

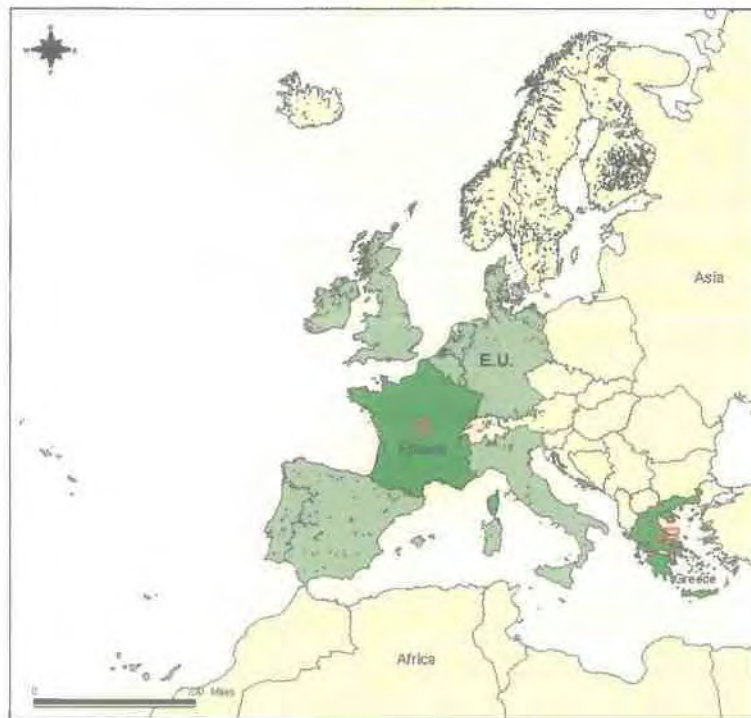
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

**"Η συμβολή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER II στην
αγροτική ανάπτυξη. Το παράδειγμα του Ν. Μαγνησίας στην
Ελλάδα και της Pays du Saint-Amandois στην Κεντρική Γαλλία."**

Επιβλέπων Καθηγητής: Κότιος Αγγελος

Φοιτήτρια: Κουτσοδήμου Σταυρούλα

SMADSABEM

Βόλος, Σεπτέμβριος 2000

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θεωρώ υποχρέωσή μου να ευχαριστήσω τους ανθρώπους εκείνους που με υποστήριξαν κατά τη διάρκεια της εκπόνησης της παρούσας μελέτης και ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Άγγελο Κότιο για την καθοδήγηση και τη βοήθειά του.

Η συλλογή των απαραίτητων στοιχείων για την εργασία υπήρξε μια επίπονη διαδικασία ιδιαίτερα λόγω της απόστασης των περιοχών μελέτης. Τα στοιχεία ήταν διασκορπισμένα και η επαφή με τους φορείς ήταν δύσκολο να επιτευχθεί. Ευχαριστώ την Εταιρία Ανάπτυξης Πηλίου, και ιδιαίτερα την κα Κατερίνα Κοντογεωργίου για την προθυμία της να συνεργαστεί μαζί μου.

Θερμές ευχαριστίες στον κ Marc Massardier , Γενικό Γραμματέα της περιφέρειας Κεντρικής Γαλλίας με έδρα την Ορλεάνη (Secretariat Général pour les affaires Régionales, Préfecture de la Région Centre) για την διάθεση του σχετικού πρωτογενούς υλικού της υπηρεσίας του, στην κ.Helene Servant-Massé (Assistante d'Etudes du SMADSABEM) και στον κ. Charles Isola (Charge de Mission du SMADSABEM), υπεύθυνους της ομάδας τοπικής δράσης της περιοχής Saint-Amandois για τις πολύτιμες πληροφορίες και διευκρινίσεις τους. Ευχαριστώ τη φίλη και συνάδελφο κ. Πούλου Μαρία για την πολύτιμη βοήθεια που μου προσέφερε στις χαρτογραφήσεις και στην επίλυση τεχνικών δυσκολιών καθώς και τον κ. Ιάκωβο Σαββίδη για την ψηφιακή επεξεργασία των εικόνων.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την συνεχή, αμέριστη ηθική και ψυχολογική υποστήριξη που μου προσέφεραν σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, επεξεργασίας, συγγραφής και ολοκλήρωσης της προσπάθειάς μου καθώς και όλους τους φίλους μου που με υποστήριξαν με τον δικό τους τρόπο καθ'όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας μελέτης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	3
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ I	5
1.1 Εισαγωγή.....	5
1.2 Μεθοδολογία.....	7
1.3 Κριτήρια Εξειδίκευσης των Ορεινών Περιοχών	9
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	12
2.1 Ποιοτικά Χαρακτηριστικά των Ορεινών και Μειονεκτικών Περιοχών	12
2.1.1 Φυσικο-γεωγραφικά χαρακτηριστικά	13
2.1.2 Δημογραφικά δεδομένα	14
2.1.3 Οικονομικά χαρακτηριστικά.....	17
2.2 Διαρθρωτικά Μειονεκτήματα και Συγκριτικά Πλεονεκτήματα	21
2.3 Ανάγκη Χάραξης και Υλοποίησης Εξειδικευμένης Πολιτικής	30
2.4 Ελληνική και Ευρωπαϊκή Πολιτική.....	32
2.4.1 Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 1257/99	33
2.4.2 Κανονισμός (ΕΚ) 1750/1999	35
2.4.3 Κανονισμός (ΕΚ) 1260/1999	36
2.4.4 Στόχοι προτεραιότητας και κοινοτικές πρωτοβουλίες.....	36
2.5 Συμπεράσματα	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	38
3.1 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER	38
3.2 Θεσμικό Πλαίσιο	38
3.3 Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER I	40
3.3.1 Γενικά αποτελέσματα από την εφαρμογή του LEADER I	42
3.4 Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER II	44
3.4.1 Δικαιούχοι.....	45
3.4.2 Κριτήρια επιλεξιμότητας	46
3.4.3 Διαδικασία Σχεδιασμού και Υλοποίησης	50
3.4.4 Γενικά αποτελέσματα από την εφαρμογή του LEADER II.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	56
4.1. Εφαρμογή LEADER II Στην περιοχή του Νομού Μαγνησίας	56
4.1.1 Περιοχή δράσης	56
4.1.2 Στρατηγικοί στόχοι του προγράμματος	56
4.1.3 Χρηματοδοτικά στοιχεία.....	58
4.1.4 Εμπλεκόμενοι Φορείς	59
4.1.5 Συμμετοχή σε δίκτυα	61
4.1.6 Σκέλος Α: Απόκτηση Ικανοτήτων	61
4.1.7 Σκέλος Β: Καινοτόμα Προγράμματα για την Αγροτική Ανάπτυξη.....	61

4.1.8 Σκέλος Γ: Διακρατική Συνεργασία.....	64
4.2 Εφαρμογή Leader II στην Περιοχή Saint-Amandois της Κεντρικής Γαλλίας.....	65
4.2.1 Περιοχή δράσης.....	65
4.2.2 Στρατηγικοί στόχοι του προγράμματος.....	66
4.2.3 Χρηματοδοτικά στοιχεία.....	67
4.2.4 Εμπλεκόμενοι φορείς.....	67
4.2.5 Συμμετοχή σε δίκτυα.....	68
4.2.6 Σκέλος Α: Απόκτηση Ικανοτήτων.....	69
4.2.7 Αναπτυξιακός Χάρτης.....	73
4.2.8 Σκέλος Β: Καινοτόμα Προγράμματα για την Αγροτική Ανάπτυξη.....	76
4.2.9 Σκέλος Γ': Διακρατική Συνεργασία.....	78
4.3 Συγκριτική Αξιολόγηση.....	80
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.....	89
5.1 Το μέλλον της ΟΤΔ.....	89
5.2 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER +.....	90
5.3 Συμπεράσματα.....	94
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	97

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

- Πίνακας 1:** Συγκριτικά πλεονεκτήματα Ορεινών Περιοχών και της Ορεινής Γεωργικής Οικονομίας
- Πίνακας 2:** Μέτρα της πρωτοβουλίας LEADER I και υλοποιηθέντα έργα
- Πίνακας 3 :** Σκέλη και Μέτρα της πρωτοβουλίας LEADER II
- Πίνακας 4:** Κατανομή των δικαιούχων του Leader II
- Πίνακας 5:** Συγκεντρωτικός χρηματοδοτικός πίνακας προγράμματος και πηγές χρηματοδότησης
- Πίνακας 6:** Χρηματοδοτικός πίνακας Σκέλους Α' (Φάση Απόκτησης Ικανοτήτων) για την περιοχή Saint-Amandois
- Πίνακας 7:** Χρηματοδοτικός πίνακας Σκέλους Β' (Καινοτόμα Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης) για την περιοχή Saint-Amandois
- Πίνακας 8:** Συνοπτικός πίνακας Μέτρων των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης των δυο περιοχών
- Πίνακας 9:** Ανάλυση Πλεονεκτημάτων –Αδυναμιών (SWOT-Analysis)
- Πίνακας 10:** LEADER +. Ενδεικτική χρηματοδοτική κατανομή

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΚΑΙ ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΑ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΠΠ	Ακαθάριστο Περιφερειακό Προϊόν
ΕΑΠ	Εταιρεία Ανάπτυξης Πηλίου
ΕΓΤΠΕ	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΣΥΕ	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας
ΕΤΠΑ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΚΑΠ	Κοινή Αγροτική Πολιτική
ΚΠΣ	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΜΟΠ	Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα
ΟΜΠ	Ορεινές Μειονεκτικές Περιοχές
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΟΤΔ	Ομάδα Τοπικής Δράσης
ΠΔΕ	Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων
ΠΕΠ	Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
CETEHOR	Centre Technique de l'Industrie Horlogère et Bijoutière
GAL	Groupe d'Action Locale
LEADER	Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale
SMADSABEM	Syndicat Mixte d'Aménagement et de Développement du Saint-Amandois, du Boischaud Et de la Marche

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Εισαγωγή

Συχνά, συμβαίνει να ταυτίζουμε τον όρο "ορεινή και μειονεκτική περιοχή" με την έννοια της άγονης περιοχής, ιδιαίτερα στο μεσογειακό χώρο. Όμως, οι ορεινοί αυτοί όγκοι διαθέτουν φυσικά πλεονεκτήματα υπολογίσιμα τα οποία ποικίλουν από περιοχή σε περιοχή, και επομένως, το καθοριστικό στοιχείο που κρίνει την ανάπτυξη και άρα τον πλούτο της κάθε περιοχής δεν είναι τα διαρθρωτικά της μειονεκτήματα αλλά η ύπαρξη ή μη ολοκληρωμένου σχεδίου ανάπτυξης.

Η έλλειψη ολοκληρωμένων εθνικών πολιτικών χωροταξικών και αναπτυξιακών για δεκαετίες στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, προκάλεσε μια εντατικοποίηση της διαδικασίας περιθωριοποίησής τους από τη μια πλευρά, αλλά και οι ανεπάρκειες του θεσμικού πλαισίου καθώς και του διοικητικού συστήματος σ' αυτό το επίπεδο, από την άλλη πλευρά, εξηγούν τις δυσκολίες που συναντούν αυτές οι ζώνες για να αξιοποιήσουν τις κοινοτικές ενισχύσεις και να επιχειρήσουν κατά τρόπο αποτελεσματικό το σχεδιασμό και την υλοποίηση αναπτυξιακών προγραμμάτων με στόχο την αύξηση της προστιθέμενης αξίας και τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης (Γούσιος, 1998).

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 οι εθνικές πολιτικές αντικαθίστανται σταδιακά και με συνεχώς αυξανόμενο ρυθμό από τις κοινοτικές. Η συνεχής μετάθεση της χάραξης πολιτικής από εθνικά συγκεντρωτικά όργανα σε θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης γίνεται αισθητή τόσο όσον αφορά τις κατευθύνσεις και τους στόχους, όσο και τα μέσα εφαρμογής τους. Ο αγροτικός τομέας της οικονομίας διαμόρφωσε νέες δυναμικές, μέσα από τις κοινοτικές ενισχύσεις και τους εθνικούς πόρους. Η μεγέθυνση όμως που επιτεύχθηκε δεν ανέστρεψε τα ελλείμματα της ελληνικής γεωργίας και τις διαρθρωτικές της αδυναμίες αφού το αγροτικό εισόδημα εξακολουθεί να διαμορφώνεται κατά 45% από τις επιδοτήσεις και τους προστατευτικούς μηχανισμούς της ΚΑΠ.

Στις αρχές της δεκαετίας του '90 η Ε.Ε παρέχει μια αναπτυξιακή ώθηση στα ορεινά. Δίνει τις βασικές κατευθύνσεις όχι μόνο για την αναγκαία, κυρίως για το μεσογειακό χώρο, αναδιάρθρωση της παραγωγικής διαδικασίας αλλά κυρίως για μια αειφορική προσέγγιση της ανάπτυξης στο χώρο των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών. Με το

τέλος αυτού του αιώνα έκλεισε και ένας μεγάλος ιστορικός κύκλος πολιτικών, θεσμών και λογικών για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών.

Σήμερα, που η ίδια η Παγκόσμια Κοινότητα και η Ευρωπαϊκή Ένωση επανασχεδιάζουν τη γεωργική πολιτική της πρώτης δεκαετίας του εικοστού πρώτου αιώνα, προβλήματα όπως οι εσωτερικές ανισότητες, οι μειωμένες επενδύσεις στον αγροτικό χώρο, η συρρίκνωση της τοπικής οικονομίας οφείλουν να ξεπεραστούν. Το ίδιο ισχύει και για τη θεσμική και οργανωτική συγκρότηση του διοικητικού, συνεταιριστικού μοντέλου της ελληνικής γεωργίας. Αγροτική ανάπτυξη, χωρίς πλήρως αποκεντρωμένους θεσμούς, χωρίς ισχυρούς συνεταιρισμούς και χωρίς διεπαγγελματική συνεργασία ανάμεσα σε όλους τους συντελεστές παραγωγής, εμπορίας, μεταποίησης, εξαγωγών δεν μπορεί να υπάρξει. “ Χωρίς μια ελκυστική, ζωντανή και οικονομικά ισχυρή ύπαιθρο, με ισόρροπη ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών, διατήρηση της αριθμητικής σχέσης, με προσέγγιση εισοδημάτων και όρων ζωής δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί ανάπτυξη. Γι’ αυτό, η κύρια πολιτική κατεύθυνση για το σύνολο του πληθυσμού που κατοικεί στην ύπαιθρο και έχει σχέση μερική και ολική με τη γεωργία, θα είναι η εφαρμογή μιας *ολοκληρωμένης πολιτικής ανασυγκρότησης της υπαίθρου* ” (Ανωμερίτης, 1999).

1.2 Μεθοδολογία

Για την πληρέστερη κατανόηση των αναγκών των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών και κατά συνέπεια την αναγκαιότητα πολιτικής για την ανάπτυξή τους, καταγράφονται στην παρούσα διπλωματική εργασία τα ποιοτικά χαρακτηριστικά τους αναφορικά με την κοινωνικο-οικονομική τους εξέλιξη καθώς και με την "απομόνωσή" τους. Η ανάλυση αυτή θα αναδείξει τις αιτίες που δημιουργούν την ανάγκη ενασχόλησης σήμερα με τα ορεινά, θα επισημάνει τα αναπτυξιακά τους προβλήματα και θα προτείνει τη χάραξη και υλοποίηση μιας εξειδικευμένης πολιτικής για αυτές τις περιοχές. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν την τελευταία εικοσαετία στις συγκεκριμένες περιοχές τόσο από την Πολιτεία όσο και από την ΕΕ.

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην πρωτοβουλία LEADER στις δυσχέρειες που αντιμετώπισε κατά την εφαρμογή της αλλά και στα αποτελέσματα που είχε, διότι είναι η μοναδική που έχει ως κύριο προσανατολισμό τις παρεμβάσεις στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές και ενσωματώνει ταυτόχρονα την αξία της τοπικής προσέγγισης της ανάπτυξης στο χώρο. Αυτό προκύπτει και από την μελέτη των δύο περιοχών σε Ελλάδα και Γαλλία που επωφελήθηκαν από την συγκεκριμένη Κοινοτική πρωτοβουλία. Αξιόλογα συμπεράσματα προκύπτουν για τη διαχείριση του προγράμματος, την κινητοποίηση των πληθυσμών, την καινοτομία, την αειφορία, την ποιότητα ζωής και περιβάλλοντος. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι το LEADER συμμετέχει στη διατήρηση βιώσιμων αγροτικών κοινοτήτων, αξιοποιώντας την ταυτότητα και τους τοπικούς πολιτισμούς, καταπολεμώντας τον αποκλεισμό και εξασφαλίζοντας επίσης μια ισορροπία μεταξύ της τεχνογνωσίας, των ευκαιριών και των αναγκών όλων των κατηγοριών του πληθυσμού. Πρόκειται για ένα ευρωπαϊκό πρόγραμμα το οποίο απολαμβάνει μια πολύ θετική εικόνα σε τοπικό επίπεδο, σε αντίθεση με άλλα ευρωπαϊκά μέτρα και γι' αυτό πρέπει όχι απλά να συνεχιστεί αλλά και να ενισχυθεί. Οι προοπτικές συνέχισης μιας τέτοιας Κοινοτικής Πρωτοβουλίας παρατίθενται στο τελευταίο μέρος της εργασίας αυτής και περιλαμβάνουν τη νέα Κοινοτική Πρωτοβουλία για αγροτική ανάπτυξη LEADER+.

Η συλλογή των αναγκαίων για τα παραπάνω στοιχείων ξεκίνησε κατά τη διάρκεια της διαμονής μου στη Γαλλία. Μετά από προσωπική συνέντευξη με τον Γενικό

Γραμματέα της Περιφέρειας Κεντρικής Γαλλίας κ. Marc Massardier, που πραγματοποιήθηκε στην πόλη Orléans διαπιστώσαμε ότι υπάρχει αντίστοιχα μια περιοχή στο διαμέρισμα του Cher, η οποία έχει παρόμοια χαρακτηριστικά με την περιοχή του Ν. Μαγνησίας στην οποία εφαρμόστηκε η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II. Το ιδιαίτερο προσωπικό ενδιαφέρον, η παροχή όλων των διαθέσιμων στοιχείων από το γραφείο της Περιφέρειας και η πολύτιμη καθοδήγηση του Γενικού Γραμματέα όσον αφορά τις περαιτέρω επαφές με τοπικούς παράγοντες ήταν πραγματικά αξιόπαινη.

Η συλλογή στοιχείων συνεχίστηκε με περαιτέρω επαφές με φορείς της υπό μελέτη περιοχής μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας αλλά και ταχυδρομικών αποστολών πληροφοριακού υλικού. Οι υπεύθυνοι της τοπικής ομάδας δράσης δεν ήταν μόνο πρόθυμοι να συνεργαστούν μαζί μου αλλά ανταποκρίθηκαν άμεσα και χωρίς χρονικές καθυστερήσεις –παρόλη την απόσταση– σε όλα τα θέματα στα οποία ζητήθηκαν διευκρινίσεις.

Στοχεύοντας στο καλύτερο αποτέλεσμα αυτής της διπλωματικής και προκειμένου να συγκεντρωθούν όλες εκείνες οι πληροφορίες που ήταν αναγκαίες, θεώρησα απαραίτητη την επίσκεψη μου στην ελληνική περιοχή μελέτης και ειδικότερα στην περιοχή του Πηλίου. Η ταυτόχρονη συμμετοχή μου μάλιστα στην έρευνα του Υπουργείου Γεωργίας με θέμα *Ανασταλτικοί Παράγοντες στην Επίτευξη των Στόχων της πολιτικής Επενδύσεων του Υπουργείου Γεωργίας στις Ορεινές και Μειονεκτικές Περιοχές*, μου έδωσε την ευκαιρία να έρθω σε επαφή όχι μόνο με τους αρμόδιους φορείς αλλά και με πολλούς από τους επενδυτές σχηματίζοντας έτσι μια πιο σαφή εικόνα για την εμπειρία υλοποίησης του προγράμματος, τα εμπόδια που αντιμετώπισαν κατά την αξιοποίηση του προγράμματος και τους τομείς που χρειάζονται περισσότερες βελτιώσεις. Εξαιρετικά πολύτιμη ήταν και η βοήθεια της Εταιρίας Ανάπτυξης Πηλίου Α.Ε, παρά το φόρτο εργασίας, τα τεχνικά εμπόδια και την πληθώρα των στοιχείων που τελικά χρειάστηκαν για την ολοκλήρωση της παρούσας μελέτης.

1.3 Κριτήρια Εξειδίκευσης των Ορεινών Περιοχών

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα κριτήρια εξειδίκευσης των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών με βάση την οδηγία 75/268 της ΕΕ. Επισημαίνεται ότι για την Ελλάδα οι οδηγίες που έχουν εκδοθεί για τον κατάλογο των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών είναι: 81/645/ΕΟΚ, 85/148/ΕΟΚ, 93/66/ΕΟΚ. Η οδηγία 75/268 προσδιορίζει τρία είδη περιοχών, οι οποίες ανήκουν στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης και στο εξής θα χαρακτηρίζονται ως ορεινές και μειονεκτικές περιοχές:

α. Ορεινές ζώνες κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 3 της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ

Οι ορεινές περιοχές αποτελούνται από τοπικές διοικητικές μονάδες ή τμήματα αυτών που χαρακτηρίζονται από ένα σημαντικό περιορισμό των δυνατοτήτων χρησιμοποίησης της γης και μία σημαντική αύξηση στο κόστος εργασίας, που οφείλεται:

- Είτε στην ύπαρξη, λόγω υψομέτρου, πολύ δυσχερών κλιματικών συνθηκών, με αποτέλεσμα να επιβραδύνεται σημαντικά η βλαστητική περίοδος
- Είτε, σε χαμηλότερο υψόμετρο, στις απότομες κλίσεις, στο μεγαλύτερο τμήμα της εν λόγω περιοχής, που καθιστούν αδύνατη τη χρήση μηχανημάτων ή απαιτούν τη χρήση πολύ δαπανηρών ειδικών εξαρτημάτων

Η ερμηνεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την κατάταξη των περιοχών δέχεται ότι επικρατούν, λόγω του υψομέτρου, πολύ δύσκολες κλιματικές συνθήκες, που έχει ως αποτέλεσμα να επιβραδύνεται σημαντικά η βλαστητική περίοδος αποδεχόμενη ότι τέτοιου είδους κλιματικές συνθήκες συναντώνται σε υψόμετρα μεγαλύτερα των 600 – 800 μέτρων. Όσον αφορά τις κλιτύες, η Επιτροπή θεωρεί ότι οι κλιτύες αυτές πρέπει να έχουν κλίση ανώτερη του 20% (μέση κλίση ανά χλμ^2), πράγμα που έχει ως αποτέλεσμα να καθίσταται αδύνατη η χρήση μηχανημάτων ή να απαιτείται η χρησιμοποίηση πολύ δαπανηρών ειδικών εξαρτημάτων(*EEC Directive 75/268*).

Ειδικότερα για την Ελλάδα προβλέπεται μέσω της οδηγίας 81/645/ ΕΟΚ:

- ελάχιστο υψόμετρο 800 μέτρα
- οι απότομες κλίσεις ορίζονται ότι είναι τουλάχιστον 20%
- ελάχιστο υψόμετρο 600 μέτρα και, ταυτόχρονα, κλίση τουλάχιστον 16%.

Για να μπορεί να χαρακτηριστεί μία περιοχή ως τέτοια θα πρέπει το 80% τουλάχιστον της έκτασής της να ανταποκρίνεται σε ένα ή περισσότερα από τα χαρακτηριστικά αυτά. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, το ποσοστό αυτό μπορεί να μειωθεί κατ' ανώτατο όριο μέχρι 50%, όταν πρόκειται για τοπική διοικητική μονάδα που βρίσκεται στο ίδιο ορεινό σύμπλεγμα, όπου οι κλιματικές και τοπογραφικές συνθήκες είναι όμοιες και τα επίπεδα απόδοσης και εισοδημάτων αρκετά χαμηλά (Χριστοπούλου, 1996).

β. Μειονεκτικές περιοχές που απειλούνται με μείωση του πληθυσμού κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 4 της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ

Οι μειονεκτικές περιοχές που απειλούνται με μείωση του πληθυσμού και στις οποίες η διατήρηση της υπαίθρου είναι αναγκαία, αποτελούνται από γεωργικές περιοχές, που είναι ομοιογενείς από άποψη φυσικών συνθηκών παραγωγής και που πρέπει ταυτόχρονα να παρουσιάζουν όλα τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

⇒ Έδαφος περιορισμένης παραγωγικότητας με περιορισμένες δυνατότητες που μπορούν να βελτιωθούν μόνο με υπερβολικό κόστος, και κατάλληλο κυρίως για εκτατική κτηνοτροφία

⇒ Λόγω της παραπάνω χαμηλής παραγωγικότητας του φυσικού περιβάλλοντος, αποτελέσματα που είναι αισθητά κατώτερα από το μέσο όρο, σε ότι αφορά τους κύριους δείκτες που χαρακτηρίζουν την οικονομική κατάσταση της γεωργίας

⇒ Μικρή πυκνότητα ή τάση για μείωση του πληθυσμού, ο οποίος εξαρτάται πρωταρχικά από τη γεωργική δραστηριότητα, η προοδευτική μείωση του οποίου θα έθετε σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα της περιοχής και τη συνεχή της κατοίκηση.

Στην ερμηνεία της η Επιτροπή λαμβάνει υπόψη ότι η πυκνότητα του πληθυσμού μιας περιοχής δεν πρέπει να υπερβαίνει το 50% του εθνικού μέσου όρου, χωρίς να είναι ωστόσο ανώτερη από 75 κατοίκους ανά χλμ², κατά γενικό κανόνα. Επιπλέον, το ποσοστό του ενεργού γεωργικού πληθυσμού στον συνολικό ενεργό πληθυσμό της περιοχής δεν πρέπει να είναι κατώτερο από 15% (EEC Directive 75/268).

Για την Ελλάδα προβλέπεται μέσω των οδηγιών 81/645/ΕΟΚ, 85/148/ΕΟΚ, εισόδημα ανά μονάδα γεωργικής εργασίας που δεν υπερβαίνει το 80% του εθνικού μέσου όρου. Η πυκνότητα του πληθυσμού ανά χλμ² δεν υπερβαίνει τους 45 κατοίκους. Όσον αφορά την απόδοση αυτή δεν θα πρέπει να υπερβαίνει το 80% του εθνικού μέσου όρου, ενώ το 30% τουλάχιστον της χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης θα πρέπει να αποτελείται από πτωχούς βοσκότοπους.

γ. Εξομοιούμενες μειονεκτικές περιοχές κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 5 της οδηγίας 75/268/ΕΟΚ

Κατά την έννοια του άρθρου δύναται να εξομοιωθούν με τις μειονεκτικές περιοχές, οι περιοχές μικρής εκτάσεως που επηρεάζονται από ειδικά μειονεκτήματα και στις οποίες η διατήρηση της γεωργικής δραστηριότητας είναι απαραίτητη για να εξασφαλιστεί η διατήρηση του περιβάλλοντος, η συντήρηση του φυσικού χώρου, το τουριστικό τους δυναμικό καθώς και η προστασία των ακτών. Η συνολική έκταση τέτοιων περιοχών δεν δύναται να υπερβαίνει σε ένα κράτος μέλος το 4% της έκτασής της. Η ερμηνεία της Επιτροπής αναφέρει ότι τα ειδικά μειονεκτήματα που υφίστανται πρέπει να προέρχονται κατά κύριο λόγο από δυσμενείς φυσικές συνθήκες παραγωγής του εδάφους, κακή υδρολογική κατάσταση, υπερβολική αλατότητα του περιβάλλοντος. Ωστόσο, η Επιτροπή θεωρεί ότι το μειονέκτημα μπορεί να δημιουργείται επίσης, κατά ένα μέρος, από περιορισμούς που αντιμετωπίζει η γεωργική δραστηριότητα λόγω δημοσίων μέτρων που έχουν ληφθεί για την προστασία του τοπίου, την προστασία των ακτών ή που απορρέουν, κατά γενικότερο τρόπο, από τις ρυθμίσεις στον τομέα του περιβάλλοντος. Το υψηλό κόστος των θαλασσιών μεταφορών, το οποίο υφίσταται η γεωργία ορισμένων νήσων, πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη (*EEC Directive 75/268*).

Η οδηγία 81/645/ ΕΟΚ που αφορά στην Ελλάδα αναφέρεται στην ύπαρξη δυσμενών συνθηκών που έχουν ως αποτέλεσμα χαμηλά επίπεδα αποδόσεων και εισοδημάτων, καθώς και περιορισμών που προκύπτουν από το μεθοριακό ή νησιωτικό χαρακτήρα των περιοχών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1 Ποιοτικά Χαρακτηριστικά των Ορεινών και Μειονεκτικών Περιοχών

Οι ορεινές αγροτικές περιοχές στον Ελλαδικό χώρο καλύπτουν το 80% αυτού και κατοικούνται από το 10% του πληθυσμού της¹. Οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα που κατοικούν σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές αντιπροσωπεύουν το μεγαλύτερο ποσοστό του συνόλου των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα. Επιπλέον, υπάρχουν περιοχές της χώρας (νομοί) που ο πρωτογενής τομέας συμβάλλει με ποσοστό άνω του 50% τόσο στο ΑΕΠ όσο και στην απασχόληση. Κατά συνέπεια ο πρωτογενής τομέας, αλλά και ευρύτερα η αναπτυξιακή ανασυγκρότηση του αγροτικού χώρου, αποτελεί το μοχλό για οποιαδήποτε προσπάθεια περιφερειακής ανάπτυξης στο μεγαλύτερο μέρος του ελλαδικού χώρου.

Στη χώρα μας, ο πρωτογενής τομέας είχε και εξακολουθεί να έχει σημαντική θέση τόσο ως τομέας οικονομικής δραστηριότητας αλλά και ως παράγοντας διατήρησης της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής για μεγάλες περιοχές της ελληνικής επικράτειας. Ο πρωτογενής τομέας συμβάλλει στο σχηματισμό του ΑΕΠ κατά 11% και απασχολεί το 17,8% του ενεργού πληθυσμού², ενώ συμμετέχει σημαντικά στο σύνολο των εξαγωγών της χώρας, δημιουργώντας, παράλληλα, προϋποθέσεις ανάπτυξης σε σημαντικό αριθμό οικονομικών δραστηριοτήτων και ιδιαίτερα της ελληνικής μεταποίησης (βιομηχανία τροφίμων και ποτών, κλωστοϋφαντουργία επεξεργασίας καπνού κλπ). Σε ότι αφορά το ρόλο του πρωτογενή τομέα ως παράγοντα διατήρησης κοινωνικής και οικονομικής συνοχής χαρακτηριστικά αναφέρεται η συμβολή του στην απασχόληση των κατοίκων των ορεινών περιοχών της χώρας.

---

¹ Στοιχεία ΕΣΥΕ 1991.

² Στοιχεία ΕΣΥΕ (1999), Μακροχρόνιες Μακροοικονομικές Στατιστικές Σειρές.

2.1.1 Φυσικο-γεωγραφικά χαρακτηριστικά

Η ελληνική επικράτεια καταλαμβάνεται από ορεινές εκτάσεις σε μεγάλο ποσοστό που αγγίζει το 43% της συνολικής της έκτασης³. Πιο αναλυτικά, η έκταση του ορεινού χώρου φτάνει στα 55.000 km² με την Περιφέρεια της Πελοποννήσου να είναι πρώτη σε ποσοστό κάλυψης από ορεινή έκταση και την περιφέρεια της Αττικής να είναι τελευταία. Οι δύσκολες εδαφοκλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν συνήθως στις περιοχές αυτές είναι ένα χαρακτηριστικό, που εντάσσει τις περιοχές αυτές σε ειδικό καθεστώς, καθώς η καλλιέργεια των υπαρχόντων εκτάσεων και η οποιαδήποτε προσπάθεια ανάπτυξης σε αυτές τις περιοχές, συναντά φυσικά εμπόδια που είναι δύσκολο να ξεπεραστούν εύκολα. Τέτοια εμπόδια αποτελούν οι απότομες κλίσεις του εδάφους, το μεγάλο υψόμετρο, οι χαμηλές θερμοκρασίες με μεγάλη διάρκεια παγετώνων, το υποβαθμισμένο και διαβρωμένο έδαφος κ.λπ. Παρ' όλα αυτά υπάρχει στις περισσότερες των περιοχών αναλλοίωτο φυσικό περιβάλλον, στο οποίο συνέβαλλε η χωρική απομόνωση των περιοχών, και το οποίο μπορεί αν αξιοποιηθεί κατάλληλα να αποτελέσει σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα (Λαζαρίδης, 2000).

Τα προβλήματα και οι ανισότητες που παρατηρούνται εξαιτίας των φυσικών χαρακτηριστικών είναι ιδιαίτερα έντονα σε πολλές περιοχές (νησιώτικος χαρακτήρας, απομόνωση, δυσμενείς κλιματολογικές συνθήκες), όπου η κάθε πολιτική που εφαρμόζεται επιδιώκει στην παροχή κινήτρων για αντιστάθμιση των φυσικών μειονεκτημάτων (υπάρχει βέβαια η αδυναμία εκτίμησης και ποσοτικοποίησης των επιπτώσεων, που προέρχονται από φυσικά μειονεκτήματα και η οποία δεν επιτρέπει στη λήψη πλήρως αποτελεσματικών μέτρων).

Αξιολογώντας τη θέση και τη συγκοινωνιακή σύνδεση των περιοχών, συμπεραίνεται ότι το κυριότερο πρόβλημα είναι το οδικό δίκτυο, τόσο αυτό που συνδέει τις περιοχές με την ευρύτερη περιφέρεια και την υπόλοιπη χώρα, όσο και το εσωτερικό δίκτυο που συνδέει τις Κοινότητες και τους οικισμούς. Η κακή κατάσταση του οδικού

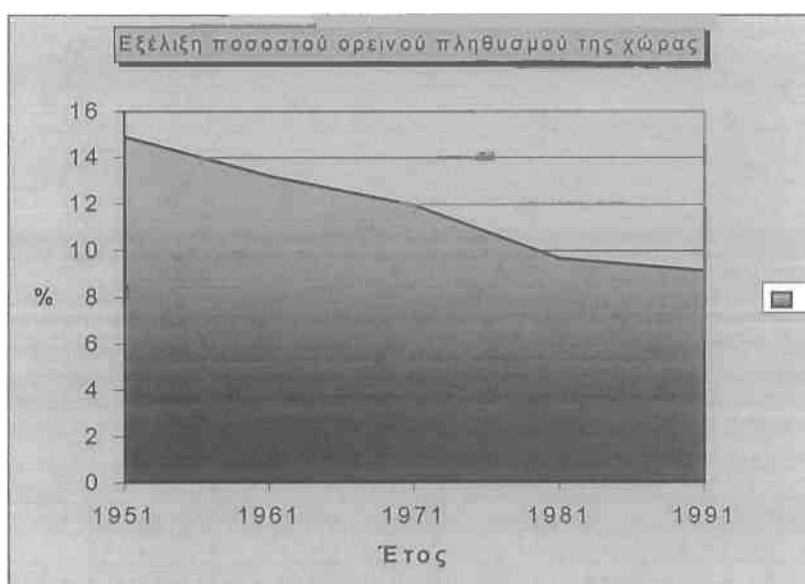
³ ΕΣΥΕ, Στοιχεία Απογραφής 1991

δικτύου έχει ως αποτέλεσμα να μην εξυπηρετούνται οι κάτοικοι και οι οικισμοί να απομονώνονται όλο και περισσότερο από τα αστικά κέντρα, γεγονός που επηρεάζει σημαντικά κάθε οικονομική δραστηριότητα στις περιοχές αυτές. Το πρόβλημα είναι ιδιαίτερα έντονο κατά τη διάρκεια του χειμώνα και εντοπίζεται σε προβλήματα τηλεπικοινωνίας και μεταφορών με δυσμενείς επιπτώσεις τόσο στην παροχή αγαθών όσο και στη διακίνηση εμπορευμάτων (υψηλό κόστος).

Εκτός όμως από τους φυσικούς περιορισμούς, υπάρχουν εν δυνάμει απειλές στο περιβάλλον, οι οποίες μπορούν να ανατρέψουν το αναλλοίωτο του περιβάλλοντος στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές. Η μη ορθολογική χρήση των πόρων, η αύξηση του τουριστικού ρεύματος, η υπερεκμετάλλευση της γης, η διαχείριση των απορριμμάτων είναι απειλές, οι οποίες αν δεν αντιμετωπιστούν κατάλληλα μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο την οικολογική ισορροπία των περιοχών αυτών.

2.1.2 Δημογραφικά δεδομένα

Ο πληθυσμός του ορεινού χώρου ανερχόταν το 1991 (απογραφή ΕΣΥΕ) σε 939.843 κατοίκους που αποτελεί το 9,16% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Το ποσοστό του ορεινού πληθυσμού το 1971 ανερχόταν στο 11,95% του συνολικού πληθυσμού και το 1981 στο 9,67%. Παρατηρείται δηλαδή μια μικρή μείωση του ποσοστού του ορεινού πληθυσμού κατά τα τελευταία χρόνια.

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές 1971-1991

Οι νομοί με διπλάσιο και τριπλάσιο ποσοστό ορεινού πληθυσμού από αυτό της χώρας χωροθετούνται στην οροσειρά της Πίνδου και στην ορεινή Πελοπόννησο. Κατά κύριο λόγο σε αυτές τις περιοχές καθώς και σε αυτή της Ροδόπης εντοπίζονται νομοί με πολύ έντονη μείωση του πληθυσμού μεταξύ του 1981 και του 1991. Από την άλλη, οι νομοί που παρουσιάζουν κυρίως αύξηση του ορεινού πληθυσμού συγκεντρώνουν συνήθως χαρακτηριστικά όπως: μεγάλο αριθμό οικισμών άνω των 500 κατοίκων, οικισμούς με πληθυσμό πάνω από 1000 κατοίκους, τουριστική ανάπτυξη ή σημαντικούς τουριστικούς πόρους, τοπικά πλεονεκτήματα στην μεταποίηση ή στην εξόρυξη, επαρκές δίκτυο μεταφορών, μικρές αποστάσεις από αναπτυξιακά κέντρα.

Η ομοιόμορφη εικόνα της πληθυσμιακής συρρίκνωσης που παρατηρείται στον πληθυσμό των περιοχών αυτών αναδεικνύει την τάση για εγκατάλειψη των αγροτικών και ορεινών περιοχών. Οι εξαιρετικά περιορισμένες προοπτικές βιώσιμης απασχόλησης οδηγούν σταδιακά στην ερήμωση των περιοχών αυτών, ιδιαίτερα από άτομα νεαρής ηλικίας που αναζητούν επιμόρφωση και απασχόληση σε περισσότερο ανεπτυγμένες περιοχές. Ένα χαρακτηριστικό που παρατηρείται επίσης στις περιοχές είναι ότι η πληθυσμιακή πυκνότητα στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές είναι πολύ χαμηλότερη από αυτή του εθνικού μέσου όρου. Αυτό φανερώνει την πληθυσμιακή ερήμωση των περιοχών και τη συνεχή μεταναστευτική κίνηση προς μεγάλα αστικά κέντρα. Η κυρίαρχη αυτή μεταναστευτική τάση αναδεικνύει για άλλη μια φορά το κυρίαρχο χαρακτηριστικό της εγκατάλειψης της υπαίθρου, των αγροτικών και ορεινών περιοχών και την ύπαρξη διαχρονικού μεταναστευτικού ρεύματος προς τα αστικά κέντρα. Οι συνέπειες της ανισορροπίας αυτής διευρύνονται με την επιτάχυνση της υπογεννητικότητας και της γήρανσης, την υποαπασχόληση και την απώλεια παραγωγικών δυνάμεων (Λαζαρίδης 2000).

Μελετώντας τις ηλικιακές πυραμίδες των νομών της χώρας (σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΣΥΕ) παρατηρείται η γήρανση του πληθυσμού στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές (η ποσοστιαία συμμετοχή των ηλικιακών ομάδων 0-14 και 15-64 βρίσκεται συστηματικά κάτω από τον εθνικό μέσο όρο, ενώ, η ποσοστιαία συμμετοχή της ηλικιακής ομάδας 65+ βρίσκεται αρκετά υψηλότερα από τον μέσο όρο της χώρας). Η τάση αυτή γίνεται εντονότερη χρόνο με το χρόνο, γεγονός που καταδεικνύει ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα στις περιοχές αυτές: τη γήρανση του πληθυσμού. Η γήρανση του πληθυσμού και η με αργούς ρυθμούς ανανέωσή του αποτελεί συνέπεια των δύσκολων συνθηκών, που επικρατούν στις περιοχές αλλά και των πολιτικών που

έχουν ακολουθηθεί, με αποτέλεσμα να δημιουργείται πρόβλημα επάρκειας στο εργατικό δυναμικό των ορεινών περιοχών, καθιστώντας πιο δύσκολη την ανάληψη των κοινωνικών βαρών από τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό.

Οι περιοχές που αναφέρθηκαν παραπάνω διαχρονικά εγκαταλείπονται από τους νέους στην προσπάθειά τους να αναζητήσουν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και νέες ευκαιρίες απασχόλησης. Η έλλειψη αναπτυξιακών παρεμβάσεων και η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στα μεγάλα αστικά κέντρα οδηγούν στην εσωτερική μετακίνηση πληθυσμού και τη σταδιακή ερήμωση των υπό εξέταση περιοχών.

Το μικρό ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού εμφανίζεται συνεχώς μειωμένο. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει τις μειωμένες δυνατότητες και ευκαιρίες για απασχόληση στα άτομα της συγκεκριμένης ηλικίας που προσφέρουν οι εξεταζόμενες περιοχές, σε σύγκριση με τις αστικές και ημιαστικές περιοχές, οι οποίες σταδιακά τείνουν να συγκεντρώσουν τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό των αγροτικών και περιφερειακών περιοχών. Παρ' όλα αυτά εντοπίζονται σε πολλές περιοχές εστίες, όπου υπάρχει σημαντικός αριθμός σχετικά νέων σε ηλικία κατοίκων, πάνω στους οποίους μπορεί να βασιστεί η ανάπτυξη των περιοχών αν συνδυαστεί με έντονα κίνητρα απασχόλησης. Επιπλέον μεγάλο ποσοστό των κατοίκων των κοινοτήτων των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών είναι απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης, ενώ παράλληλα το ποσοστό των αναλφάβητων παραμένει ακόμα και σήμερα σε πολλές περιοχές σε αρκετά υψηλά επίπεδα.

Η συγκράτηση του πληθυσμού και ο περιορισμός του μεταναστευτικού ρεύματος είναι δυνατό να επιτευχθούν μέσω της δημιουργίας των απαραίτητων υποδομών και της αξιοποίησης των συγκριτικών πλεονεκτημάτων. Επιπλέον ο σταδιακός περιορισμός της πληθυσμιακής συρρίκνωσης είναι σε θέση να επιτευχθεί μέσω της κάλυψης των ελλείψεων υποδομών σε πολλούς τομείς, όπως για παράδειγμα είναι η εκπαίδευση, και ο αθλητισμός. Η μακροπρόθεσμη βελτίωση των δεικτών γήρανσης είναι εφικτή μόνο εφόσον δρομολογηθούν αναπτυξιακές παρεμβάσεις, οι οποίες θα συμβάλλουν αποφασιστικά στην τόνωση της οικονομικής, πολιτιστικής και κοινωνικής ζωής. Η ύπαρξη της απαραίτητης κοινωνικής υποδομής και η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης θα περιορίσουν τη μετανάστευση του πληθυσμού νεαρής ηλικίας προς τα αστικά κέντρα της Περιφέρειας με στόχο τη εύρεση εργασίας.

Επιπλέον, η προοπτική παρεμπόδισης της εγκατάλειψης των περιοχών είναι άμεσα συνυφασμένη με την αναβάθμιση των συνθηκών επικοινωνίας, το υποβαθμισμένο επίπεδο των οποίων εξαναγκάζουν σημαντικό τμήμα μόνιμου πληθυσμού σε μετακίνηση.

Γίνεται συνεπώς αντιληπτό πως τα δυσμενή δημογραφικά δεδομένα μετανάστευσης και υπογεννητικότητας είναι σε μεγάλο βαθμό αποτέλεσμα της ανεπάρκειας κοινωνικών υποδομών και της γενικότερης οικονομικής και αναπτυξιακής καθυστέρησης. Αν και η διαχρονική εξέλιξη των δημογραφικών στοιχείων διαγράφει σαφή τάση εγκατάλειψης, το πρόβλημα της πληθυσμιακής συρρίκνωσης και υπογεννητικότητας είναι αντιστρέψιμο. Η αξιοποίηση των φυσικών πλεονεκτημάτων και του εύρους των επιχειρηματικών δυνατοτήτων που προσφέρει η κάθε περιοχή, μέσω του σχεδιασμού και της υλοποίησης οργανωμένων δράσεων ανάπτυξης, αποτελεί τη λύση στην αναγκαιότητα αναβάθμισης του βιοτικού επιπέδου και στο δικαίωμα των πολιτών στα πλεονεκτήματα της σύγχρονης ζωής.

2.1.3 Οικονομικά χαρακτηριστικά

Το ύψος, καθώς και η εξελικτική διαχρονική πορεία του ακαθαρίστου εγχώριου προϊόντος και εισοδήματος, είναι μια ένδειξη σχετικά με την ευημερία κάθε περιοχής. Το χαμηλό κατά κεφαλή ΑΕΠ που παρατηρείται στις περιοχές αποδίδεται κατά κύριο λόγο στο ότι οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές προσφέρουν μειωμένες δυνατότητες απασχόλησης για τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό, οπότε τα οικονομικά τους αποτελέσματα εμφανίζονται μειωμένα συγκριτικά με άλλες περιοχές. Το γεγονός αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο φαινόμενο της πληθυσμιακής συρρίκνωσης και γήρανσης. Όπως προκύπτει και από τα δημογραφικά στοιχεία, τα τελευταία έτη μειώνεται ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός που διαμένει στην κάθε περιοχή, οπότε μειώνεται και η συμμετοχή της περιοχής στην διαμόρφωση του εθνικού εισοδήματος.

Η δυσάρεστη για τις περιοχές πραγματικότητα επιβεβαιώνεται με βάση τα στοιχεία του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και αναδεικνύουν την οικονομικά φθίνουσα πορεία. Ωστόσο, αξιολογώντας τα φυσικά χαρακτηριστικά και τα πλεονεκτήματα των περιοχών σε πολλούς τομείς, οι οποίοι παρουσιάζουν οικονομική άνθιση και έντονη

επιχειρηματική δραστηριότητα, η πρωτική τροχιά θεωρείται αναστρέψιμη. Η εφαρμογή του κατάλληλου αναπτυξιακού μοντέλου σε συνδυασμό με τα μεγάλα αποθέματα φυσικού πλούτου που παραμένουν ανεκμετάλλευτα, στοιχειοθετούν τα κίνητρα, αλλά και την πρόκληση για μια ολοκληρωμένη και άρτια σχεδιασμένη προσπάθεια γρήγορης αξιοποίησης των πολλαπλών αναπτυξιακών δυνατοτήτων.

Ο ορεινός χώρος παρουσιάζει μεγάλη συγκέντρωση οικονομικής δραστηριότητας. Ο πρωτογενής τομέας είναι ο πλέον σημαντικός για τον ορεινό χώρο δεδομένου ότι συγκεντρώνει το 48,7% του εργατικού δυναμικού του χώρου αυτού, το 30,9% συγκεντρώνεται στον τριτογενή τομέα, ενώ το 20,4% του εργατικού δυναμικού συγκεντρώνεται στο δευτερογενή τομέα (στοιχεία απογραφής ΕΣΥΕ, 1991). Το ποσοστό του 5,7% του εργατικού δυναμικού που δεν δήλωσε κλάδο οικονομικής δραστηριότητας αντικατοπτρίζει ως ένα βαθμό κάποια πολυδραστηριότητα που παρατηρείται στον ορεινό χώρο.

Εξετάζοντας την ταυτότητα *κλαδικής απασχόλησης* εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα ενώ ο δευτερογενής τομέας χαρακτηρίζεται από χαμηλά ποσοστά απασχόλησης, γεγονός που επιβεβαιώνει την περιορισμένη μεταποιητική δραστηριότητα στις περιοχές. Τα στοιχεία απασχόλησης στον τριτογενή τομέα διαφοροποιούνται έντονα ανάλογα με την κάθε περιοχή και σχετίζονται με το τουριστικό ενδιαφέρον και τη δυνατότητα προσέλκυσης επισκεπτών. Η τάση βέβαια που καταγράφεται, ανεξαρτήτου ανάγλυφου και πληθυσμιακής κατηγορίας, είναι η ενίσχυση της απασχόλησης στον τομέα των υπηρεσιών και του εμπορίου, με ταυτόχρονη σημαντική μείωση του ποσοστού του ενεργού πληθυσμού που απορροφάται στη γεωργία (Κότιος, 2000).

Τα περισσότερα και πλέον αξιόπιστα στοιχεία αφορούν τον πρωτογενή τομέα, στον οποίο το 1991 ο ορεινός χώρος συγκέντρωνε το 21,6% των αγροτικών εκμεταλλεύσεων⁴. Χαρακτηριστικό για τον ορεινό χώρο είναι ότι η μέση έκταση ανά αγροτεμάχιο (6,57 στρ.) είναι μικρότερη της μέσης έκτασης στη χώρα και αρκετά μικρότερη της μέσης έκτασης των πεδινών περιοχών. Οι κοινωνικές συνήθειες της ελληνικής υπαίθρου σε συνδυασμό με την ανάπτυξη έντονης κτηνοτροφικής

---

⁴ ΕΣΥΕ, Στοιχεία Απογραφής 1991

δραστηριότητας συντελούν στον κατακερματισμό της αγροτικής γης και στην ένταση του φαινομένου της μικροϊδιοκτησίας. Η συντριπτική πλειοψηφία των καλλιεργούμενων εκτάσεων των περιοχών, εκμεταλλεύεται από τους ιδιοκτήτες τους ή μέλη της οικογένειας τους ενώ υπάρχει καταφανές πρόβλημα αγροτικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, μιας και πολύ μεγάλο ποσοστό των αγροτών ασκεί την δραστηριότητά του βασιζόμενο στην πρακτική εμπειρία του.

Η μεταποίηση γεωργικών προϊόντων συνήθως είναι περιορισμένη και η όποια υφιστάμενη αφορά οικοτεχνία και απευθύνεται στην ιδιοκατανάλωση και στην κατανάλωση στις τοπικές ταβέρνες. Παρόλα αυτά υπάρχουν αρκετά είδη τα οποία θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν τοπικά και να αποτελέσουν την βάση για την ανάπτυξη μικρών αγροτοβιοτεχνικών μονάδων. Τέλος, σε ότι αφορά της βιολογικές καλλιέργειες, τα παραγόμενα προϊόντα καλλιεργούνται με τέτοιο τρόπο, ώστε θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως «βιολογικές καλλιέργειες». Εντούτοις, η έλλειψη επαρκούς ενημέρωσης έχει ως αποτέλεσμα την μη πιστοποίηση τους.

Η κύρια παραγωγική κατεύθυνση ιδιαίτερα σε ορεινές περιοχές είναι η κτηνοτροφία και πιο ειδικά, η αιγοπροβατοτροφία, λόγω των περιορισμένων προσφερόμενων εκτάσεων που καθιστούν δύσκολη την εκτροφή μεγάλων ζώων. Σε πολλές περιοχές λόγω του έντονου ορεινού χαρακτήρα η κτηνοτροφία αποτελεί βασική οικονομική δραστηριότητα με δυνατότητες ταχείας ανάπτυξης και βελτίωσης, τόσο του ζωικού κεφαλαίου και των προϊόντων του (μικρές μεταποιητικές μονάδες) αλλά και της εμπορίας τους (τριτογενής τομέας). Παρά την σημαντικότερη απασχόληση του πληθυσμού με την κτηνοτροφία, αυτή εξακολουθεί να γίνεται με τις παραδοσιακές μεθόδους σε οικοτεχνική βάση, χωρίς να γίνεται χρήση νέων τεχνολογιών.

Έτσι είναι άμεση η ανάγκη εκσυγχρονισμού των παραγωγικών δομών της γεωργίας και ιδιαίτερα της ζωικής παραγωγής με στόχο τη δημιουργία συνθηκών ανάπτυξης. Δεδομένων των σχετικά μικρών απαιτούμενων κεφαλαίων επένδυσης, η κτηνοτροφική παράδοση ευνοεί ιδιαίτερα κάθε αναπτυξιακή πρωτοβουλία. Επιπλέον, τα δάση των περισσότερων περιοχών αποτελούν σπουδαίο φυσικό πόρο και κατά συνέπεια η αποτελεσματικότερη εκμετάλλευση του δασικού πλούτου θα συμβάλλει στην τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης και στην ενίσχυση του εισοδήματος των κατοίκων (Χριστοπούλου, 1998).

Οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές δεν έχουν να επιδείξουν ιδιαίτερα αυξημένη εμπορική δραστηριότητα. Οι επιχειρήσεις στον τομέα αυτό περιορίζονται κυρίως σε εστιατόρια - καφεενεία και κάποιες μικρές ιδιωτικές επιχειρήσεις και είναι κατά βάση οικογενειακές ή απασχολούν πολύ μικρό αριθμό ατόμων. Η βιομηχανία και η βιοτεχνία δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν ως κλάδοι δυναμικοί γεγονός που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην γεωγραφική θέση των περιοχών, στη μη ορθολογική εκμετάλλευση των υπαρχόντων πλουτοπαραγωγικών πηγών και στη μικρή υποδομή από πλευράς έργων, που αποτελούν τους βασικούς αναπτυξιακούς άξονες για τη στήριξη βιομηχανικών και βιοτεχνικών δραστηριοτήτων. Ο κλάδος της μεταποίησης εμφανίζει περιορισμένες προοπτικές ανάκαμψης και δεν μπορεί να παίξει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των περιοχών δεδομένου των μικρών μεταποιητικών μονάδων που υπάρχουν αλλά και του υψηλού κόστους εγκατάστασης και διακίνησης των προϊόντων, εκτός των μικρών εκμεταλλεύσεων οικογενειακής μορφής στη μεταποίηση και τυποποίηση τοπικών προϊόντων. Η μεταποιητική δραστηριότητα, κινείται σε προϊόντα χαμηλής οικονομικής σημασίας, καθώς οι επιχειρήσεις που υπάρχουν δεν είναι δυνατό να συμβάλλουν στη δημιουργία οικονομικών κλίμακας που θα βοηθούσε στην βελτίωση των υφιστάμενων και στη δημιουργία νέων αναπτυξιακών αξόνων. Αυτό σημαίνει ότι οι όποιες παρεμβάσεις στο δευτερογενή τομέα πρέπει να είναι κυρίως μικρής έκτασης και να λαμβάνουν υπόψη τα πλεονεκτήματα της περιοχής (τα οποία εντοπίζονται κυρίως στη σημαντική κτηνοτροφική δραστηριότητα, δασικό πλούτο προς εκμετάλλευση, βιολογικά προϊόντα κλπ) (Κότιος, 2000).

Είναι γεγονός ότι οι προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης σε πολλές περιοχές (Νησιά, ορεινές περιοχές κ.α.) εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων στον τομέα του τουρισμού και των συναφών υπηρεσιών. Στις περιοχές αυτές εκτός του κλασικού τουρισμού υπάρχουν αξιοσημείωτες δυνατότητες ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού (αγροτουρισμός, περιηγητικός, τουρισμός περιπέτειας κλπ), οι οποίες, ως οικονομικές δραστηριότητες, θα επιδράσουν πολλαπλασιαστικά στις τοπικές κοινωνίες, συμβάλλοντας στη συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού στις εστίες του, μειώνοντας την ανεργία και την υποαπασχόληση και επιδρώντας θετικά στην ολοκλήρωση των υποδομών και του κοινωνικού εξοπλισμού των αγροτικών περιοχών. Η εξασφάλιση

απασχόλησης και ενός επαρκούς εισοδήματος, μέσω της ανάπτυξης σύγχρονων μορφών τουρισμού θα περιορίσει τις μετακινήσεις νέων ανθρώπων προς τα μεγάλα αστικά κέντρα. Ο τομέας του τουρισμού έχει ζωτική σημασία και θα ήταν δυνατόν να ανακόψει την εγκατάλειψη των κατοίκων –κυρίως των νεώτερων σε ηλικία- προς τα αστικά κέντρα, εφόσον αρχίσει μια αξιόλογη προσπάθεια αξιοποίησης των φυσικών πλεονεκτημάτων της κάθε περιοχής. Η ζήτηση εκ μέρους των κατοίκων των μεγάλων αστικών κέντρων για σύντομες εκδρομές και δραστηριότητες που θα τους φέρουν σε επαφή με τη φύση είναι διαρκώς αυξανόμενη λόγω και της αλλαγής του σύγχρονου τρόπου ζωής που ευνοεί τις "αποδράσεις" στη φύση (Κότιος, 2000).

2.2 Διαρθρωτικά Μειονεκτήματα και Συγκριτικά Πλεονεκτήματα

Όπως είναι φανερό από τα παραπάνω, στις περιοχές αυτές η κύρια απασχόληση είναι η γεωργία και η κτηνοτροφία. Αποτελεί κοινή διαπίστωση το γεγονός ότι ο χώρος δεν προσφέρεται για εντατικού τύπου εκμεταλλεύσεις, τόσο λόγω του ανάγλυφου των περιοχών όσο και της έλλειψης των υποδομών που απαιτούνται για τέτοιου είδους λειτουργίες. Πιο συγκεκριμένα, τα κυριότερα εμπόδια που εμφανίζονται είναι οι κακές καιρικές συνθήκες που επικρατούν το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου, που έχει σαν άμεσο αποτέλεσμα τόσο τη μικρή βλαστική περίοδο όσο και τις συχνές καταστροφές του φυτικού και ζωικού κεφαλαίου. Το απότομο ανάγλυφο δημιουργεί πρόσθετα προβλήματα στην άρδευση των καλλιεργειών αλλά και αποτελεί το σημαντικότερο παράγοντα υποβάθμισης των εδαφών, εξαιτίας της διάβρωσης. Τέλος, το καλλιεργητικό κόστος στις περιοχές αυτές είναι ιδιαίτερα υψηλό, επειδή απαιτούνται μεγάλης ιπποδύναμης γεωργικά μηχανήματα. Όσον αφορά τη κτηνοτροφία αποτελεί πλέον κανόνα το φαινόμενο της υπερβόσκησης των βοσκοτοπιών, που τους οδηγεί σε μια διαρκή υποβάθμιση με κίνδυνο κάποια στιγμή η υποβάθμιση αυτή να μην είναι αναστρέψιμη. Οι περιοχές αυτές εξακολουθούν να χαρακτηρίζονται από συνθήκες που μειώνουν την απόδοση και αποτελεσματικότητα του τομέα της γεωργίας, ενώ παρουσιάζουν σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ και χαμηλότερο εισόδημα. Η αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται από ανελαστικότητα, δηλαδή από την αδυναμία του πληθυσμού να ασχοληθεί και με άλλους παραγωγικούς τομείς, διαφορετικούς από αυτούς που κυριαρχούν στην περιοχή. Η εργασία στις περιοχές αυτές είναι κυρίως αγροτική,

εποχική (πλην των κτηνοτροφικών) και με περιορισμένες δυνατότητες κατάρτισης σε σύγχρονες τεχνολογικές μεθόδους παραγωγής. Η υψηλή εξάρτηση των ορεινών περιοχών από έναν πολύ μικρό αριθμό αγροτικών δραστηριοτήτων τις εκθέτει σε πολλαπλούς κινδύνους. Η παραγωγή, η απασχόληση και γενικά το αναπτυξιακό επίπεδο της περιοχής είναι εκτεθειμένα σε κάθε εξωγενή αλλαγή της ζήτησης, της προσφοράς και του ανταγωνισμού. Μείωση της ζήτησης λόγω αλλαγών στις καταναλωτικές συνήθειες, λόγω μείωση των εισοδημάτων, της εμφάνισης υποκατάστατων ή ανταγωνιστικότερων προϊόντων προκαλεί ισχυρούς κλυδωνισμούς στις περιοχές αυτές και αύξηση της ανεργίας ή/και της μετανάστευσης λόγω έλλειψης εναλλακτικών δυνατοτήτων απασχόλησης. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση εξελίξεων στον τομέα της παραγωγής (π.χ. εμφάνιση νέων παραγωγών στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό, εμφάνιση νέων ποικιλιών) ή σε αλλαγές του καθεστώτος εξωτερικού εμπορίου. Γενικά ισχύει ότι πάνω από το 40% του αγροτικού εισοδήματος των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της χώρας προέρχεται από πληρωμές της ΕΕ (Κότιος, 2000).

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η διάρθρωση του πληθυσμού ως προς φύλο και ηλικιακή κατηγορία, έχει πρωταρχική σημασία για τη μελέτη των χαρακτηριστικών ιδιοτήτων και την προβολή του πληθυσμού στο μέλλον, γιατί από αυτήν συνάγεται η αναπαραγωγική ικανότητα του πληθυσμού, η κατά ηλικία γονιμότητα, η σύνθεση του πληθυσμού των παραγωγικών ηλικιών, ο στρατεύσιμος πληθυσμός κ.λ.π., συνάγεται ότι τα συμπτώματα της υπογεννητικότητας και της γήρανσης του πληθυσμού αναδεικνύουν τάσεις και δυσμενείς μελλοντικές προοπτικές. Συγκεκριμένα, αν δεν αντιστραφούν, είναι δυνατό να προκαλέσουν έντονες κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις, τόσο στην οικονομική δραστηριότητα όσο και στην επιβάρυνση των δαπανών των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφαλίσεων (ΙΚΑ, ΟΓΑ, ΤΕΒΕ, και λοιπών ασφαλιστικών ταμείων κάθε κατηγορίας εργαζομένων).

Όπως προαναφέρθηκε οι περιοχές αυτές εμφανίζουν σημάδια εγκατάλειψης, εξαιτίας της πληθυσμιακής συρρίκνωσης και της γήρανσης του πληθυσμού. Ο ιδιαίτερα προβληματικός χαρακτήρας, όσον αφορά τα δημογραφικά χαρακτηριστικά και την πληθυσμιακή διάρθρωση, δημιουργήθηκε κυρίως από το συνδυασμό του ορεινού, δυσπρόσιτου άγονου εδάφους, με το τραχύ κλίμα και τις μεγάλες ελλείψεις σε υποδομή.

Ένας επιπλέον παράγοντας που συμβάλλει αρνητικά στη συγκράτηση του ντόπιου πληθυσμού είναι η έλλειψη τόσο των βασικών υποδομών, όσο και άρτια σχεδιασμένων αναπτυξιακών σχεδίων βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου. Οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών συνήθως αντιμετωπίζουν με καχυποψία κάθε προσπάθεια αναδιάρθρωσης και αλλαγής προσανατολισμού και εμμένουν σε παραδοσιακές δομές οργάνωσης και παραγωγής. Πέραν τούτου, το επίπεδο εκπαίδευσης και εξειδίκευσης είναι συγκριτικά πολύ χαμηλό. Η εσωτερική και εξωτερική μετανάστευση μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1950 έχει οδηγήσει σε μείωση και γήρανση του αγροτικού πληθυσμού των περιοχών αυτών, γεγονός που αυξάνει τις αντιστάσεις για αναδιάρθρωση, για μακροχρόνιο προγραμματισμό και τυχόν επενδύσεις σε πάγιο κεφάλαιο.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι πάνω από 20% του πληθυσμού των περιοχών αυτών είναι άνω των 65 ετών, ενώ το ποσοστό των γεωργών που είναι πάνω από 55 έτη υπερβαίνει το 60% του συνόλου των γεωργών. Επίσης, σταθερή είναι η τάση μείωσης της συνολικής απασχόλησης στις περιοχές αυτές. Εφόσον δεν δρομολογηθεί ένα ολοκληρωμένο, και άρτια σχεδιασμένο, αναπτυξιακό πρόγραμμα, η αναβαθμισμένη ποιότητα ζωής που παρέχεται στις οργανωμένες και "ευνοούμενες" αστικές περιοχές θα συνεχίσει να αποτελεί το βασικό παράγοντα ώθησης των νέων κυρίως, στην επιλογή ενός νέου τρόπου ζωής και την εγκατάλειψη των "μειονεκτικών" περιοχών. Εφόσον το ενδιαφέρον της πολιτείας και της τοπικής κοινωνίας πάρει οριστική θέση και αναγνωρίσει τις αναπτυξιακές προοπτικές και τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και χαρακτηριστικά των περιοχών μπορούν να αξιοποιηθούν και να αναστρέψουν την αρνητική εξέλιξη των δημογραφικών στοιχείων του πληθυσμού (Κότιος, 2000).

Επιπρόσθετα, οι προοπτικές ανάπτυξης είναι άμεσα συνυφασμένες με την τεχνική και κοινωνική υποδομή. Οι δυνατότητες αξιοποίησης των συγχρόνων τεχνολογιών στην αγροτική παραγωγή είναι ιδιαίτερα περιορισμένες. Η μικρή καλλιεργήσιμη έκταση και ο μικρός κλήρος δεν επιτρέπουν την αύξηση της σχέσης κεφαλαίου-εδάφους, την εκμηχάνιση της παραγωγής καθώς και την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών της πληροφορικής και της βιοτεχνολογίας. Ως εκ τούτου η αγροτική δραστηριότητα είναι παραδοσιακή και κυρίως έντασης εργασίας. Πέραν τούτου μειονεκτήματα εμφανίζονται σε σχέση με την ύπαρξη υποδομών (π.χ. μεταφορικές,

τηλεπικοινωνιακές, ενεργειακές, συμβουλευτικές, αρδευτικές) με αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους παραγωγής, τα μειωμένα εισοδήματα και την μη αξιοποίηση των επιτευγμάτων της σύγχρονης έρευνας και τεχνολογίας. Επιπλέον πρόβλημα όμως, αποτελείτο γεγονός ότι οι ορεινές περιοχές είναι περιοχές που βασίζονται στις δημόσιες επενδύσεις γιατί το επενδυτικό ρίσκο είναι ιδιαίτερα υψηλό με αποτέλεσμα να αναστέλλονται όλες οι ιδιωτικές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες. Η έλλειψη της προσπελασιμότητας στερεί την τοπική κοινωνία από νέες θέσεις εργασίας και εισροές πόρων. Μια τέτοια απομόνωση κάνει αδύνατη την αύξηση των δεικτών του ακαθάριστου περιφερειακού προϊόντος, την εισροή πόρων, την μεταβίβαση τεχνογνωσίας, την παροχή δυνατοτήτων εξειδίκευσης (Κότιος, 2000).

Από αυτή την κατάσταση θίγεται ακόμα και η είσοδος της τοπικής κοινωνίας στις βασικές δομές εμπορικής συνεργασίας. Το ανεπαρκές οδικό δίκτυο και η δυσκολία πρόσβασης στις περιοχές περιορίζουν τις εμπορικές συναλλαγές και ταυτόχρονα αυξάνουν το κόστος μεταφοράς, παράγοντες που δρουν ανασταλτικά στην ανάπτυξη εμπορικής δραστηριότητας, η οποία είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ευρύτερη ανάπτυξή τους. Μόνο μέσα από την ανάπτυξη δράσεων που κατ' αρχήν θα συγκρατήσουν τον υφιστάμενο πληθυσμό εξασφαλίζοντας του ένα ικανοποιητικό εισόδημα και εν συνεχεία θα προσελκύσουν νέους κατοίκους και επισκέπτες, είναι δυνατό να αυξηθεί ο αριθμός των εμπορικών δραστηριοτήτων της περιοχής.

Κατά συνέπεια, τα φυσικά μειονεκτήματα των ορεινών περιοχών συνδυασμένα με τα τεχνολογικά μειονεκτήματα και την έλλειψη υποδομών προκαλούν τα βασικά οικονομικά προβλήματα. Πρόκειται για περιορισμούς στην επιλογή και στην απόδοση της αγροτικής δραστηριότητας, για περιορισμούς στη χρήση της τεχνολογίας και στο συγκριτικά υψηλό κόστος των υποδομών και των παραγωγικών εγκαταστάσεων. Η δημιουργία υποδομών έχει πολύ μεγάλο κόστος εξαιτίας του ανάγλυφου τέτοιων περιοχών. Η μειωμένη προσπελασιμότητα και η απόσταση από τα μεγάλα καταναλωτικά και βιομηχανικά κέντρα της χώρας και του εξωτερικού αυξάνουν το μεταφορικό κόστος και κατά συνέπεια τις τελικές τιμές των προϊόντων. Εξάλλου λόγω του μικρού όγκου της γεωργικής παραγωγής οι περιοχές αυτές πολύ σπάνια επιλέγονται ως τόπος εγκατάστασης μονάδων διαλογής, επεξεργασίας, τυποποίησης, συσκευασίας και μεταποίησης. Αυτό στερεί τις περιοχές από τη δημιουργία καθαρής προστιθέμενης αξίας της παραγωγής τους. Με άλλα λόγια, η

γεωγραφική απομόνωση καθιστά αδύνατη την αύξηση των δεικτών του ακαθάριστου τοπικού ή περιφερειακού προϊόντος, την εισροή πόρων, την μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας και την παροχή δυνατοτήτων εξειδίκευσης.

Ο συγκεντρωτισμός των διοικητικών λειτουργιών στην πρωτεύουσα σε συνδυασμό με την απόσταση της πρωτεύουσας από τις ορεινές περιοχές δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την κατάστασή του. Από το κέντρο λήψης αποφάσεων μέχρι την τοπική κοινωνία χάνεται ένα σημαντικό μέρος τόσο της διακινούμενης όσο και της διαθέσιμης πληροφορίας με αποτέλεσμα να παρατηρούνται δυσκολίες στην ενημέρωση και στον εκσυγχρονισμό καθώς και μια αδυναμία ένταξης των πολιτών στα οικονομικά-εμπορικά κυκλώματα (Ραμπαβίλα, 2000).

Τέλος μια άλλη πολύ σημαντική αρνητική επίπτωση του απομονωτισμού είναι η απουσία των τοπικών φορέων από τα όργανα λήψεως αποφάσεων και διαμόρφωσης πολιτικής. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα πολλές φορές να παίρνονται αποφάσεις και να διαμορφώνονται πολιτικές που δεν οδηγούν στα επιθυμητά αποτελέσματα ή ακόμη χειρότερα, δημιουργούν στρεβλά αναπτυξιακά σχήματα, ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο την καχυποψία ή την απογοήτευση των κατοίκων των περιοχών αυτών (Ράπτης, 1999).

Η παραπάνω παρουσίαση των διαρθρωτικών περιορισμών των ΟΜΠ ασφαλώς και δεν αποκλείουν κάθε είδους αναπτυξιακή διαδικασία. Η μέχρι σήμερα εμπειρία έχει αποδείξει ότι τόσο το ανάγλυφο, όσο και η πληθυσμιακή δομή, επιβάλουν διαφορετικές δράσεις σε σχέση με τις πεδινές περιοχές, έναντι των οποίων εμφανίζουν ανταγωνιστικά μειονεκτήματα όταν πρόκειται για τις αυτές παραγωγικές δραστηριότητες. Ο σκληρός πυρήνας αυτής της προσπάθειας πρέπει να είναι η ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των περιοχών αυτών και η με κάθε τρόπο διαφύλαξή τους από άστοχες και βιαστικές ενέργειες.

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των ΟΜΠ σχεδόν ταυτίζονται με τα φυσικά πλεονεκτήματά τους. Με τον όρο αυτό εννοούνται όλοι οι αξιοποιήσιμοι φυσικοί πόροι που διαθέτει μια συγκεκριμένη εδαφική ενότητα. Με βάση την αρχή της αειφορίας η αξιοποίηση των φυσικών πόρων πρέπει να γίνεται ορθολογικά και χωρίς να διαταράσσεται η φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων, δηλαδή:

⇒Με διατήρηση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων και ενεργειακών πηγών.

⇒Με ορθολογική και συνετή χρήση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων και ενεργειακών πηγών.

⇒Με προσπάθεια αναστροφής των περιπτώσεων περιβαλλοντικής υποβάθμισης.

Οι φυσικοί πόροι είναι οι αρχικές εισροές της ανάπτυξης και συνεπώς όσο πιο πολλούς διαθέτει μια γεωγραφική ενότητα, τόσο περισσότερα είναι τα πλεονεκτήματά της.

Ο όρος "ορεινή και μειονεκτική περιοχή" δεν θα πρέπει συνειρμικά να ταυτίζεται με την έννοια της άγονης περιοχής, όπως αυτό συχνά συμβαίνει ιδιαίτερα στο μεσογειακό χώρο. Παράλληλα, μια πραγματικά άγονη ζώνη δεν είναι εξ ορισμού καταδικασμένη να είναι και φτωχή. Τα φυσικά πλεονεκτήματα των ορεινών όγκων είναι υπολογίσιμα και ποικίλουν από περιοχή σε περιοχή. Το καθοριστικό στοιχείο που κρίνει την ανάπτυξη και επομένως τον πλούτο της κάθε περιοχής είναι η ύπαρξη ή μη ολοκληρωμένου σχεδίου ανάπτυξης.

Η μέχρι σήμερα απομόνωση των ΟΜΠ συνέβαλε καθοριστικά στη διατήρηση του φυσικού κάλους των περιοχών, που στις μέρες μας αποτελεί τον υπ' αριθμόν ένα πόλο έλξης τουριστών που επιθυμούν να βιώσουν μια διαφορετική τουριστική εμπειρία. Αυτή άλλωστε είναι και η βασική συλλογιστική των εναλλακτικών μορφών τουρισμού που δεν στηρίζονται στη μαζικότητα, αλλά στη συμμετοχή στις δράσεις αυτές συνειδητοποιημένων τουριστών που επιθυμούν την ένταξή τους σε ένα παρθένο φυσικό περιβάλλον και την αποκόμιση από την εμπειρία αυτή παραστάσεων που πότε άλλοτε δεν είχαν την ευκαιρία να αποκτήσουν.

Η απουσία της άναρχης, αποσπασματικής και χωρίς σχεδιασμό ανάπτυξης δεν αποτυπώνεται μόνο στο τοπίο, αλλά και στην ποιότητα και ποσότητα των υπόλοιπων φυσικών πόρων. Για παράδειγμα η ξυλεία, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν υπέστη τη μαζική και αλόγιστη εκμετάλλευση αποτελώντας σήμερα σημαντικό κεφάλαιο για την ανάπτυξη των περιοχών. Όλα τα προηγούμενα χρόνια χρησιμοποιήθηκε σαν παραδοσιακό μέσο συμπληρωματικής στήριξης των τοπικών εισοδημάτων και

ενεργειακών αναγκών. Βέβαια, η πρόταση ενός ολοκληρωμένου και αειφορικού μοντέλου ανάπτυξης κάθε ορεινής περιοχής δεν θα επιτρέψει την επέκταση ενός εντατικού καταναλωτικού προτύπου εκμετάλλευσης. Η πρόληψη και η όπου υπάρχει καταστολή τέτοιων φαινομένων δεν μπορεί ασφαλώς να στηριχθεί μόνο στο σχεδιασμό. Απαιτείται διοικητική μέριμνα και οργάνωση, σαφής διαχωρισμός αρμοδιοτήτων, ύπαρξη κατάλληλων θεσμικών εργαλείων και τοπικό ενδιαφέρον (Κότιος, 2000).

Οι ενεργειακοί πόροι των ΟΜΠ αποτελούν ιδιαίτερου ενδιαφέροντος αντικείμενο μελέτης, κύρια λόγω της ανανεώσιμης φύσης τους. Ο άνεμος, του οποίου η δυναμικότητα είναι μεγαλύτερη στα νησιά και στα ορεινά (λόγω χαμηλής βλάστησης και υψομέτρου), μπορεί να χρησιμοποιηθεί μέσω κατάλληλης υποδομής για τη παραγωγή και εκμετάλλευση αιολικής ενέργειας. Το ίδιο ισχύει και για το υδατικό δυναμικό. Πράγματι, τα ποτάμια των ορεινών όγκων σχηματίζουν λόγω του ανάγλυφου συχνές υδατοπτώσεις που αποτελούν πηγή ενέργειας που μπορεί να εκφραστεί είτε με τη μορφή μηχανικής, είτε με τη μορφή ηλεκτρικής ενέργειας. Παλαιότερα η μετατροπή του δυναμικού αυτού σε μηχανική ενέργεια ήταν η κινητήριος δύναμη των βιοτεχνιών στη Νάουσα, στη Βέροια, στο Πήλιο και αλλού. Οι παραδοσιακοί πλέον υδρόμυλοι, που αποτελούσαν τις μηχανές μετατροπής της δυναμικής ενέργειας των υδατοπτώσεων σε μηχανική και που σήμερα διασώζονται, είναι μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς των περιοχών αυτών. Η εκμετάλλευση όμως του υδατικού δυναμικού των περιοχών αυτών δεν είναι μονοδιάστατη. Οι υφιστάμενοι φυσικοί ή τεχνητοί ταμιευτήρες αποτελούν σημαντικές πηγές από τις οποίες υδρεύονται και αρδεύονται, τόσο ορεινές, όσο και πεδινές περιοχές. Η καθαρότητα των νερών είναι ιδιαίτερα σημαντική για τη ζήτησή τους επειδή δεν παρατηρούνται φαινόμενα ευτροφισμού, λόγω της ανυπαρξίας αζώτου, φωσφόρου και βαρέων μετάλλων. Τέλος, η εκμετάλλευση του ζωικού κεφαλαίου που ενδημεί στις λίμνες και στα ποτάμια των περιοχών αποτελεί μια άλλη μορφή πλούτου, που πολλαπλασιάζεται αν μετεξελιχθεί σε ιχθυοκαλλιέργειες γλυκού νερού (Κότιος, 2000).

Οι νησιωτικές περιοχές έχουν μια εντελώς διαφορετική σχέση με το γλυκό νερό. Είναι γνωστό σε όλους ότι η νησιωτική Ελλάδα, ιδιαίτερα τα νησιά του Αιγαίου, ανέκαθεν αντιμετώπιζε έλλειψη νερού, η οποία διαμόρφωσε με το πέρασμα του χρόνου μια συγκεκριμένη νοοτροπία για τον τρόπο διαχείρισης αυτού του φυσικού

πλούτου. Έτσι, θεωρείται επιβεβλημένη η συνεχής συγκέντρωση και αποταμίευση του βρόχινου νερού, τόσο με την κατασκευή φραγμάτων στους χείμαρρους, όσο και σε δεξαμενές (στέρνες) στα υπόγεια των σπιτιών. Τα φυτικά είδη που καλλιεργούνται στις περιοχές αυτές έχουν άριστα προσαρμοστεί στη δεδομένη αυτή έλλειψη με τόσο θαυμαστό τρόπο, ώστε η έλλειψη να μην γίνεται άμεσα αντιληπτή. Χαρακτηριστικότερο είναι το παράδειγμα της αμπελοκαλλιέργειας στη Σαντορίνη, όπου τα πρέμνα σχηματίζουν ελικοειδείς σχηματισμούς πάνω στην επιφάνεια του εδάφους ή μέσα σε λάκκους, έτσι ώστε να μην βάλλονται από τον ισχυρό αέρα, αλλά και να εκμεταλλεύονται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα υδατικά αποθέματα, μειώνοντας στο ελάχιστο τη διαπνοή. Τέτοιου είδους χειρισμοί αναδεικνύουν σε εφαρμοστικό επίπεδο τις αρχές της αειφορίας και τον τρόπο όχι μόνο να ξεπεραστεί μια δεδομένη έλλειψη φυσικού πόρου, αλλά να παραχθεί και πλούτος με την εφαρμογή κατάλληλων για την περιοχή πρακτικών (Κότιος, 2000).

Οι εισροές γενικότερα στη γεωργία και στον πρωτογενή τομέα δεν μπορούν σε καμιά περίπτωση να συγκριθούν με αυτές των πεδινών περιοχών. Η σύγκριση δεν μπορεί να γίνει ούτε ποσοτικά, ούτε ποιοτικά. Οι βιοχημικές τεχνολογίες εκφρασμένες με τη μορφή λιπασμάτων, φυτοπροστατευτικών ουσιών, ή εμπλουτισμένων σιτηρεσιών, έφτασαν σε πολύ μικρότερο βαθμό στα ορεινά και στα νησιά, διασφαλίζοντας έτσι την μη ύπαρξη περιττών ή μη επιθυμητών στοιχείων στο έδαφος, στο νερό και στα τελικά παραγόμενα προϊόντα. Παράλληλα, το υψηλό μεταφορικό κόστος των τεχνητών εισροών στο χώρο παραγωγής και η μεταφορά των προϊόντων από το χώρο παραγωγής στους χώρους διάθεσης, συνετέλεσαν στην διατήρηση του αγροτικού εισοδήματος σε χαμηλά επίπεδα και την αγροτική παραγωγική διαδικασία σε παραδοσιακές μεθόδους, που στηρίχθηκαν κατά κύριο λόγο σε φυσικές εισροές .

Σήμερα, οι αγορές αγροτικών προϊόντων και τα νέα διαιτητικά πρότυπα αυξάνουν τη ζήτηση προϊόντων που παράγονται με τέτοιου είδους μεθόδους. Οι δεδομένες μικρές ποσότητές τους, οδηγούν σε σταδιακή αύξηση των τιμών που απολαμβάνουν οι παραγωγοί τους και συντελούν στην αύξηση του τοπικά παραγόμενου πλούτου. Στον κτηνοτροφικό τομέα, και μετά τις πρόσφατες κρίσεις της αλόγιστης και υπερεντατικής μεθόδου εκτροφής ζώων (π.χ. βλέπε περιπτώσεις τρελών αγελάδων στο Ηνωμένο Βασίλειο και των διοξινών στο Βέλγιο), αναδεικνύεται ακόμη

περισσότερο ως συγκριτικό πλεονέκτημα η δυνατότητα των ΟΜΠ να αναπτύξουν την εκτατική τους κτηνοτροφία.

Στον πίνακα που ακολουθεί, επιχειρείται μια συνοπτική παρουσίαση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των ορεινών περιοχών της χώρας.

Πίνακας 1: Συγκριτικά Πλεονεκτήματα Ορεινών Περιοχών και της Ορεινής Γεωργικής Οικονομίας

ΦΥΣΙΚΑ	ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ	ΧΩΡΙΚΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ-ΓΕΩΡΓΙΚΑ
Ποιότητα φυσικού τοπίου	Διατήρηση οικοσυστημάτων	Συμβολή σε μια πιο ισόρροπη χρήση και ανάπτυξη του χώρου	Παραγωγή ποιοτικών προϊόντων
Ύπαρξη άγριας πανίδας και χλωρίδας	Μειωμένος βαθμός ρύπανσης	Δημογραφική αποκέντρωση	Δυνατότητες παραγωγής οικολογικών προϊόντων
Ύπαρξη φυσικών πόρων (π.χ. δασικών, υδάτινων, ενεργειακών, ορυκτών)	Συμβολή της ορεινής γεωργίας στην προστασία έναντι διαβρώσεων και πλημμύρων	Διατήρηση παραδόσεων	Παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων με ονομασία προέλευσης
	Συγκριτικά λιγότερο ρυπογόνες γεωργικές πρακτικές	Πολιτιστικά τοπία	Ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού
		Διατήρηση μεγάλης οικογένειας	Ύπαρξη ειδικών κινήτρων

2.3 Ανάγκη Χάραξης και Υλοποίησης Εξειδικευμένης Πολιτικής

Οι πολιτικές που εφαρμόστηκαν έως σήμερα, τόσο σε εθνικό, όσο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτέλεσαν μεγάλες προσπάθειες προώθησης και ανάπτυξης του αγροτικού χώρου γενικότερα. Παρόλα τα σημαντικά βήματα, που έγιναν δεν διαπιστώνονται σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές στις αγροτικές περιοχές και ειδικότερα στις περιοχές που χαρακτηρίζονται ως ορεινές και μειονεκτικές.

Τα προαναφερθέντα προβλήματα και μειονεκτήματα των ΟΜΠ περιορίζουν τις προοπτικές ανάπτυξης και χρήζουν άμεσης παρέμβασης από την πολιτεία, η οποία ήδη έχει προγραμματίσει τα σχετικά έργα για το Γ' ΚΠΣ ώστε να θέσει τις περιοχές σε μια διαρκή αναπτυξιακή τροχιά. Οι προοπτικές αντιστροφής της αρνητικής εικόνας είναι ευοίωνες και αποτελούν την πρώτη ύλη σχεδιασμού και υλοποίησης μιας συστηματικής προσπάθειας προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης και διατήρησης του πληθυσμού και της τόνωσης της τοπικής οικονομίας.

Τα εγγενή αυτά μειονεκτήματα ευθύνονται κύρια για τα αναπτυξιακά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι περιοχές αυτές. Θα πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι το μεγάλο ποσοστό ενασχόλησης του πληθυσμού στον πρωτογενή τομέα δεν είναι επιλογή αλλά επιταγή της τοπικής γεωγραφικής ενότητας. Η απουσία εναλλακτικών εργασιακών επιλογών οδηγούν τον ενεργό πληθυσμό είτε στην ενασχόλησή του με τη γεωργία ή την κτηνοτροφία, είτε στην εσωτερική ή εξωτερική μετανάστευση. Φυγή. Για αρκετές δεκαετίες η χώρα βιώνει το πρόβλημα της αφαίμαξης της υπαίθρου του οικονομικά ενεργού πληθυσμού λόγω της απουσίας εναλλακτικών εργασιακών και γενικότερα αναπτυξιακών προοπτικών.

Οι νέοι άνθρωποι των περιοχών αυτών αδυνατούν να βρουν τα στοιχεία αυτά που θα έκαναν τη ζωή τους πιο ενδιαφέρουσα αλλά και πιο εύκολη και επομένως τις εγκαταλείπουν προκειμένου να αναζητήσουν σε μεγαλύτερα αστικά κέντρα τα στοιχεία αυτά. Το φαινόμενο αυτό έχει αλυσιδωτές επιπτώσεις, γιατί η απουσία νέων ανθρώπων από τις περιοχές αυτές, εκτός του ότι σηματοδοτεί την εγκατάλειψή τους, στερεί από τους διαμορφωτές αναπτυξιακών πολιτικών το καθοριστικότερο στοιχείο σχεδιασμού και εφαρμογής που είναι το ανθρώπινο δυναμικό.

Το εθνικό πρότυπο ανάπτυξης που υιοθετήθηκε αδυνατούσε να ενσωματώσει τις τοπικές ιδιαιτερότητες και το πρόβλημα της απομόνωσης, το οποίο απαιτεί ειδικές αναπτυξιακές πολιτικές. Οι πρωτοβουλίες και τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν είχαν αρκετά ικανοποιητικά αποτελέσματα δεν μπόρεσαν, όμως, να φτάσουν τα επιθυμητά επίπεδα, γεγονός που καθιστά τη χάραξη εξειδικευμένης πολιτικής για τις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές επιβεβλημένη. Μια εξειδικευμένη πολιτική η οποία θα λαμβάνει υπόψη της τους εξωτερικούς παράγοντες και πολιτικές που εφαρμόζονται στον αγροτικό τομέα, από τη μία, αλλά θα συντονίζει αποτελεσματικά την πολιτική για τις περιοχές αυτές λαμβάνοντας υπόψη τις τοπικές ιδιαιτερότητες από την άλλη.

Το γεγονός ότι η αναπτυξιακή πολιτική της χώρας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης στηρίζονται στην περιφερειακή ανάπτυξη, σε συνδυασμό με τα μεγάλα αποθέματα φυσικού πλούτου που διαθέτουν οι περισσότερες περιοχές, στοιχειοθετούν ευοίωνες προοπτικές για το μέλλον. Η απουσία οικονομικής ανάπτυξης, καθώς και το αναλλοίωτο του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, δημιουργούν την πρόκληση για μια ολοκληρωμένη, αειφορική και βάσει σχεδιασμού πρόταση ανάπτυξης. Πρέπει όμως να ληφθεί σοβαρά υπόψη ότι οι μικρές απομονωμένες ορεινές οικονομίες μπορούν να έχουν συγκριτικό πλεονέκτημα σε δραστηριότητες που δεν εξαρτώνται από το μέγεθος για να είναι ανταγωνιστικές.

Από τα παραπάνω προκύπτει έντονη ανάγκη για ολοκληρωμένη προσπάθεια δημιουργίας μιας ζωντανής και εξελισσόμενης ζώνης στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές με προοπτική ανάπτυξης που θα λαμβάνει υπόψη παράγοντες όπως:

- ⇒ Δημιουργία συνθηκών και προϋποθέσεων για την αναστροφή των δυσμενών δημογραφικών εξελίξεων,
- ⇒ Δημιουργία ευκαιριών πολυαπασχόλησης,
- ⇒ Προώθηση ίσων ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων,
- ⇒ Δημιουργία δυνατοτήτων αξιοποίησης των φυσικών πόρων με ρυθμούς που θα επιτρέπουν την διατήρηση του φυσικού χώρου και του περιβάλλοντος

2.4 Ελληνική και Ευρωπαϊκή Πολιτική

Η ελληνική πολιτική σχετικά με τον τομέα της γεωργίας ασκήθηκε κατά κύριο λόγο στα πλαίσια των κατευθυντήριων γραμμών της ΕΕ και υλοποιήθηκε μέσω κυρίων των κοινοτικών πλαισίων στήριξης αλλά και κοινοτικών πρωτοβουλιών (LEADER κλπ). Μέχρι τώρα οι στρατηγικοί στόχοι της ελληνικής αγροτικής πολιτικής και ανάπτυξης ήταν μια σύνθεση οικονομικής βιωσιμότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και περιφερειακής πολιτικής οικονομικών ενισχύσεων ή κινήτρων.

Η πρώτη επιδίωξη είχε - χωρίς ιδιαίτερα αποτελέσματα - ως ενδιάμεσους στόχους την μεγέθυνση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, την εντατικοποίηση και προώθηση επιλεγμένων καλλιεργειών, την εφαρμογή εθνικών και κοινοτικών (τα τελευταία χρόνια) προγραμμάτων, την ενίσχυση των ιδιωτικών και δημόσιων επενδύσεων του τομέα και τη διασφάλιση του εισοδήματος μέσα από παρεμβάσεις στο μηχανισμό τιμών.

Η δεύτερη στόχευση (περιφερειακή ανάπτυξη) υλοποιήθηκε την τελευταία δεκαετία μέσα από τις κοινοτικές παρεμβάσεις για τις ορεινές και προβληματικές περιοχές, από εθνικές πρωτοβουλίες μέσω αναπτυξιακών κινήτρων και δημοσίων επενδύσεων, καθώς και από παρεμφερή μέτρα (ενδεικτικά αναφέρεται το πρόγραμμα των νησιών του Αιγαίου).

Οι πρώτες παρεμβάσεις, δεν απέκλειαν τις δεύτερες, κατά κανόνα. Με τα σημερινά, όμως δεδομένα, απόρροια της εμπειρίας των παραπάνω παρεμβάσεων, όσο και των νέων δεδομένων και προκλήσεων, που αντιμετωπίζει ο πρωτογενής τομέας, η αγροτική πολιτική στοχεύει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα, τη βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου και τη συγκράτηση του ορεινού και παραμεθόριου πληθυσμού της.

Η πολιτική για την ανάπτυξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών περιλαμβάνει τόσο κίνητρα που προέρχονται από τις κατευθύνσεις της ΚΑΠ, τα ΜΟΠ, την AGENDA 2000, τα διάφορα Κοινοτικά Μέτρα, τις ενισχύσεις των Διαρθρωτικών

Ταμείων όσο και κίνητρα που προκύπτουν μέσω του αναπτυξιακού νόμου και εθνικών πολιτικών. Ενδεικτικά αναφέρονται τα ακόλουθα:

- Η χορήγηση εξισωτικής αποζημίωσης στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές
- Η χορήγηση αυξημένων κινήτρων με τους κανονισμούς για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.
- Το πρόγραμμα συλλογικών και ατομικών επενδύσεων για την παραγωγή ζωοτροφών και τη βελτίωση των βοσκοτόπων στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της Ελλάδας.
- Το ειδικό πρόγραμμα επιτάχυνσης της γεωργικής ανάπτυξης σε ορισμένες περιοχές της Ελλάδας.
- Η θέσπιση καθεστώτος προσωρινών ενισχύσεων στο γεωργικό εισόδημα
- Οι κανονισμοί για αναδιάρθρωση, εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη του τομέα της αλιείας και των υδατοκαλλιεργειών.
- Οι εθνικοί αναπτυξιακοί νόμοι 1262/1982 και 1892/1990.
- Τα μέτρα δασικής πολιτικής
- Τα μέτρα πολιτικής για τη βελτίωση των συνθηκών μεταποίησης και εμπορίας γεωργικών και δασικών προϊόντων
- Οι κοινοτικές πρωτοβουλίες για τον Πρωτογενή Τομέα
- Ειδικά μέτρα για τα νησιά του Αιγαίου (καν. ΕΟΚ 2019/1993)
- Η πολιτική Εγγυήσεων

Πρακτικά, όλοι σχεδόν οι εφαρμοζόμενοι κανονισμοί εντάχθηκαν στο Β΄ ΚΠΣ και μέσω της υλοποίησής του παρασχέθηκαν δυνατότητες παρεμβάσεων στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές. Το σύνολο των αναφερθέντων μέτρων αποτελούν την πολιτική για την ανάπτυξη των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών, η αποτελεσματική, όμως, υλοποίηση των μέτρων εξαρτάται γενικά από την ύπαρξη διοικητικής και τεχνικής στήριξης (Υπουργείο Γεωργίας, Συμβούλιο Αγροτικής Πολιτικής, 1997).

2.4.1 Κανονισμός (ΕΚ) Αριθ. 1257/99

Κανονισμός (εκ) αριθ. 1257/99 του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1999 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης μέσω του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου

Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) και για τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών.

α) Πεδίο εφαρμογής

Ο εν λόγω Κανονισμός θεσπίζει το πλαίσιο της κοινοτικής στήριξης για την αειφόρο αγροτική ανάπτυξη, από την 1η Ιανουαρίου του 2000. Συνοδεύει και συμπληρώνει τα άλλα μέσα της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής και της Κοινοτικής Διαρθρωτικής Πολιτικής, και καταργεί για το σκοπό αυτό τους προηγούμενους κανονισμούς που αφορούν τον ΕΓΤΠΕ (4256/88), το στόχο 5α (950/97, 951/97, 952/97 και 867/90), τα συνοδευτικά μέτρα της μεταρρύθμισης της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής του 1992 (2078/92, 2079/92 και 2080/92) και τη διαρθρωτική ενίσχυση για τη δασοκομία (1610/89).

Τα επιλέξιμα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης με βάση αυτόν τον Κανονισμό ταξινομούνται σε δύο ομάδες:

- συνοδευτικά μέτρα της μεταρρύθμισης του 1992: πρόωρη συνταξιοδότηση, αγροπεριβαλλοντικά μέτρα, δάσωση, καθώς και το καθεστώς που αφορά τις μειονεκτικές περιοχές,
- τα μέτρα εκσυγχρονισμού και διαφοροποίησης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων: επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, εγκατάσταση νέων γεωργών, κατάρτιση, στήριξη των επενδύσεων στις εγκαταστάσεις μεταποίησης και εμπορίας, συμπληρωματική ενίσχυση στη δασοκομία, προώθηση και μετατροπή της γεωργίας.

β) Χρηματοδότηση του ΕΓΤΠΕ

Μεταξύ 4.300 και 4.370 εκατ. ευρώ θα χορηγούνται ετησίως στα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης και στα συνοδευτικά μέτρα για την περίοδο 2000-2006. Τα μέτρα αυτά χρηματοδοτούνται από το ΕΓΤΠΕ - τμήμα εγγυήσεων και προσανατολισμού, ανάλογα με το περιφερειακό πλαίσιο στο οποίο είναι ενταγμένα. Έτσι, το ΕΓΤΠΕ - τμήμα εγγυήσεων καλύπτει τις ενισχύσεις για την πρόωρη συνταξιοδότηση, τις μειονεκτικές περιοχές, τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα και τα μέτρα δάσωσης της γεωργικής γης. Τα υπόλοιπα μέτρα γεωργικής ανάπτυξης χρηματοδοτούνται από τον ΕΓΤΠΕ - τμήμα προσανατολισμού, στις ζώνες του στόχου 1, και από τον ΕΓΤΠΕ

τιμήμα εγγυήσεων εκτός αυτού του στόχου. Η Επιτροπή θα μπορέσει να διευρύνει το πεδίο εφαρμογής των επιλέξιμων μέτρων με χρηματοδοτική συνδρομή του ΕΓΤΠΕ - τμήμα προσανατολισμού, και να προτείνει χρηματοδότηση μελετών που συνδέονται με τον προγραμματισμό του ΕΓΤΠΕ - τμήμα εγγυήσεων.

Τέλος, τα μέτρα για την προσαρμογή και την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών που αφορούν την ανάπλαση και την ανάπτυξη των χωριών, την προστασία και τη διατήρηση της αγροτικής κληρονομιάς, τη διαφοροποίηση των γεωργικών δραστηριοτήτων και τη βελτίωση των υποδομών που συνδέονται με την ανάπτυξη της γεωργίας και δεν χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης στο πλαίσιο των στόχων 1 και 2, και των περιοχών που βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο, καλύπτονται επίσης από το ΕΓΤΠΕ.

2.4.2 Κανονισμός (ΕΚ) 1750/1999

Κανονισμός (ΕΚ) 1750/1999 της Επιτροπής, της 23ης Ιουλίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΚ) αριθμ.1257/1999 του Συμβουλίου για την στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το ΕΓΤΠΕ.

Ο κανονισμός αυτός καθορίζει τις λεπτομέρειες εφαρμογής του κανονισμού 1257/1999 του Συμβουλίου. Έτσι, ανάμεσα σε άλλα καθορίζονται:

- Προϋποθέσεις και μέτρα που αφορούν στις γεωργικές επενδύσεις και εκμεταλλεύσεις
- Προϋποθέσεις και απαιτήσεις που αφορούν το πλαίσιο της εγκατάστασης νέων γεωργών, κατάρτισης,
- Εξισωτικές αποζημιώσεις για εκτάσεις που χρησιμοποιούνται από κοινού από περισσότερους του ενός γεωργούς, ως βοσκότοποι, μπορούν να χορηγούνται σε κάθε έναν από αυτούς, ανάλογα με τη χρήση ή το δικαίωμά του όσον αφορά τη χρήση των εκτάσεων αυτών

2.4.3 Κανονισμός (ΕΚ) 1260/1999

Κανονισμός (Εκ) 1260/1999 του Συμβουλίου, της 21ης Ιουνίου 1999, για τις γενικές διατάξεις που διέπουν τα Διαρθρωτικά Ταμεία.

Στόχος να μειωθούν οι αναπτυξιακές ανισότητες και να προωθηθεί η οικονομική και κοινωνική συνοχή μέσα στην Ένωση, να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα των κοινωνικών διαρθρωτικών παρεμβάσεων, με ενίσχυση της συγκέντρωσης των ενισχύσεων και απλούστευση της λειτουργίας τους, μέσω μιας μείωσης του αριθμού των στόχων. Επικουρικά, να υπάρξει συμβολή στον ακριβέστερο προσδιορισμό των αρμοδιοτήτων των κρατών μελών και της Κοινότητας σε όλα τα στάδια (προγραμματισμός, παρακολούθηση, αξιολόγηση, έλεγχος).

2.4.4 Στόχοι προτεραιότητας και κοινοτικές πρωτοβουλίες

Αποβλέποντας στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των διαρθρωτικών δράσεων, ο κανονισμός 1260/99 προβλέπει μείωση του αριθμού των στόχων από 7 σε τρεις στόχους προτεραιότητας και μείωση του αριθμού των κοινοτικών πρωτοβουλιών από 13 σε 4 (*Leader Magazine, Χειμώνας 1997-98, Τεύχος 16*). Οι νέες πρωτοβουλίες είναι :

- **INTERREG**, στόχος του οποίου είναι να προωθήσει τη διασυνοριακή, διακρατική ή διαπεριφερειακή συνεργασία·
- **LEADER**, στόχος του οποίου είναι να προωθήσει την αγροτική ανάπτυξη με πρωτοβουλίες ομάδων τοπικής δράσης·
- **EQUAL**, που προβλέπει την ανάπτυξη νέων μεθόδων καταπολέμησης των διακρίσεων και των ανισοτήτων πάσης φύσεως, όσον αφορά την πρόσβαση στην αγορά εργασίας·
- **URBAN**, που ευνοεί την οικονομική και κοινωνική αναζωογόνηση των χωριών και επαρχιών που αντιμετωπίζουν κρίση.

Στο επόμενο κεφάλαιο θ' ασχοληθούμε αναλυτικά με το πρόγραμμα LEADER και την περίπτωση εφαρμογής του LEADER II σε μια περιοχή της χώρας μας συγκριτικά με μια γαλλική περιοχή.

2.5 Συμπεράσματα

Ο ελληνικός αγροτικός χώρος χαρακτηρίζεται από ανομοιογένεια και ποικιλία στις εξελίξεις του ανάλογα με την περιφερειακή θέση του και τη δυναμική του. Χαρακτηριστικό της φυσιογνωμίας του αγροτικού χώρου αποτελεί η έντονη διαφοροποίησή του, εξαιτίας των γεωγραφικών, κοινωνικο-οικονομικών και περιβαλλοντικών διαφορών. Παρά τη μεγάλη έκταση των ορεινών περιοχών σε σχέση με τον εθνικό χώρο, δεν παρατηρήθηκε συγκροτημένη αναπτυξιακή πολιτική. Το ζήτημα της οργάνωσής τους και κατά συνέπεια της ανάπτυξής τους, εναπόκειται σε τοπικές και ατομικές αποσπασματικές πρωτοβουλίες και όχι σε μια συνολική και ολοκληρωμένη προσέγγιση (Κότιος, 2000).

Για τις μειονεκτικές και ορεινές περιοχές η νέα Κοινοτική προσέγγιση για την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου αποτελεί μια πολύ καλή ευκαιρία προκειμένου να εφαρμοστεί ένα ολοκληρωμένο αναπτυξιακό πρόγραμμα προσαρμοσμένο όμως στις εκάστοτε τοπικές συνθήκες και ιδιαιτερότητες και εκμεταλλευόμενο τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της κάθε περιοχής. Η αποδοχή των τοπικών ιδιαιτεροτήτων στο πλαίσιο των νέων πολιτικών και δράσεων αποτελεί την αναπτυξιακή δίοδο για τις μέχρι σήμερα παρακμάζουσες περιοχές όπου οι οριζόντιες πολιτικές των παρελθόντων ετών είτε δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν, είτε όταν εφαρμόζονταν είχαν μη επιθυμητά αποτελέσματα.

Τέλος, η κατά 10% παραπάνω επιδότηση των επενδύσεων στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές σε σχέση με τις πεδινές περιοχές, αποτελεί ένα κατ' αρχήν ιδιαίτερο κίνητρο προκειμένου να πραγματοποιηθούν επενδύσεις στις περιοχές αυτές. Αποτελεί όμως αντικείμενο περαιτέρω έρευνας αν αυτό το μέτρο από μόνο του είναι ικανό να αναστρέψει το αρνητικό επενδυτικό κλίμα που έχει διαμορφωθεί στις υπό εξέταση περιοχές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1 Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER (Liaison Entre Actions de Development de l' Economie Rurale), αποφασίστηκε το 1991 και συνέβαλλε στην αναζήτηση τοπικών προσεγγίσεων συχνά καινοτόμων για την αγροτική ανάπτυξη. Στο πλαίσιο μιας σφαιρικής πολιτικής ανάληψης πρωτοβουλιών στον τομέα της αγροτικής ανάπτυξης, η πρωτοβουλία LEADER II τέθηκε σε ισχύ το 1994 και είχε ως σκοπό να δώσει την ευκαιρία στις αγροτικές περιοχές να αξιοποιήσουν τις δυνατότητές τους.

3.2 Θεσμικό Πλαίσιο

Στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας LEADER (σύμφωνα με τις ανακοινώσεις της Ευρωπαϊκής ένωσης 91/C/73/14, 94/C-180/12/1-7-1994), χορηγήθηκε κοινοτική βοήθεια υπό μορφή συνολικών επιδοτήσεων ή ολοκληρωμένων επιχειρησιακών προγραμμάτων προκειμένου να μπορέσουν οι φορείς αγροτικής ανάπτυξης να θέσουν σε εφαρμογή τα μέτρα σύμφωνα με τις κατευθύνσεις που καθορίζονται από τον κανονισμό.

Στα πλαίσια εφαρμογής του LEADER I, κατέστη δυνατή η πειραματική εφαρμογή προσεγγίσεων σε ενδογενή και τοπική κλίμακα, συχνά με καινοτόμο χαρακτήρα, για την αγροτική ανάπτυξη. Η μέχρι σήμερα πορεία αποδεικνύει την καταλληλότητα αυτής της προσέγγισης, η οποία επέτρεψε στους φορείς αγροτικής ανάπτυξης και στις αγροτικές περιοχές να αξιοποιήσουν το αναπτυξιακό τους δυναμικό, στο πλαίσιο της συνολικής πολιτικής για την προώθηση της αγροτικής ανάπτυξης. Η ανταπόκριση των οργανισμών και αρχών που ασχολούνται με την αγροτική ανάπτυξη αντικατοπτρίζει την ανάγκη για συνέχιση και ενίσχυση του προγράμματος.

Τα βασικότερα σημεία που χαρακτηρίζουν τις αγροτικές περιοχές οι οποίες θεωρούνται επιλέξιμες για ένταξη στην πρωτοβουλία LEADER είναι τα ακόλουθα:

- ⇒ Μείωση της απασχόλησης και των γεωργικών δραστηριοτήτων
- ⇒ Εγκατάλειψη της υπαίθρου από τους νέους με σχετικά ικανοποιητικά επίπεδα κατάρτισης

- ⇒ Αύξηση της ανεργίας που πλήττει τον αγροτικό πληθυσμό και του αριθμού των ατόμων που βρίσκονται σε αβέβαιη κατάσταση
- ⇒ Αυξανόμενη απομόνωση λόγω διακοπής της παροχής ορισμένων υπηρεσιών στις επιχειρήσεις και στα φυσικά πρόσωπα
- ⇒ Ζημιές στο περιβάλλον

Οι περιοχές που εμφανίζουν τα παραπάνω χαρακτηριστικά (κυρίως απευθύνεται σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές) θα πρέπει να αναζητήσουν νέους προσανατολισμούς, νέες μορφές ανάπτυξης, νέες δράσεις, οι οποίες μπορούν να συνδέσουν διάφορους ενδιαφερόμενους εταίρους. Βασικός στόχος του LEADER είναι να εξασφαλίσει το στοιχείο της καινοτομίας των επενδύσεων, δηλαδή αφενός ότι τα προγράμματα που θα χρηματοδοτηθούν θα αποφέρουν μια πραγματική προστιθέμενη αξία σε σχέση με τις άλλες παρεμβάσεις που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο των επιχειρησιακών προγραμμάτων ή σε σχέση με άλλες μορφές παρέμβασης που αναλαμβάνονται στο πλαίσιο των κοινοτικών πλαισίων στήριξης και αφετέρου ότι τα προγράμματα αυτά δεν θα χρησιμοποιηθούν για τη χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων που αναλαμβάνουν οι ενδιαφερόμενοι φορείς αγροτικής ανάπτυξης. Ο καινοτόμος και υποδειγματικός δηλαδή χαρακτήρας των ενεργειών προσαρμόζεται στις ανάγκες της συγκεκριμένης περιοχής.

Στα σχέδια που υποβάλλουν οι τοπικές ομάδες και οι άλλοι συλλογικοί φορείς θα πρέπει να προβάλλονται τα χαρακτηριστικά τους όσον αφορά:

- ⇒ τη διαφορά και την καινοτομία τους όσον αφορά την προσέγγιση για την αγροτική ανάπτυξη, σε σχέση με τα προγράμματα που εφαρμόζονται στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος του ΚΠΣ για την ίδια περιοχή, τις λεπτομέρειες εφαρμογής και το περιεχόμενο των μέτρων.
- ⇒ Τα αναμενόμενα αποτελέσματα για την ανάπτυξη της περιοχής

3.3 Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER I

Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER I εφαρμόστηκε σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές 27 Νομών της χώρας και σε συνολική έκταση που έφτασε τα 40.104 χιλ. στρ., έκταση που αποτελεί το 30% της συνολικής έκτασης της χώρας. Ο συνολικός πληθυσμός της περιοχής αναφοράς έφτασε τα 1.378.000 κατοίκους και αποτελεί ποσοστό 14% του συνολικού πληθυσμού της χώρας (*Υπουργείο Γεωργίας Τελική έκθεση κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER I, 1996*).

Τα έργα και οι δράσεις που υλοποιήθηκαν στα πλαίσια της πρωτοβουλίας εντάσσονται στα ακόλουθα επτά Μέτρα:

Πίνακας 2: Μέτρα της πρωτοβουλίας LEADER I και υλοποιηθέντα έργα

Μέτρο 1: Τεχνική υποστήριξη στην αγροτική ανάπτυξη	138
Μέτρο 2: Επαγγελματική κατάρτιση	154
Μέτρο 3: Αγροτουρισμός	807
Μέτρο 4: Μικρές επιχειρήσεις, βιοτεχνίες, υπηρεσίες παρεχόμενες σε μικρή κλίμακα	258
Μέτρο 5: Επιτόπου αξιοποίηση και εμπορία της γεωργικής, δασοκομικής και αλιευτικής παραγωγής	264
Μέτρο 6: Άλλα μέτρα	86
Μέτρο 7: Δημιουργία υποδομής στους φορείς υλοποίησης	25

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας (1996), Τελική έκθεση κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER I

3.3.1 Δυσχέρειες κατά την εφαρμογή της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER I

Η εφαρμογή της πρωτοβουλίας συνάντησε δυσχέρειες, τόσο σε επίπεδο φορέων υλοποίησης (δηλαδή Ομάδων Τοπικής Δράσης) και τελικών δικαιούχων, όσο και σε επίπεδο ενδιάμεσου φορέα και λοιπών εμπλεκόμενων δημοσίων αρχών. Οι κυριότερες από τις δυσχέρειες που διαπιστώθηκαν στο επίπεδο φορέων υλοποίησης αφορούν ανάμεσα σε άλλα:

- ⇒ Στην έλλειψη εμπειρίας στη διαχείριση ευρωπαϊκών προγραμμάτων και στις διαδικασίες διαχείρισης δημοσίου χρήματος από τις περισσότερες ΟΤΔ, οι οποίες ήταν νέες εταιρείες που συστήθηκαν αρχικά για την υλοποίηση της πρωτοβουλίας
- ⇒ Στη μη ετοιμότητα των δικαιούχων για την υλοποίηση των έργων, η οποία σε πολλές περιπτώσεις συνεπαγόταν χρονικές καθυστερήσεις
- ⇒ Στη δυσκολία κάλυψης της ίδιας της συμμετοχής στο πρόσωπο ορισμένων δικαιούχων. Η δυσκολία αυτή διαπιστώθηκε κυρίως στους ΟΤΑ, οι οποίοι στερούνταν των απαιτούμενων πόρων για την εκπλήρωση του ρόλου που θεσμικά τους έχει ανατεθεί
- ⇒ Στο ιδιοκτησιακό καθεστώς, το οποίο σε ορισμένες περιπτώσεις δεν ήταν σαφές, με αποτέλεσμα την καθυστέρηση στην έναρξη των εργασιών ή και την εξαιρεση έργων από το πρόγραμμα

- ⇒ Στην καθυστέρηση στην έναρξη υλοποίησης του προγράμματος, λόγω έλλειψης νομοθετικού πλαισίου επιχορήγησης των ΟΤΔ από το Υπουργείο Γεωργίας
  - ⇒ Στις καθυστερήσεις που διαπιστώθηκαν κυρίως στην υλοποίηση δημοσίων έργων, εξαιτίας της χρονοβόρας διαδικασίας δημοπράτησης και ανάθεσης
- Ως προς το επίπεδο του ενδιάμεσου φορέα και των λοιπών εμπλεκόμενων φορέων αξίζει να αναφερθούν οι παρακάτω βασικές δυσχέρειες:
- ⇒ Η ύπαρξη πολλαπλών –λόγω της φύσης του προγράμματος- επιπέδων εμπλοκής των αρμοδίων αρχών, τα οποία συνεπάγονταν αυξημένες ανάγκες και εντατικοποίηση του συντονισμού από τον ενδιάμεσο φορέα. Με την πρόοδο του προγράμματος το θέμα σε επίπεδο ενδιάμεσου φορέα αντιμετωπίστηκε με την πρόσληψη επιστημονικού και λοιπού προσωπικού
  - ⇒ Η έλλειψη ικανοποιητικής εμπειρίας των τοπικών αρχών στη διαχείριση κοινοτικών πρωτοβουλιών και ιδιαίτερα τέτοιων πρωτοβουλιών όπως της LEADER που χαρακτηρίζεται από πολυσχιδείς δραστηριότητες. Η εμπειρία θεωρείται απαραίτητη καθώς ο έλεγχος των δραστηριοτήτων αυτών που αφορούν ευρεία κλίμακα δραστηριοτήτων, απαιτεί αφενός, γνώσεις τεχνικές και επιστημονικές από διάφορους κλάδους, αφετέρου, απαιτεί γνώσεις ως προς τις κάθε φορά ανά δικαιούχο και έργο, εφαρμοζόμενες νομοθετικές διατάξεις
  - ⇒ Ενδογενή προβλήματα που παρουσιάστηκαν σε ορισμένες Ομάδες λόγω της αλλαγής των μελών των Διοικητικών Συμβουλίων μετά την εφαρμογή του Προγράμματος «Καποδίστριας».

3.3.1 Γενικά αποτελέσματα από την εφαρμογή του LEADER I

Παρά τις δυσχέρειες που διαπιστώθηκαν, η εφαρμογή του προγράμματος απέφερε αποτελέσματα τόσο σε *επίπεδο θεσμικό* όσο και σε *επίπεδο φυσικού αντικείμενου*.

Σε επίπεδο θεσμικό διακρίνουμε:

- ⇒ Την καλλιέργεια στον τοπικό πληθυσμό της ανάγκης ενεργοποίησης για τη στήριξη των ομάδων δράσης στο έργο τους και για τη συμμετοχή, τόσο στο σχεδιασμό, όσο και στην εφαρμογή των πρωτοβουλιών που θα του δώσουν νέες διεξόδους απασχόλησης και εισοδημάτων. Εξάλλου, η μέγιστη ενεργοποίηση του τοπικού πληθυσμού, αποτελεί κεντρικό στόχο της πρωτοβουλίας LEADER.

⇒ την απόκτηση εμπειρίας και την επαφή με νέες μεθόδους προγραμματισμού και διοίκησης για την άμεση στήριξη των κοινών τοπικών πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών

⇒ Την δυνατότητα πρόσβασης του πληθυσμού των περιοχών παρέμβασης στις νέες τεχνολογίες για τον εκσυγχρονισμό της διαδικασίας παραγωγής, πληροφόρησης και επικοινωνίας με αποτέλεσμα να βρει ο πληθυσμός διέξοδο σε νέες δυναμικές πρωτοβουλίες μέσα στον ίδιο χώρο

⇒ Τη δημιουργία τοπικών φορέων, που στην πλειοψηφία τους επιτέλεσαν το ρόλο που τους ανατέθηκε, δηλαδή των αναπτυξιακών μονάδων, που αναλαμβάνουν να ανακαλύπτουν τις ανάγκες σε συνεργασία με τον τοπικό πληθυσμό, να προβάλλουν τα προβλήματα και να προτείνουν ολοκληρωμένες λύσεις στα πλαίσια της γενικότερης στρατηγικής ανάπτυξης, αλλά και οι μονάδες που αναλαμβάνουν τη διαδικασία της αποκεντρωμένης χρηματοδότησης-ενίσχυσης και παρακολούθησης των έργων με διαφάνεια και ευελιξία

⇒ Την υιοθέτηση μιας ακόμα βαθμίδας στο σύστημα παρακολούθησης και ελέγχου της εφαρμογής των προγραμμάτων μεταξύ Κεντρικής Υπηρεσίας του Υπουργείου, τριμελών επιτροπών Νομαρχιακού επιπέδου και τελικών δικαιούχων, αυτών της ΟΤΔ

⇒ Την κατανόηση της ανάγκης ολοκληρωμένων παρεμβάσεων με έμφαση στην αξιοποίηση έργων ή δραστηριοτήτων, που υλοποιήθηκαν στα πλαίσια άλλων προγραμμάτων, ώστε να υπάρχουν πολλαπλασιαστικά οφέλη για τις περιοχές

Σε επίπεδο φυσικού αντικείμενου διακρίνουμε την ενίσχυση δράσεων που συνεισέφεραν συμπληρωματικά στην αύξηση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων του ΚΠΣ στις περιοχές όπου εφαρμόστηκε, αντιμετωπίζοντας προβλήματα αγροτικού χώρου, την προώθηση της τοπικής αγροτικής παραγωγής και την αξιοποίηση των τοπικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων, την αξιοποίηση των τοπικών και την ανάδειξη αξιόλογων φυσικών και ιστορικών χώρων με σκοπό τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και την αύξηση του τουριστικού ρεύματος.

3.4 Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER II

Στα πλαίσια της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER II, εγκρίθηκε, από την Ε.Ε., για το διάστημα 1994-1999, πρόγραμμα πλαίσιο ύψους Δημόσιας Δαπάνης 208 εκ. ECU (περίπου 64 δις. δρχ.) από τα οποία η κοινοτική συμμετοχή ανέρχεται σε 51,7 δις. δρχ. και η εθνική συμμετοχή σε 12,3 δις. δρχ.

Στα πλαίσια της πρωτοβουλίας LEADER II περιλαμβάνονται τα ακόλουθα σκέλη και μέτρα, ενώ αναγράφονται και τα ποσοστά της επιχορήγησης και της ίδιας συμμετοχής των φορέων:

Πίνακας 3: Σκέλη και Μέτρα της πρωτοβουλίας LEADER II

Ενέργειες	Επιχορήγηση έως	Ποσοστό Ίδιας Συμμετοχής (τουλάχιστον)
Σκέλος Α : Απόκτηση ικανοτήτων	80%	20%
Σκέλος Β : Καινοτόμα προγράμματα αγροτικήςανάπτυξης	60%	40%
Μέτρο 1 : Τεχνική στήριξη	70%	30%
Μέτρο 2 : Επαγγελματική κατάρτιση	70%	30%
Μέτρο 3 : Αγροτουρισμός.	60%	40%
Μέτρο 4 : Μικρές επιχειρήσεις	60%	40%
Μέτρο 5 : Αξιοποίηση επιτόπου και εμπορία της γεωργικής , δασοκομικής παραγωγής και αλιείας	60%	40%
Μέτρο 6 : Διατήρηση και βελτίωση περιβάλλοντος και περιβάλλοντος χώρου	80%	20%
Σκέλος Γ : Διακρατική Συνεργασία	71%	29%

Πηγή: Υπουργείο Γεωργίας

Με την πρωτοβουλία LEADER II γενικεύτηκε η προσέγγιση της πρωτοβουλίας LEADER I δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στον καινοτόμο χαρακτήρα των σχεδίων. Η πρωτοβουλία LEADER II έχει σαν σκοπό να ενθαρρύνει την ανάληψη καινοτόμων ενεργειών από τους τοπικούς φορείς προς διάφορες κατευθύνσεις, να βοηθήσει στην διάδοση των εμπειριών και να συμβάλλει στο

μέτρο του δυνατού στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη. Ο καινοτόμος χαρακτήρας των ενεργειών της πρωτοβουλίας LEADER II δεν περιορίζεται στη μέθοδο (βάσει του προτύπου LEADER I), αλλά θα πρέπει να εμφανίζεται και στο τεχνικό περιεχόμενο του σχεδίου, είτε πρόκειται για το προϊόν, τον τρόπο κατασκευής, την αγορά, είτε για άλλα στοιχεία. Οι φορείς σχεδίων ανάπτυξης θα πρέπει να καθορίζουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες δημιουργείται η καινοτομία προκειμένου να εκτιμηθεί η δυνατότητα επίδειξης και μεταφοράς τεχνογνωσίας και/ή τεχνολογίας στον αγροτικό χώρο.

Η διαχείριση της επιχορήγησης και η παρακολούθηση της πρωτοβουλίας για το σύνολο της Χώρας, γίνεται από τον Ενδιάμεσο Φορέα (το οποίο ορίστηκε το Υπουργείο Γεωργίας), με σχετική σύμβαση που υπέγραψε με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ως ενδιάμεσος φορέας, το Υπουργείο Γεωργίας ανέλαβε την ευθύνη της υλοποίησης του εγκεκριμένου από την Επιτροπή Ε.Ε Εθνικού Προγράμματος LEADER II και τέθηκε αρμόδιο για τη διαχείριση της παρεχόμενης για το σκοπό αυτό τεχνικής βοήθειας και της εθνικής μονάδας Εμφύχωσης Ελληνικού Δικτύου LEADER.

3.4.1 Δικαιούχοι

Υπάρχουν δύο κατηγορίες τελικών δικαιούχων:

α) Ομάδες Τοπικής Δράσης, στις οποίες συμμετέχουν κυρίως τοπικοί συλλογικοί φορείς (οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, ενώσεις ή επιχειρήσεις ΟΤΑ, γεωργικοί Συν/σμοί ή ενώσεις τους, άλλοι κοινωνικοί ή επαγγελματικοί φορείς), έχουν τη μορφή ανώνυμης εταιρείας και καταστατικό σκοπό την αγροτική ανάπτυξη, δηλαδή ένα σύνολο δημόσιων και ιδιωτικών εταίρων οι οποίοι διαμορφώνουν από κοινού μια στρατηγική και νέα μέτρα για την ανάπτυξη μιας αγροτικής περιοχής με περιορισμένη έκταση. Οι εταίροι αυτοί ορίζουν έναν υπεύθυνο για διοικητικά και οικονομικά θέματα, που θα έχει την ικανότητα να διαχειρίζεται κρατικές επιχορηγήσεις. Ο εν λόγω υπεύθυνος θα διασφαλίζει τη στενή συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων τοπικών εταίρων.

β) Συλλογικοί Φορείς του αγροτικού χώρου, δημόσιοι ή ιδιωτικοί, οι οποίοι αναλαμβάνουν την υλοποίηση θεματικών δράσεων στα πλαίσια μιας λογικής ανάπτυξης μιας τοπικής γεωγραφικής ενότητας.

Τελικοί δικαιούχοι - επενδυτές της πρωτοβουλίας μπορούν να είναι κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο (Ιδιώτες, ΟΤΑ, επιχειρήσεις ΟΤΑ, Συν/σμοί, Σύλλογοι κ.λ.π.)

Τέλος, με σύμβαση που υπογράφεται μεταξύ Φορέα και Υπουργείου Γεωργίας ρυθμίζονται ειδικότερα θέματα του τρόπου χρησιμοποίησης της επιχορήγησης από το φορέα, όπως οι σχέσεις και υποχρεώσεις του Φορέα και του Υπουργείου Γεωργίας, το πλαίσιο συνεργασίας με την εθνική μονάδα εμπύχωσης του Ελληνικού Δικτύου LEADER, το λεπτομερές χρονοδιάγραμμα υλοποίησης του προγράμματος, οι διαδικασίες και οι όροι δημοσιοποίησης και εκτέλεσης των έργων από το φορέα και τους τελικούς επενδυτές, κλπ.

Πίνακας 4: Κατανομή των δικαιούχων του Leader II [Απρίλιος 1999]*

ΧΡΑΤΟΣ ΜΕΛΟΣ	ΟΜΑΔΕΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ (ΟΤΑ)	ΆΛΛΟΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ	ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ ΤΟΥ LEADER II (04/1999)
Βέλγιο	18	-	18
Αυστρία	31	9	40
Δανία	12	-	12
Γερμανία	121	46	167
Ισπανία	131	-	131
Φινλανδία	22	-	22
Γαλλία	167	1	168
Ελλάδα	50	4	54
Ιρλανδία	34	3	37
Ιταλία	175	10	185
Λουξεμβούργο	2	-	2
Κάτω Χώρες	4	-	4
Πορτογαλία	48	-	48
Σουηδία	12	-	12
Ηνωμένο Βασίλειο	60	8	68
ΣΥΝΟΛΟ	887	81	968

*Στοιχεία που βασίζονται σε πληροφορίες που διέθετε το Ευρωπαϊκό παρατηρητήριο του LEADER II την 01/04/1999

Πηγή: Leader Magazine, Άνοιξη 1999, Τεύχος 20

3.4.2 Κριτήρια επιλεξιμότητας

Η πρωτοβουλία LEADER λόγω των περιορισμένων οικονομικών πόρων που διαθέτει έχει ως στόχο να στηρίζει κατά προτεραιότητα την ανάληψη καινοτόμων ενεργειών για την ανάπτυξη του ενδογενούς δυναμικού των αγροτικών περιοχών. Για το λόγο αυτό, εκτός από ορισμένες ενέργειες πολυ

περιορισμένης έκτασης, οι επενδύσεις στον τομέα των υποδομών δεν είναι επιλέξιμες στο πλαίσιο της παρούσας πρωτοβουλίας, ούτε και οι παραγωγικές επενδύσεις των οποίων το ενιαίο κόστος είναι ανώτερο του ορίου που θα καθοριστεί.

Οι επιλέξιμες ενέργειες αναφέρονται ως ακολούθως:

Σκέλος Α' : " Απόκτηση ικανοτήτων" :

Πρόκειται για ένα προκαταρκτικό στάδιο με αντικείμενο τη διάγνωση των αναγκών μιας περιοχής, την ενημέρωση, κατάρτιση, και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού για την ενεργό συμμετοχή του στο σχεδιασμό της αναπτυξιακής προσπάθειας και τελικό στόχο τη δημιουργία αναπτυξιακού Φορέα και την κατάρτιση σχεδίου τοπικής αγροτικής ανάπτυξης.

Σκέλος Β' : "Καινοτόμα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης".

Τα προγράμματα καταρτίζουν από τοπικούς αναπτυξιακούς Φορείς (Φορείς υλοποίησης) και αφορούν την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου στο σύνολο του με διάφορες δράσεις, οι οποίες πρέπει να έχουν χαρακτηριστικά όπως καινοτομίας, δυνατότητας μεταφοράς τεχνογνωσίας, πολλαπλασιαστικότητας των αποτελεσμάτων, συμπληρωματικότητας με άλλες παρεμβάσεις, δημιουργίας θέσεων εργασίας, διαφοροποίησης της απασχόλησης και της παραγωγής κ.λ.π.

Οι δράσεις αυτές εντάσσονται σε 6 μέτρα, ανάλογα με το είδος τους.

Μέτρο 1:"Τεχνική στήριξη"

Αφορά κυρίως την κάλυψη των λειτουργικών δαπανών των Φορέων υλοποίησης και συγκεκριμένα:

- Παροχή τεχνικής βοήθειας στους φορείς σχεδίων ανάπτυξης
- Παροχή τεχνικής βοήθειας στις ΜΜΕ και σε άλλες δραστηριότητες που υπάρχουν ήδη
- Δημιουργία ενιαίων θυρίδων πληροφόρησης για τον ποσανατολισμό, την παροχή συμβουλών και τη στήριξη των νέων που επιθυμούν να ξεκινήσουν επαγγελματικές δραστηριότητες

- Ευαισθητοποίηση του πληθυσμού, όπως και των νέων, στην πολιτιστική ταυτότητα και στις προοπτικές ανάπτυξης της περιοχής τους όπως και στην αναγκαιότητα της καινοτομίας
- Έξοδα λειτουργίας
- Ενισχύσεις για την απόκτηση εξοπλισμού πληροφορικής και τηλεματικής που είναι αναγκαίες για την εφαρμογή του σχεδίου από την τοπική ομάδα ή από άλλο συλλογικό φορέα

Μέτρο 2: "Επαγγελματική κατάρτιση"

Οι ενέργειες του μέτρου αυτού συνδέονται με τις δράσεις που περιλαμβάνονται στα υπόλοιπα μέτρα του προγράμματος και πραγματοποιούνται σύμφωνα με τους κανόνες του ΕΚΤ - Υπουργείο Εργασίας.

Συγκεκριμένα:

- Κατάρτιση των υπευθύνων για τη διαχείριση και την εμπύχωση των δραστηριοτήτων του σχεδίου
- Κατάρτιση για ειδικά θέματα, υπό μορφή σειράς μαθημάτων μικρής διάρκειας, η οποία είναι αναγκαία για την εφαρμογή άλλων ενεργειών του σχεδίου που δεν χρηματοδοτούνται από το επιχειρησιακό πρόγραμμα στο πλαίσιο του ΚΠΣ
- Κατάρτιση για αναπτυξιακά θέματα
- Σύνδεση του μηχανισμού παροχής εκπαίδευσης και κατάρτισης με την αναπτυξιακή διαδικασία
- Καινοτόμα μέσα για την επαγγελματική ένταξη των ατόμων που βρίσκονται σε αβέβαιη κατάσταση

Μέτρο 3: "Αγροτουρισμός"

Στα πλαίσια ενός στρατηγικού σχεδιασμού τοπικής αγροτουριστικής ανάπτυξης σχεδιάζονται από τους Φορείς υλοποίησης οι παρεμβάσεις οι οποίες ενδεικτικά μπορεί να είναι:

- Δημιουργία, εκσυγχρονισμός, επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων
- Εναλλακτικές μορφές τουρισμού (τουρισμός για την υγεία και την καλή φυσική κατάσταση τοπικού πληθυσμού και επισκεπτών, ιπποτουρισμός, ορειβατικός τουρισμός, πολιτιστικός, θρησκευτικός, περιπατητικός-

- περιηγητικός, φυσιολατρικός, οικολογικός-οικοτουρισμός, νέες μορφές τουρισμού), κατασκηνωτικά κέντρα
- Κέντρα εστίασης και αναψυχής (παραδοσιακές ταβέρνες, χώροι γευσιγνωσίας, αναψυκτήρια, χώροι αναψυχής)
  - Μικρά έργα υποδομής για τουριστική αξιοποίηση κτισμάτων και χώρων
  - Μουσεία (ανταποδοτικά)
  - Προβολή, προώθηση, τουριστικά πακέτα, συστήματα κράτησης δωματίων, περίπτερα τουριστικών πληροφοριών

Μέτρο 4: " Μικρές επιχειρήσεις"

Ενδεικτικές δράσεις:

- Νέες μονάδες ή εκσυγχρονισμός μονάδων οικοτεχνίας, χειροτεχνίας και ειδών λαϊκής τέχνης
- Νέες βιοτεχνίες, μικρές επιχειρήσεις ή εκσυγχρονισμός και επέκταση βιοτεχνιών
- Αξιοποίηση ήπιων μορφών ενέργειας (εκτός γεωργίας)
- Προβολή, προώθηση, εκθετήρια, πρατήρια πώλησης, κέντρα και δίκτυα εξυπηρέτησης και στήριξης
- Μελέτες, έρευνα

Μέτρο 5: "Αξιοποίηση επί τόπου και εμπορία γεωργικής, δασοκομικής παραγωγής και αλιείας"

- Ενδεικτικές δράσεις αποτελούν οι δράσεις τύπου Καν.(ΕΟΚ) 866/90 (κρέας, γάλα και γαλακτομικά, αυγά και πουλερικά, μέλι και σηροτροφία, σιτηρά, ελαιούχα, οίνος, πορωκηπευτικά, άνθη, γεώμηλα, ζωοτροφές), η αξιοποίηση φυτικής, κτηνοτροφικής, δασικής και αλιευτικής παραγωγής, οι βιολογικές καλλιέργειες και προϊόντα από βιολογική γεωργία, τα αρωματικά φυτά, η δημιουργία μονάδων τύπου φάρμας – οικολογικό αγρόκτημα, η παραγωγή πολ/κου υλικού κλπ.

Μέτρο 6 : "Διατήρηση και βελτίωση περιβάλλοντος & περιβάλλοντος χώρου".

Ενδεικτικές δράσεις του μέτρου αποτελούν οι αναπλάσεις, αξιοποιήσεις και ανάδειξη τοπίων, οικισμών και παραδοσιακών κτιρίων, η σήμανση αξιοθέατων μνημείων, μονοπατιών, χαρτογραφήσεις-διαδρομές πρόσβασης-γεφύρια, η αξιοποίηση μύλων

(επισκέψιμων), η δημιουργία, βελτίωση καταφυγίων, τα πολιτιστικά κέντρα, αίθουσες πολλαπλών χρήσεων, κέντρα διατήρησης πολιτιστικής κληρονομιάς –Μουσεία (μη ανταποδοτικά), η αξιοποίηση μοναστηριών και εκκλησιών, η ενίσχυση πολιτιστικών εκδηλώσεων ανάδειξης και διατήρησης τοπικής κληρονομιάς κλπ.

Σκέλος Γ' : "Διακρατική συνεργασία".

Αφορά σχέδια που υλοποιούνται από κοινού μεταξύ των Φορέων υλοποίησης δύο ή περισσότερων κρατών - μελών της Ε.Ε.

3.4.3 Διαδικασία Σχεδιασμού και Υλοποίησης

Η ανακοίνωση των γενικών κανονισμών της πρωτοβουλίας πραγματοποιείται από τα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς το Υπουργείο Γεωργίας, το οποίο στη συνέχεια αποστέλλει κοινοποίηση προς τους τοπικούς φορείς διαχείρισης. Οι τοπικοί φορείς στη συνέχεια διενεργούν συλλογή προτάσεων από τις περιφέρειες και υποβάλλουν τη πρότασή τους στο Υπουργείο Γεωργίας. Όταν συνταχθεί το τελικό πρόγραμμα και λάβει την οριστική έγκριση από την Ευρωπαϊκή Ένωση, κοινοποιείται προς τους εθνικούς φορείς. Για την επιλογή του φορέα υλοποίησης, το Υπουργείο Γεωργίας λαμβάνει προτάσεις ενδιαφέροντος, τις οποίες αξιολογεί βάσει των απαιτούμενων προδιαγραφών. Ο κάθε φορέας υλοποίησης που έχει επιλεγεί, έχει το δικαίωμα προσαρμογής των βασικών κριτηρίων για την επιλογή των τελικών δικαιούχων, ανάλογα με τις τυχόν ιδιαιτερότητες που χαρακτηρίζουν την περιοχή. Εφόσον κοινοποιηθούν οι τροποποιήσεις στους τοπικούς φορείς, ανακοινώνεται το πρόγραμμα προς τους τελικούς δικαιούχους.

Ο δικαιούχος ενημερώνεται για την πρωτοβουλία μέσα από ανακοινώσεις που δημοσιοποιεί ο τοπικός αρμόδιος φορέας του προγράμματος. Συγκεκριμένα, κάθε Φορέας απευθύνει στον τοπικό πληθυσμό της περιοχής παρέμβασής του πρόσκληση ενδιαφέροντος σχετικά με τα μέτρα και τις δράσεις που έχουν εγκριθεί και περιλαμβάνονται στο πρόγραμμα του και στην οποία δίνει τη μεγαλύτερη δυνατή δημοσιότητα. Από τον φορέα (ομάδα τοπικής δράσης) προμηθεύεται στη συνέχεια τον φάκελο υποψηφιότητας, ο οποίος περιλαμβάνει και τις προϋποθέσεις συμμετοχής και τα κριτήρια αξιολόγησης. Τα ελάχιστα κριτήρια αξιολόγησης διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: αυτά που αφορούν την ίδια την προτεινόμενη επένδυση, και αυτά που αφορούν τον υποψήφιο επενδυτή.

Συγκεκριμένα, τα κριτήρια αναφέρονται κατά κύριο λόγο, όσον αφορά το έργο:

- Στην πληρότητα του φακέλου υποψηφιότητας (ένταξη στην περιοχή παρέμβασης, χρονοδιάγραμμα υλοποίησης, ύψος επένδυσης, αξιοπιστία χρηματοδοτικού σχεδίου, ετοιμότητα για υλοποίηση)
- Στα χαρακτηριστικά του προτεινόμενου έργου (καινοτομία, δυνατότητα μεταφοράς τεχνογνωσίας, βιωσιμότητα, αποτελεσματικότητα, συμπληρωματικότητα με άλλα έργα)

Όσον αφορά τον τελικό επενδυτή, τα βασικά κριτήρια αναφέρονται στην φερεγγυότητά του, την προηγούμενη εμπειρία του, την εντοπιότητα, ηλικία, κλπ. Ο επενδυτής συμπληρώνει τον φάκελο υποψηφιότητας και πρέπει να τον υποβάλλει στα τοπικά γραφεία μέσα σε χρονικό διάστημα 40 ημερών (*Εταιρεία Ανάπτυξης Πηλίου Α.Ε, 1999*)

Προκειμένου να επιλέξει τους τελικούς επενδυτές, ο φορέας συγκροτεί Επιτροπή Αξιολόγησης των υποψήφιων προτάσεων των έργων. Η Επιτροπή αξιολογεί και κατατάσσει τις προτάσεις με βάση τα καθορισμένα κριτήρια που αναφέρονται στον φάκελο υποψηφιότητας και εισηγείται σχετικά στο ΔΣ. Με αιτιολογημένη απόφαση του ΔΣ του Φορέα, οι επενδυτές εγκρίνονται και καλούνται για την υπογραφή σχετικής σύμβασης, επίσημο αντίγραφο της οποίας κοινοποιείται με επιμέλεια του φορέα εντός 15 ημερών στην Περιφέρεια και το Υπουργείο Γεωργίας.

Η τελική μελέτη του επενδυτή διαβιβάζεται ολοκληρωμένη στην Διεύθυνση Προγραμματισμού και Γεωργικών Διαρθρώσεων του Υπουργείου Γεωργίας προς εξέταση, η οποία στη συνέχεια εξετάζει το περιεχόμενο και τα παραδοτέα της μελέτης λαμβάνοντας υπόψη και γνωμοδότηση άλλων υπηρεσιών εφόσον αυτό κρίνεται απαραίτητο. Στη συνέχεια, διατυπώνει την άποψή της στην Ομάδα Τοπικής Δράσης με τυχόν διορθώσεις και παρατηρήσεις επ' αυτών.

Ο φορέας υλοποίησης υποχρεούται να συμμορφωθεί με τις παρατηρήσεις, να τροποποιήσει την μελέτη και να την αποστείλει εκ νέου στην Διεύθυνση Προγραμματισμού και Γεωργικών Διαρθρώσεων του Υπουργείου Γεωργίας προκειμένου να εγκριθεί από τον Πρόεδρο της Επιτροπής Παρακολούθησης η παραλαβή ως προς το περιεχόμενο και τα παραδοτέα της μελέτης. Τέλος, η τριμελής επιτροπή παρακολούθησης και παραλαβής έργων LEADER, με βάση την σχετική έγκριση του Γενικού Γραμματέα, ελέγχει τα σχετικά παραστατικά και εκδίδει το πρωτόκολλο οριστικής παραλαβής της μελέτης. Ο φορέας αποδίδει στον τελικό

επενδυτή το σύνολο της προβλεπόμενης ενίσχυσης χωρίς καθυστέρηση και χωρίς παρακράτηση ή οικονομική επιβάρυνση οποιασδήποτε φύσης.

Η επιχορήγηση καταβάλλεται μετά από αίτηση κάθε φορέα σε δραχμές και στη βάση ετήσιου προϋπολογισμού ως εξής:

A: πρώτη προκαταβολή έως 50% του ποσού που έχει αναληφθεί ως υποχρέωση για το συγκεκριμένο έτος

B: Δεύτερη προκαταβολή η οποία υπολογίζεται κατά τρόπο ώστε το συνολικό ποσό των δύο προκαταβολών να μην υπερβαίνει το 80% της ανάληψης υποχρέωσης. Η δεύτερη προκαταβολή χορηγείται εφόσον πιστοποιείται ότι τουλάχιστον το ήμισυ της πρώτης προκαταβολής έχει αποδοθεί στους δικαιούχους και ότι η δράση προχωρεί με ικανοποιητικό ρυθμό και σύμφωνα με τους προβλεπόμενους στόχους.

Γ: η πληρωμή του υπολοίπου κάθε ετήσιας δόσης πραγματοποιείται μετά από αίτηση του Φορέα, που υποβάλλεται εντός δύο μηνών από την πιστοποίηση των δαπανών του ετήσιου προγράμματος του και συνοδεύεται με έκθεση του κλεισίματος του έτους.

Στην περίπτωση που ο φορέας πληροί με τις παραπάνω προϋποθέσεις, αλλά το Υπουργείο Γεωργίας δεν έχει ακόμα εισπράξει το υπόλοιπο της συνολικής για τη χώρα κοινοτικής συμμετοχής στην ετήσια δόση, το αντίστοιχο ποσό καταβάλλεται, στο Φορέα από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) του Υπουργείου Γεωργίας.

Η εκτέλεση των έργων από τους τελικούς επενδυτές πραγματοποιείται με διαφάνεια και με τους ευνοϊκότερους δυνατούς όρους και διέπεται από τη σχετική με το είδος του έργου και τη φύση του τελικού επενδυτή νομοθεσία με την επιφύλαξη των ειδικότερων διατάξεων των συμβάσεων, που υπογράφονται μεταξύ φορέα και Υπουργείου Γεωργίας και φορέα και τελικού επενδυτή αντίστοιχα.

Ο φορέας γνωστοποιεί στο Υπουργείο Γεωργίας την πορεία εφαρμογής του Προγράμματος σε τακτά χρονικά διαστήματα υπό τη μορφή εκθέσεων και πινάκων που συντάσσονται σύμφωνα με υποδείγματα που το Υπουργείο θέτει υπόψη του Φορέα ως εξής:

Μηνιαίες Εκθέσεις: μέσα σε προθεσμία 15 ημερών από το τέλος κάθε ημερολογιακού μήνα ο Φορέας υποβάλλει στο Υπουργείο και την Περιφέρεια έκθεση υπό τη μορφή πίνακα σχετικά με την πορεία εκτέλεσης του προγράμματος, η οποία περιλαμβάνει

κατά μέτρο, δράση, και ταμείο τις πιστοποιημένες και πληρωμένες δαπάνες για τις οποίες έχει χορηγηθεί από το Φορέα η σχετική ενίσχυση στους τελικούς επενδυτές.

Τριμηνιαίες Εκθέσεις: Μέσα σε προθεσμία 15 ημερών από το τέλος κάθε ημερολογιακού τριμήνου ο Φορέας υποβάλλει στο Υπουργείο και την Περιφέρεια, έκθεση σχετικά με την πορεία υλοποίησης του φυσικού αντικειμένου των δράσεων του προγράμματος του.

Εκθέσεις Κλεισίματος Έτους: Μέσα σε προθεσμία δύο μηνών από την πιστοποίηση των δαπανών του ετήσιου προγράμματός της σύμφωνα με τους χρηματοδοτικούς πίνακες δεσμεύσεων, ο φορέας υποβάλλει στο Υπουργείο και στην Περιφέρεια έκθεση η οποία περιλαμβάνει στοιχεία του έτους αναφοράς, δηλαδή την πορεία υλοποίησης του φυσικού αντικειμένου, την ανάληψη υποχρέωσης του Φορέα ανά μέτρο, δράση και έργο, τις πιστοποιημένες δαπάνες έργων και τις πραγματοποιηθείσες πληρωμές ενίσχυσης προς τους τελικούς επενδυτές, τις δυσχέρειες που παρουσιάστηκαν κατά την εφαρμογή του προγράμματος, και συνοπτική περιγραφή του φορέα (σύνθεση ΔΣ, γενικής συνέλευσης κλπ).

Τελική Έκθεση του Προγράμματος: η τελική έκθεση περιλαμβάνει λεπτομερή περιγραφή των δράσεων και έργων που υλοποιήθηκαν και τις αντίστοιχες πιστώσεις που απορροφήθηκαν καθώς και τις επιπτώσεις που έχει η πραγματοποίηση κάθε μέτρου στην ανάπτυξη της περιοχής και γενικά όλους τους φυσικούς και οικονομικούς δείκτες, οι οποίοι είναι απαραίτητοι για την αξιολόγηση του προγράμματος.

Τέλος, πέραν των στοιχείων αυτών, ο φορέας παρέχει στο Υπουργείο Γεωργίας όσα επιπλέον στοιχεία απαιτηθούν για την αξιολόγηση του Προγράμματος κατά τη διάρκεια εφαρμογής του.

Ο Υπουργός Γεωργίας, ο Υπουργός Οικονομικών, τα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Ειδικό Συντονιστικό όργανο διενεργούν δια των εντεταλμένων τους οργάνων επιτόπιους ελέγχους, ιδίως με δειγματοληψία των ενεργειών, δράσεων, και επιμέρους έργων που υλοποιούν οι φορείς στα πλαίσια του προγράμματος LEADER. Οι έλεγχοι αφορούν το φυσικό αντικείμενο, την τήρηση των προδιαγραφών εκτέλεσης έργων, τα συστήματα διαχείρισης και ελέγχου πληρωμών και τα παραστατικά στοιχεία των έργων που εντάσσονται στο πρόγραμμα του φορέα. Πριν τη διεξαγωγή επιτόπιου ελέγχου ο φορέας ενημερώνεται τουλάχιστον δύο εργάσιμες ημέρες πριν και οφείλει να παρίσταται αυτοπροσώπως ή δια εκπροσώπου του, προκειμένου να παράσχει στα εντεταλμένα όργανα τα αναγκαία

στοιχεία. Στον έλεγχο μπορούν να συμμετέχουν υπάλληλοι άλλων υπουργείων, στην αρμοδιότητα των οποίων ανήκουν δράσεις του προγράμματος του υπό έλεγχο φορέα (Εταιρεία Ανάπτυξης Πηλίου Α.Ε, 1999).

3.4.4 Γενικά αποτελέσματα από την εφαρμογή του LEADER II

Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της Β' Φάσης της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER γίνεται με επιφύλαξη, καθώς μετά από τέσσερα χρόνια υλοποίησης της πρωτοβουλίας, δεν είναι ασφαλές να γίνεται λόγος για διαφοροποιήσεις στον αγροτικό τομέα των περιοχών της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER.

Με την εφαρμογή του προγράμματος συντελείται σημαντικό έργο σε περιοχές που η ανάπτυξη και η εκτέλεση προγραμμάτων και έργων απουσίαζε, όπως είναι οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της ελληνικής επικράτειας.

Ιδιαίτερο βάρος δόθηκε στις πρωτοβουλίες με καινοτόμο χαρακτήρα και δυνατότητα μετάβασης στον τομέα αξιοποίησης της γεωργικής παραγωγής, όπως για παράδειγμα, η αξιοποίηση πλεονασματικών γεωργικών προϊόντων, στις πρακτικές διάθεσης και προώθησης των προϊόντων, οργάνωσης των τοπικών αγορών και των δικτύων διανομής, στη στροφή στα επώνυμα προϊόντα και τις μικρές συσκευασίες, στην παραγωγή αποτελεσματικών υπηρεσιών ψυχαγωγίας, διαμονής και εστίασης, στην αξιοποίηση των σύγχρονων τεχνολογιών επικοινωνίας.

Οι αδυναμίες που εντοπίζονται σε επιμέρους τομείς και στόχους προγράμματος αφορούν στην:

- Αδυναμία διαμόρφωσης πολιτικής τοπικού προϊόντος,
- Στην ανυπαρξία πρωτοβουλιών για την προσφορά υπηρεσιών ποιότητας ζωής,
- Στον κατακερματισμό των πόρων του Μέτρου 6,
- Στην κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών τεχνικής υποστήριξης των φορέων υλοποίησης,
- Στην αδυναμία ανταπόκρισης στη συνεργασία που προτείνεται για τις ανάγκες του έργου αξιολόγησης,
- Στην αδυναμία ενίσχυσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές με πολιτικές τοπικού προϊόντος που συνδυάζουν την ενίσχυση της επενδυτικής δραστηριότητας με παρεμβάσεις οργάνωσης των επενδυτών,

υποδομής για τη διασφάλιση της ποιότητας, προώθησης της επωνυμίας και συστηματικής αξιοποίησης των τοπικών δεξιοτήτων.

Στα θετικά αποτελέσματα της Β' Φάσης της κοινοτικής πρωτοβουλίας μπορούν να συμπεριληφθούν τα παρακάτω:

- Ανάπτυξη της επενδυτικής δραστηριότητας σε περιοχές μειονεκτικές, στις οποίες είχε αφανισθεί η οποιαδήποτε, έστω και στοιχειώδης, δραστηριότητα. Από τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από 29 ΟΤΑ και 2 Συλλογικούς Φορείς (ποσοστό 57% των φορέων υλοποίησης), προκύπτει ότι από τα 740 επενδυτικά σχέδια (Μέτρα 3,4,5) που υλοποιούνται περίπου 300, υλοποιούνται σε τυπικά ορεινές, νησιωτικές και έντονα μειονεκτικές περιοχές (*Εκθεση Αξιολόγησης Εθνικού Προγράμματος LEADER II, Στοιχεία Έρευνας Συμβούλου Αξιολόγησης, 1999*).

- Δόθηκε ώθηση στην παρουσία των λιγότερο ευνοημένων περιοχών στο πρόγραμμα, λόγω των αυξημένων ποσοστών βαθμολογίας και άρα μεγαλύτερων πιθανοτήτων επιλεξιμότητας των ενεργειών, που είχαν οι περιοχές αυτές,
- Δημιουργία αριθμού θέσεων εργασίας, η οποία, όμως, δεν ανταποκρινόταν στις προσδοκίες και στις αρχικές εκτιμήσεις των ΟΤΑ και Συλλογικών Φορέων, όπως καταγράφονταν στους επενδυτικούς φακέλους και στις προσαρμογές αυτών (*Εκθεση Αξιολόγησης Εθνικού Προγράμματος LEADER II, Στοιχεία Έρευνας Συμβούλου Αξιολόγησης, 1999*).
- Ένταξη μεγάλου αριθμού νέων και γυναικών δικαιούχων στο πρόγραμμα LEADER II. Σύμφωνα με τους δείκτες παρακολούθησης του προγράμματος LEADER II σε μέγεθος δείγματος 31 ΟΤΑ και Σ.Φ. και περίοδο αναφοράς τον μήνα Μάρτιο 1999, το ποσοστό των δικαιούχων νέων και γυναικών πλησίαζε το 49,8% και το 24% των συνολικών δικαιούχων, αντίστοιχα (*Leader Magazine, τευχ. 16, Χειμώνας 1997-98*)
- Μεγαλύτερη παρουσία των αγροτών κατά κύριο επάγγελμα, στο πρόγραμμα της πρωτοβουλίας, αν και τα ποσοστά συμμετοχής εξακολουθούν να μην ανταποκρίνονται στις εκτιμήσεις και προσδοκίες των υπευθύνων των ΟΤΑ και Σ.Φ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1. Εφαρμογή LEADER II Στην περιοχή του Νομού Μαγνησίας

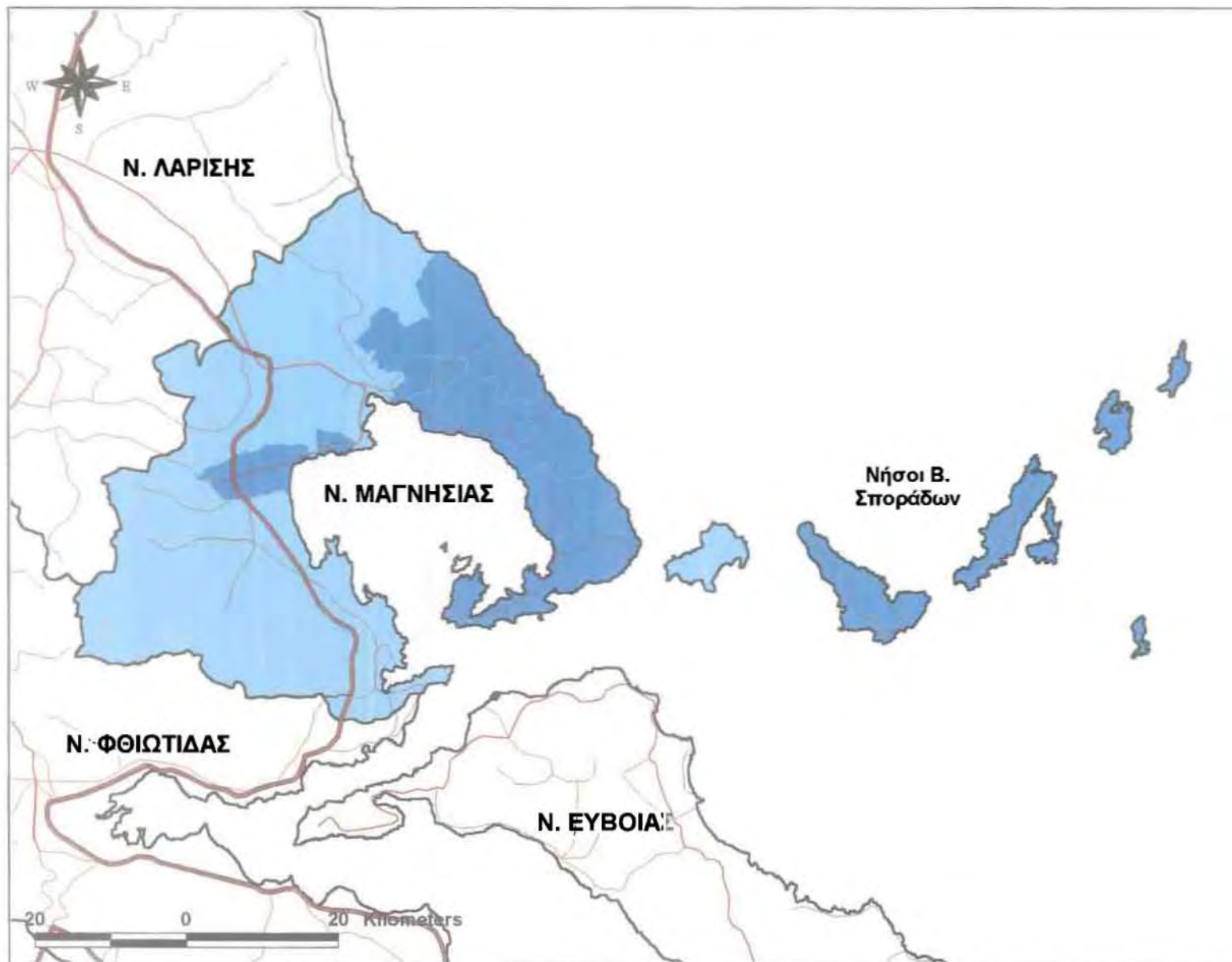
4.1.1 Περιοχή δράσης

Ως περιοχή δράσης του προγράμματος LEADER II ορίστηκε μια ενιαία περιοχή του Νομού Μαγνησίας, Ανατολικού, Κεντρικού, Νοτίου Πηλίου, περιοχή νήσων Β. Σποράδων και Δήμου Ν. Αγχιάλου, η οποία χαρακτηρίζεται από γεωγραφική συνέχεια καθώς και από τη δυνατότητα ένταξής της σε μια στρατηγική ολοκληρωμένης αντιμετώπισης. Το σύνολο της περιοχής LEADER II έχει κοινά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά, η συνολική έκταση της περιοχής είναι 988,8 Km² και ο συνολικός πληθυσμός 43.419 κάτοικοι (απογραφή 1991). Η πυκνότητα των κατοίκων είναι 44 κάτοικοι/ Km².

4.1.2 Στρατηγικοί στόχοι του προγράμματος

Οι κυριότεροι στρατηγικοί στόχοι του προγράμματος LEADER II είναι :

- Στόχος 1. Η διαφοροποίηση της οικονομικής δομής της περιοχής με τη δημιουργία συνθηκών υπέρβασης του καθαρά αγροτικού χαρακτήρα της.
- Στόχος 2. Η στήριξη της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας με την ενίσχυση του ανταγωνισμού των τοπικών επιχειρηματικών φορέων.
- Στόχος 3. Σταδιακή εξισορρόπηση της εξάρτησης της οικονομίας της Περιφέρειας από τον κυρίαρχο κλάδο της ενέργειας και η ανάπτυξη ευκαιριών απασχόλησης σε άλλους τομείς (αγροτουρισμός, επιχειρήσεις αξιοποίησης τοπικών αγροτικών προϊόντων, κ.α.)
- Στόχος 4. Η αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού
- Στόχος 5. Η προβολή και αξιοποίηση των φυσικών πλεονεκτημάτων της περιοχής.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

"Η συμβολή της Κοινοτικής
 Πρωτοβουλίας LEADER II
 στην αγροτική ανάπτυξη.
 Το παράδειγμα του Ν. Μαγνησίας
 στην Ελλάδα και της Pays du
 Saint-Amandois στην Κεντρική Γαλλία

Επιβλέπων: Α. Κότσιος
 Φοιτήτρια: Κουτσοδήμου
 Σταυρούλα

Χάρτης 1:
Περιοχή εφαρμογής
LEADER II στο
Νομό Μαγνησίας

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Περιοχή εφαρμογής
 Leader II: Ν. Αγχιάλος,
 Νοτιο - Ανατολικό,
 Κεντρικό Πήλιο,
 Β. Σποράδες
- Υπόλοιπο Ν. Μαγνησίας
- Αυτοκινητόδρομος
- Εθνικό Οδικό Δίκτυο
- Επαρχιακό Οδικό Δίκτυο
- Κοινοτική Οδός

Βόλος, Σεπτέμβριος 2000

Στόχος 6. Η προβολή της περιοχής και των προϊόντων της.

Το Επιχειρησιακό Σχέδιο δράσης της περιοχής στα πλαίσια του LEADER II, δεν έρχεται να υποκαταστήσει το ρόλο του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος (ΠΕΠ) της Θεσσαλίας αλλά αποτελεί ουσιαστικό συμπλήρωμα στην αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας όπως εκφράζεται μέσα από το 5ετές (1994-1999) ΠΕΠ και προωθεί καινοτόμες δράσεις σύμφωνα με την φιλοσοφία του LEADER II (*Εταιρεία Ανάπτυξης Πηλίου, 1999*).

Σκοπός της πρωτοβουλίας LEADER II είναι να ενθαρρύνει την ανάληψη καινοτόμων ενεργειών από τους τοπικούς φορείς, δημόσιους και ιδιωτικούς, σε όλους τους τομείς των δραστηριοτήτων του αγροτικού χώρου, να ενισχύσει την ανταλλαγή αυτών των εμπειριών σε όλη την Κοινότητα και να βοηθήσει τους φορείς αγροτικής ανάπτυξης των διαφόρων κρατών μελών που το επιθυμούν να αξιοποιήσουν την πείρα που αποκτήθηκε σε άλλες περιοχές, υλοποιώντας από κοινού ορισμένα σχέδια. Παράλληλα, σκοπός της πρωτοβουλίας είναι η εξομάλυνση των προβλημάτων που προκαλούνται στον αγροτικό χώρο από την πρακτική εφαρμογή της αναθεώρησης της Κοινής Αγροτικής Παραγωγής (*Εταιρεία Ανάπτυξης Πηλίου, 1999*).

Συνεπώς, βασικό συστατικό του LEADER II είναι η προώθηση κατά προτεραιότητα της “καινοτομίας” σε σχέση βέβαια με τα τοπικά δεδομένα (από άποψη μεθόδου, προϊόντος, τρόπου παρασκευής, αγοράς, κ.λ.π.) καθώς επίσης η δυνατότητα επίδειξης και μεταφοράς τεχνογνωσίας.

Οι επενδύσεις στον τομέα των υποδομών (πλήν ελαχίστων εξαιρέσεων που θα συναποφασισθούν από κοινού με την Ε.Ε.) δεν είναι επιλέξιμες, ενώ το μέγιστο ύψος των παραγωγικών επενδύσεων των ιδιωτών ανέρχεται στα 80 εκ. δρχ. εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων οι οποίες θα εξετάζονται και κατά περίπτωση θα εγκρίνονται από την Περιφερειακή Επιτροπή Παρακολούθησης LEADER II.

4.1.3 Χρηματοδοτικά στοιχεία

Οι επιχορηγήσεις του LEADER II ορίζονται από τους Κανονισμούς των Διαρθρωτικών Ταμείων, ανάλογα με το είδος της δράσης. Σε πρώτη φάση διατέθηκε το ποσό του 1.777.790.000 δρχ από τα οποία:

Δημοσία Δαπάνη : 1.196.680.000

Κοινοτική συμμετοχή : 988.500.000

Εθνική συμμετοχή : 258.160.000

Ιδιωτική συμμετοχή : 531.130.000

Πίνακας 5: Συγκεντρωτικός χρηματοδοτικός πίνακας προγράμματος και πηγές χρηματοδότησης

	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΕΠΙΛΕΞΙΜΟ ΚΟΣΤΟΣ(δρχ)	Δημ. Δαπάνη	Κοινοτική συμμετοχή	%	Εθνική Συμμετοχή	Ιδία Συμμετοχή
Υποπρόγραμμα ΕΓΤΠΕ-Π	919 420 000	621 470 000	501 680 000		125 420 000	297 940 000
Υποπρόγραμμα ΕΚΤ	48 000 000	44 640 000	26 880 000	60,2	17 760 00	3 360 000
Υποπρόγραμμα ΕΤΠΑ	810 370 000	530 570 000	459 540 000		114 980 000	279 810 000
ΣΥΝΟΛΟ	1.777.790.000	1.196.680.000	988.500.000	82,6	258.160.000	581.110.000

Πηγή: Εταιρεία Ανάπτυξης Πηλίου

⇒ Επιχορήγηση από το πρόγραμμα LEADER II

(Δημόσια Δαπάνη) : 50%-60%

⇒ Ιδία συμμετοχή (ίδια κεφάλαια και δάνειο) : 50%-40%

⇒ Ελάχιστο ποσοστό ιδίων πόρων επί της επένδυσης:25%

⇒ Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης του Προγράμματος:1996 - 31/12/2000

⇒ Εθνικός Ενδιάμεσος Φορέας:Υπουργείο Γεωργίας / Διεύθυνση
Γεωργικών Διαρθρώσεων και Προγραμματισμού

⇒ Φορέας που διαχειρίζεται το πρόγραμμα για το Νομό Μαγνησίας-
Περιοχή LEADER II και καταβάλλει την επιχορήγηση : Εταιρεία
Ανάπτυξης Πηλίου (ΕΑΠ) Α.Ε.

4.1.4 Εμπλεκόμενοι Φορείς

I. Εθνικός Ενδιάμεσος Φορέας

Το Υπουργείο Γεωργίας και συγκεκριμένα η Δ/νση Προγραμματισμού και Γεωργικών Διαρθρώσεων, Τμήμα Α', είναι ο φορέας εκείνος που για λογαριασμό ολόκληρης της χώρας αναλαμβάνει να διαχειρισθεί το συνολικό πρόγραμμα LEADER II.

II. Περιφέρεια

Οι αρμοδιότητες της είναι:

α. Η σύσταση δευτεροβάθμιας τριμελούς επιτροπής ενστάσεων

β. Η σύσταση Επιτροπής Παρακολούθησης σε Περιφερειακό επίπεδο.

Συγκροτείται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας και έχει τις παρακάτω αρμοδιότητές :

β1. Έγκριση προτάσεων έργων:

- Δημοσίων Φορέων, μεγάλου προϋπολογισμού (80-300 εκατομ. δρχ.), τα οποία εξετάζονται βάση Τεχνικών Δελτίων σύμφωνα με την πρακτική των έργων του ΠΕΠ, και
- Ιδιωτικών Φορέων, ύψους μεγαλύτερου των 80 εκ. δρχ., τα οποία εξετάζονται και κατά περίπτωση εγκρίνονται από την Περιφερειακή Επιτροπή Παρακολούθησης LEADER II.

β2. Έγκριση μελετών:

που προβλέπονται στο πρόγραμμα ως αυτόνομα έργα.

Οι μελέτες αυτές υποβάλλονται από την ΕΑΠ Α.Ε. στην αρμόδια Περιφερειακή Επιτροπή Παρακολούθησης, η οποία τις διαβιβάζει αφού διατυπώσει την άποψή της, στην Εθνική Επιτροπή Παρακολούθησης η οποία εισηγείται στον Υπουργό.

III. Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση

Οι αρμοδιότητές της είναι :

α. Σύσταση πρωτοβάθμιας επιτροπής ενστάσεων.

β. Σύσταση επιτροπών παρακολούθησης, ελέγχου και παραλαβής έργων

Σε κάθε νομό, με απόφαση του οικείου Νομάρχη, συστήνεται μία τριμελής επιτροπή με την ονομασία “Επιτροπή παρακολούθησης, ελέγχου και παραλαβής έργων LEADER II” η οποία αποτελείται από υπαλλήλους της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης ή αποσπασμένους σ’ αυτήν.

IV. Εθνική Επιτροπή Παρακολούθησης

Συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας. Αρμοδιότητες είναι η εξασφάλιση της ορθής υλοποίησης του προγράμματος η οποία διασφαλίζεται με μέριμνα για :

- την τήρηση των κανονιστικών διατάξεων,
- την τήρηση των κριτηρίων επιλογής ενεργειών και έργων,
- την πρόταση και εφαρμογή αναγκαίων προσαρμογών του προγράμματος στα πλαίσια τήρησης των αρχών που διέπουν την Πρωτοβουλία LEADER II και έχουν συμφωνηθεί στο Εθνικό Πρόγραμμα και το Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ).

V. Ενδιάμεσος Φορέας - Ομάδα Τοπικής Δράσης (Ο.Τ.Δ.)

Είναι ο αναπτυξιακός φορέας που παίζει το ρόλο του ενδιάμεσου φορέα σε τοπικό επίπεδο για την εφαρμογή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER II. Για την περιοχή μελέτης είναι η ΕΑΠ Α.Ε.

VI. Φορέας υλοποίησης

Είναι ο τοπικός φορέας που συμμετέχει σαν δικαιούχος στην πρωτοβουλία LEADER II, π.χ. Ν.Π.Δ.Δ., Ν.Π.Ι.Δ., φυσικά πρόσωπα, συνεταιρισμοί, επιμελητήρια, κλπ.

4.1.5 Συμμετοχή σε δίκτυα

Η ΕΑΠ Α.Ε ανέπτυξε πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση της ένταξής της σε διάφορα δίκτυα προκειμένου να επωφεληθεί από τη μεταφορά εμπειρίας, πληροφοριών, γνώσης, τεχνογνωσίας και ορθών πρακτικών σε εξειδικευμένα αντικείμενα. Τα δίκτυα στα οποία συμμετέχει είναι:

- Ευρωπαϊκό Δίκτυο LEADER
- Ελληνικό Δίκτυο LEADER
- Δίκτυο Περιφέρειας
- Τοπικό Δίκτυο
- HELADA
- EYRADA
- Δίκτυο TERRA με αντικείμενο τον Χωροταξικό Σχεδιασμό
- Δίκτυο NOW « Οι γυναίκες του Πηλίου πριν το 2000». Περιλαμβάνει επιχειρηματικές δραστηριότητες Γυναικών και κινητές Μονάδες Φύλαξης παιδιών.
- Ευρωμεσογειακό δίκτυο ΟΔΥΣΣΕΙΑ με αντικείμενο πολιτιστικές δραστηριότητες (εταιρεία με 13 μέλη Αναπτυξιακές Εταιρείες από όλη την Ελλάδα με έδρα την Ιθάκη).

4.1.6 Σκέλος Α: Απόκτηση Ικανοτήτων

Δεν πραγματοποιήθηκε. Η ΕΑΠ, σε συνεργασία με διεπιστημονική ομάδα, εντόπισε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες της περιοχής παρέμβασης και προχώρησε στην εφαρμογή του Β' Σκέλους του προγράμματος.

4.1.7 Σκέλος Β: Καινοτόμα Προγράμματα για την Αγροτική Ανάπτυξη

Τα βασικά χαρακτηριστικά του προγράμματος στο Σκέλος αυτό, που ταυτόχρονα αποτελούν και ουσιαστικά κριτήρια επιλογής των έργων, είναι τα εξής :

- Η καινοτομία σε σχέση με τα τοπικά δεδομένα από άποψη μεθόδου, προϊόντος, τρόπου παρασκευής, αγοράς, κλπ.
- Η επιδεικτικότητα.
- Η μεταφορά τεχνογνωσίας.

Οι Στρατηγικοί στόχοι του Σκέλους αυτού συμπίπτουν με αυτούς της συνολικής πρωτοβουλίας του LEADER II για την περιοχή δράσης και είναι επιγραμματικά οι εξής:

- Διαφοροποίηση της οικονομικής δομής και της απασχόλησης.
- Στήριξη της τοπικής επιχειρηματικής δραστηριότητας και καθετοποίηση της παραγωγής.
- Ανάδειξη των τουριστικών πόρων της περιοχής με σύγχρονη αξιοποίηση.
- Αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού.
- Αναβάθμιση του πολιτιστικού επιπέδου της περιοχής.
- Προβολή της περιοχής και των προϊόντων της.
- Συγκράτηση του πληθυσμού στους παραμεθόριους οικισμούς και την ύπαιθρο.
- Η εισαγωγή σύγχρονης τεχνολογίας στην αγροτική ανάπτυξη.

Για την επίτευξη των προαναφερόμενων στόχων το Σκέλος Β υποδιαιρείται σε έξι (6) Μέτρα που είναι τα εξής:

ΜΕΤΡΟ 1 : Τεχνική Στήριξη

ΜΕΤΡΟ 2 : Επαγγελματική Κατάρτιση

ΜΕΤΡΟ 3 : Αγροτουρισμός.

ΜΕΤΡΟ 4 : Μικρές Επιχειρήσεις, Βιοτεχνίες, Υπηρεσίες Παρεχόμενες σε Μικρή κλίμακα.

ΜΕΤΡΟ 5 : Αξιοποίηση Επιτόπου και Εμπορία της Γεωργικής και Δασοκομικής Παραγωγής

ΜΕΤΡΟ 6 : Διατήρηση και Βελτίωση του Περιβάλλοντος και του Περιβάλλοντος Χώρου.

Τα παραπάνω μέτρα κατατάσσονται στα επιμέρους έργα και δράσεις:

ΜΕΤΡΟ 2: Πρόγραμμα Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΔΡΑΣΗ: 01 "Επιχειρηματική δραστηριότητα Γυναικείων Συν/σμων

(Μεταποίηση-τυποποίηση, Εμπορία-Μάρκετιγκ, αγροτουρισμός, μεταποίηση βιολογικών προϊόντων)

Συνολικός Προϋπολογισμός : 33.600.000 δρχ.

Δράση : 02 "Βιοκαλλιέργειες-αρωματικά φυτά

(Παραγωγή-μεταποίηση, εμπορία, Μάρκετινγκ, αγροτουρισμός)

Συνολικός Προϋπολογισμός : 14.400.000 δρχ.

Το μέτρο αυτό ανατέθηκε απευθείας στο ΚΕΚΑΝΑΜ Μαγνησίας και επωφελούμενοι είναι οι Γυναικείοι Συν/σμοί των Κοινοτήτων Ζαγοράς, Πορταριάς, Αφειτών, Μουρεσίου, Αλοννήσου, Γλώσσας Σκοπέλου, Αγριάς.

ΜΕΤΡΟ 3: Αγροτουρισμός

ΔΡΑΣΗ: 03 "Δημιουργία -εκσυγχρονισμός-επέκταση αγροτουριστικών καταλυμάτων"

Συνολικός Προϋπολογισμός : 151.660.000 δρχ.

ΔΡΑΣΗ: 04 "Εναλλακτικές μορφές τουρισμού"

Συνολικός Προϋπολογισμός : 230.000.000 δρχ.

ΔΡΑΣΗ: 05 "Κατασκηνωτικά κέντρα"

Συνολικός Προϋπολογισμός : 80.000.000 δρχ.

ΔΡΑΣΗ:06 "Κέντρα εστίασης και αναψυχής -παραδοσιακές ταβέρνες"

Συνολικός Προϋπολογισμός : 80.000.000 δρχ.

ΔΡΑΣΗ: 07 "Μουσεία αγροτικής πολιτιστικής κληρονομιάς"

Συνολικός Προϋπολογισμός : 45.000.000 δρχ.

ΔΡΑΣΗ: 08 "Προβολή προώθηση τουριστικά πακέτα κλπ.- Πρότυπες Μονάδες Αγροτουρισμού"

Συνολικός Προϋπολογισμός : 80.000.000 δρχ

Για τις προαναφερόμενες Δράσεις συμμετέχουν κατ' αποκλειστικότητα μόνο Ο.Τ.Α - Δημοτικές επιχειρήσεις - Ιδιώτες - Συλλογικοί φορείς - Συνεταιρισμοί .

Μέτρο 4: Μικρές επιχειρήσεις, βιοτεχνίες, υπηρεσίες παρεχόμενες σε μικρή ακτίνα

ΔΡΑΣΗ:09 "Ίδρυση, εκσυγχρονισμός, επέκταση μικρών βιοτεχνιών, μικρών επιχειρήσεων

(ξυλουργεία για παραγωγή προϊόντων ξύλου και ξυλόγλυπτων όπως πόρτες, παράθυρα, έπιπλα, ξυλόγλυπτα κ. ά.)

Συνολικός Προϋπολογισμός : 66.260.000 δρχ.

Μέτρο 5: Αξιοποίηση επιτόπου και εμπορία της γεωργικής και δασοκομικής παραγωγής

ΔΡΑΣΗ: 10 " Μονάδες παραγωγής τσίπουρου και λοιπών αποσταγμάτων"

Συνολικός Προϋπολογισμός : 59.160.000 δρχ.

Οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να είναι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής παρέμβασης και να διαθέτουν όλες τις απαραίτητες άδειες για την λειτουργία της επένδυσης .

ΔΡΑΣΗ: 11 "Επενδύσεις παραγωγής ειδών διατροφής"

Συνολικός Προϋπολογισμός : 80.000.000 δρχ.

Οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να είναι μόνιμοι κάτοικοι της περιοχής παρέμβασης και να διαθέτουν όλες τις απαραίτητες άδειες για την λειτουργία της επένδυσης .

4.1.8 Σκέλος Γ: Διακρατική Συνεργασία

Κανένα σχέδιο δεν υλοποιήθηκε από κοινού μεταξύ των φορέων υλοποίησης της περιοχής που μελετάμε και άλλης περιοχής που ανήκει σε κράτος μέλος της Ε.Ε. Προτάθηκε συνεργασία με μια ομάδα δράσης από την Ιταλία (Gruppo di Azione Locale della Locride) η οποία όμως δεν πραγματοποιήθηκε.

4.2 Εφαρμογή Leader II στην Περιοχή Saint-Amandois της Κεντρικής Γαλλίας

4.2.1 Περιοχή δράσης

Η περιοχή Saint-Amandois βρίσκεται στα νότια του διαμερίσματος του Cher ο οποίος καταλαμβάνει το νοτιοανατολικό τμήμα της περιφέρειας της Κεντρικής Γαλλίας (Région Centre). Πρόκειται για μια περιοχή νότια του ποταμού Cher η οποία περιλαμβάνει 8 επαρχίες, αποτελείται από 83 κοινότητες και καλύπτει περίπου το 1/4 της συνολικής έκτασης του νομού. Έχει συνολική έκταση 1927,48 Km² και πυκνότητά 25 κατοίκους/Km².

I. Δημογραφικά Χαρακτηριστικά

Από το 1975 και εξής, παρατηρήθηκε συνεχής μεταναστευτική κίνηση προς μεγάλα αστικά κέντρα με αποτέλεσμα ο πληθυσμός της περιοχής να μειωθεί σημαντικά. 5854 κάτοικοι εγκατέλειψαν την περιοχή τους δηλαδή 1 κάτοικος στους 10 αναζήτησε επιμόρφωση και απασχόληση σε περισσότερο ανεπτυγμένες περιοχές. Τα παραπάνω είχαν ως συνέπειες την ερήμωση του Saint-Amandois και την γήρανση του πληθυσμού. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή που έγινε στο διαμέρισμα του Cher, το 1999, οι κάτοικοι ανέρχονται στους 48187 και το 1/3 του συνολικού πληθυσμού (28%) είναι εγκατεστημένο στα προάστια του Saint-Amand που είναι το κέντρο της περιοχής. Εκτιμάται ότι 1 στους 3 κατοίκους έχει ηλικία 60 έτη και μόνο 1 στους 5 κατοίκους είναι κάτω των 20 ετών. Μόνο στο βόρειο τμήμα της περιοχής που βρίσκεται κοντά στην πόλη Bourges, εντοπίζεται σημαντικός αριθμός σχετικά νέων σε ηλικία κατοίκων. Αν και η διαχρονική εξέλιξη των δημογραφικών στοιχείων διαγράφει σαφή τάση εγκατάλειψης, το πρόβλημα της πληθυσμιακής συρρίκνωσης και υπογεννητικότητας είναι αντιστρέψιμο. Η αξιοποίηση των φυσικών πλεονεκτημάτων και του εύρους των επιχειρηματικών δυνατοτήτων που προσφέρει η περιοχή, μέσω του σχεδιασμού και της υλοποίησης οργανωμένων δράσεων ανάπτυξης, αποτελεί τη λύση για την βιωσιμότητα της περιοχής και την αναβάθμιση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων (*Conseil Général du CHER*).

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ
ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

"Η συμβολή της Κοινοτικής
Πρωτοβουλίας LEADER II
στην αγροτική ανάπτυξη.
Το παράδειγμα του Ν. Μαγνησίας
στην Ελλάδα και της Pays du
Saint-Amandois στην Κεντρική Γαλλία

Επιβλέπων: Α. Κότιος
Φοιτήτρια: Κουτσοδήμου
Σταυρούλα

**Χάρτης 2:
Περιοχή εφαρμογής
LEADER II στην
Κεντρική Γαλλία**

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- Περιφέρεια Κεντρικής Γαλλίας
- Διαμέρισμα CHER
- Περιοχή παρέμβασης LEADER II: Pays du Saint-Amandois

Βόλος, Σεπτέμβριος 2000

II. Οικονομικά χαρακτηριστικά

Η περιοχή Saint-Amandois τοποθετείται μεταξύ της λεκάνης του Παρισιού και της οροσειράς Massif Central. 16% της περιοχής καλύπτεται από δασική έκταση με υψόμετρο που φτάνει τα 504 μέτρα. Ο πρωτογενής τομέας αποτελεί την κυρίαρχη δραστηριότητα με ποσοστό 14% επί του συνόλου

της οικονομίας της περιοχής.

Πηγή: SMADSABEM

Το 1/3 μάλιστα της αγροτικής δραστηριότητας του διαμερίσματος του Cher εντοπίζεται στη συγκεκριμένη περιοχή και βασίζεται κυρίως στην παραγωγή δημητριακών (βόρεια) και στην κτηνοτροφία (νότια) –

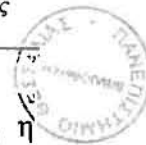
Πηγή: SMADSABEM

εκτροφή βοοειδών, αιγοπροβάτων, πτηνών.

Στον τομέα της βιομηχανίας σημειώνονται δραστηριότητες κυρίως στον τομέα της τυπογραφίας, την παραγωγή χαρτιού και στην κατασκευή κοσμημάτων. Μετά το Παρίσι και τη Λυών, στο Saint-Amand-Montrond κατασκευάζονται οι μεγαλύτερες ποσότητες κοσμημάτων από χρυσό: 4 τόνοι χρυσού κάθε χρόνο (10% επί του συνόλου της γαλλικής αγοράς). Η βιοτεχνική και εμπορική δραστηριότητα δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα αυξημένη κίνηση: μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων στις οποίες ο διευθυντής είναι συνήθως και ο μοναδικός υπάλληλος. Τέλος, η περιοχή διαθέτει αξιοσημείωτη φυσική, πολιτιστική, οικιστική αλλά και αρχαιολογική κληρονομιά και ενδείκνυται για διάφορων ειδών τουριστικές δραστηριότητες όπως περιπατητικό-περιηγητικό τουρισμό, οικοτουρισμό, υποτουρισμό κ.α.

4.2.2 Στρατηγικοί στόχοι του προγράμματος

Στόχος του προγράμματος LEADER II για τη συγκεκριμένη περιοχή παρέμβασης είναι η ενδογενής και τοπική ανάπτυξη, μια νέα προσέγγιση δηλαδή της αγροτικής ανάπτυξης βασισμένη στην ανάπτυξη δράσης σε τοπικό επίπεδο. Πρόκειται για μια πρωτοβουλία που θα επιτρέψει την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της περιοχής, θα δώσει κίνητρα στους κατοίκους και στους νέους επιχειρηματίες έχοντας την άμεση υποστήριξη και συμμετοχή των

αναπτυξιακών φορέων. Προκειμένου να υλοποιήσει αυτούς τους στόχους, η ΟΤΔ έδωσε έμφαση σε 3 βασικά θέματα:

Αναβάθμιση της περιοχής : Δημιουργία μιας ελκυστικής εικόνας, αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων της περιοχής προς το εξωτερικό αλλά και με κατεύθυνση στους τοπικούς παράγοντες. Παραλήπτες θα είναι οι εκλεγμένοι, οι τοπικοί παράγοντες και το ευρύ κοινό.

Ενίσχυση των επιχειρήσεων: Να δώσουν τα μέσα στις επιχειρήσεις για να αναπτυχθούν και να καινοτομήσουν, να σχηματίσουν μια ομοσπονδία οι επαγγελματίες που θα ανταποκρίνεται καλύτερα στις ανάγκες τους.

Τουρισμός: Σκοπός είναι να εφαρμόσουν μια αποτελεσματική τουριστική πολιτική με βελτίωση του επαγγελματισμού και την δικτύωση των τουριστικών παραγόντων.

4.2.3 Χρηματοδοτικά στοιχεία

Το ποσό που διατέθηκε συνολικά για το πρόγραμμα LEADER II της περιοχής St-Amandois ήταν **13.722.380F** ($\cong 686.119.000$ δρχ) από το οποίο:

Κοινοτική συμμετοχή	: 4.640.336F ($\cong 232.016.800$ δρχ)
Εθνική συμμετοχή	: 8.501.024F ($\cong 425.051.200$ δρχ)
Ιδιωτική συμμετοχή	: 581.020 F ($\cong 290.510.000$ δρχ)

Η χρηματοδότηση της πρώτης φάσης καλύπτει την περίοδο από 4 Νοεμβρίου 1994 μέχρι 30 Ιουνίου 1998. Η επιχορήγηση από το ΕΓΤΠΑ και το ΕΤΠΑ άρχισε στις 4 Νοεμβρίου 1994 ενώ από το ΕΚΤ την 1^η Ιανουαρίου 1995.

4.2.4 Εμπλεκόμενοι φορείς

Η Περιφέρεια είναι υπεύθυνη για την διεξαγωγή του προγράμματος LEADER II σε κάθε περιοχή και την συνολική κοινοτική συμμετοχή. Συνεργάζεται με δύο επιτροπές που έχουν δημιουργηθεί ειδικά για τη διαχείριση της συγκεκριμένης Κοινοτικής Πρωτοβουλίας:

-Την επιτροπή καθοδήγησης η οποία καθορίζει τους γενικούς προσανατολισμούς του προγράμματος, και

-Την τεχνική επιτροπή παρακολούθησης, η οποία επιλέγει τις δράσεις, εξακριβώνει την ύπαρξη αποζημιώσεων και διαβεβαιώνει ότι η ανάθεση του έργου δεσμεύεται να διαδώσει την εμπειρία στο δίκτυο LEADER.

Ο Νομάρχης του διαμερίσματος του διαμερίσματος του Cher διασφαλίζει τις διαδικασίες διεξαγωγής του προγράμματος, πιστοποιεί τις δράσεις που έχουν προταθεί από την τοπική ομάδα, ελέγχει τις πιστώσεις και είναι υπεύθυνη για την εκκαθάριση των πιστώσεων των Διαρθρωτικών Ταμείων (ΕΓΤΠΕ και ΕΤΠΑ). Τις πιστώσεις του ΕΚΤ διαχειρίζεται ο Περιφερειακός Διευθυντής Εργασίας, Απασχόλησης και Επαγγελματικής Κατάρτισης (Directeur Régional du Travail de l' Emploi et de la Formation Professionnelle).

Η ομάδα τοπικής δράσης (SMADSABEM) είναι ο φορέας διαχείρισης του προγράμματος. Αποτελείται από πολλά και διαφορετικά μέλη μεταξύ των οποίων θεσπίστηκε μια σύμβαση η οποία προσδιορίζει τις δεσμεύσεις του καθενός. Συνάπτει με την νομαρχία της περιοχής μία σύμβαση πλαίσιο για κάθε μια από τις φάσεις: απόκτησης ικανοτήτων και πρόγραμμα καινοτομίας αγροτικής ανάπτυξης και υποχρεούται να παρέχει στην Περιφέρεια όσα στοιχεία απαιτηθούν για τον έλεγχο Προγράμματος κατά τη διάρκεια εφαρμογής του.

4.2.5 Συμμετοχή σε δίκτυα

Η Ομάδα Τοπικής Δράσης SMADSABEM δεσμεύτηκε να προσκολληθεί και να συμμετάσχει σε 3 ειδών επίπεδα του δικτύου LEADER II:

-Στο Ευρωπαϊκό δίκτυο με τίτλο «Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο LEADER II». Η ΟΤΔ δεσμεύεται να μεταφέρει στο παρατηρητήριο τις πληροφορίες που θα επιτρέψουν την αξιολόγηση των καινοτομιών και θα διασφαλίσουν την μεταφορά τεχνογνωσίας χρήσιμης στην προώθηση της τοπικής ανάπτυξης.

-Στο εθνικό δίκτυο που έχει δημιουργηθεί για την οργάνωση εθνικών και ενδοπεριφερειακών ανταλλαγών.

-Στο περιφερειακό δίκτυο.

4.2.6 Σκέλος Α: Απόκτηση Ικανοτήτων

Μετά την πρόσκληση υποψηφιοτήτων που έγινε τον Αύγουστο του '96 από τον Νομάρχη του Cher και αφορούσε το πρόγραμμα LEADER II, λαμβάνοντας υπόψη τις ήδη υπάρχουσες σκέψεις για την πραγματοποίηση ενός προγράμματος ανάπτυξης στην περιοχή, το SMADSABEM ανέλαβε τη δημιουργία φακέλου υποψηφιοτήτων για το πρόγραμμα. Πριν απ' αυτό, αποφασίστηκε να προηγηθεί μια φάση απόκτησης ικανοτήτων πριν από τον ορισμό του προγράμματος δράσης(στην πραγματικότητα η τοπική ομάδα δεν ήταν τελείως έτοιμο για να παρουσιάσει μια στρατηγική και ένα πρόγραμμα δράσης).

Η φάση απόκτησης ικανοτήτων είχε δύο στόχους για την περιοχή του Saint – Amandois:

- Να βρουν το χρόνο διεξαγωγής μιας στρατηγικής ανάπτυξης πριν την ανάθεση του προγράμματος δράσεων.
- Ν' αρχίσουν οι διεργασίες για την εκπόνηση μελετών, προκαταρκτικών λειτουργιών για την πραγματοποίηση των συγκεκριμένων μελετών που είχαν προβλεφθεί: μελέτες βιωσιμότητας, δημιουργία-πληροφόρησης, ευαισθητοποίηση πληθυσμού.

Οι δράσεις που χρηματοδοτήθηκαν από το LEADER επέτρεψαν την ανταπόκριση στο δεύτερο στόχο.

Τελικά, ένας αριθμός δραστηριοτήτων προτάθηκε σύμφωνα με 6 μέτρα:

Μέτρο 1. Προώθηση της τοπικής τεχνογνωσίας στον τομέα της χρυσοχοΐας μέσω της Cite de l' Or -ένα σχέδιο τοπικής ανάπτυξης πρωτοποριακό τόσο ως προς το θέμα του όσο και στην σύλληψη της ιδέας. Περιλαμβάνει μουσειακό χώρο, εκθεσιακό κέντρο καθώς και σημείο πώλησης, χώροι ανοικτοί στο κοινό και τους τουρίστες. Η προοπτική αυτών των χώρων είναι να είναι μοντέρνοι, ενεργοί και όσο το δυνατόν πιο ελκυστικοί. Το LEADER παρενέβη για την πραγματοποίηση διαγωνισμού ενός προσχεδίου του μουσειακού χώρου. Τρία μελετητικά γραφεία πήραν μέρος και επιλέχθηκε η καλύτερη από τις προτάσεις.

Μέτρο 2. Κατασκευή ενός τεχνικού κέντρου, παραρτήματος του CETEHOR (Τεχνικό Κέντρο Βιομηχανίας Ρολογιών και Κοσμημάτων) στο κέντρο της Cite de l' Or προκειμένου να υπάρξει πλήρης επικοινωνία και με άλλου είδους επιχειρήσεις της περιοχής -όχι μόνο μ' αυτές που ανήκουν στον τομέα της χρυσοχοΐας. Το LEADER χρηματοδότησε μια ομάδα που πραγματοποίησε συνεντεύξεις από 20 περίπου επιχειρήσεις σε όλη την περιοχή. Οι επιχειρήσεις που δεν ανήκουν στον τομέα της χρυσοχοΐας δεν πρόκειται να χρησιμοποιήσουν την προσφερόμενη υπηρεσία, τη θεωρούν όμως απαραίτητη προκειμένου να προσελκύσει άλλες επιχειρήσεις σχετικές με την κατασκευή κοσμημάτων.

Μέτρο 3. Μελέτη τουριστικής πελατείας

Το πρόγραμμα LEADER συμμετείχε στη χρηματοδότηση ενός γραφείου μελετών το οποίο είχε αναλάβει να πραγματοποιήσει μια μελέτη τουριστικής πελατείας από την οποία προσδιορίζονται τα εξής:

-Το προφίλ των επισκεπτών και τα χαρακτηριστικά διαμονής τους (οικογενειακός τουρισμός, μέση διάρκεια παραμονής 9 ημέρες, δραστηριότητες αστικού και πράσινου τουρισμού).

-Η γενική εικόνα της περιοχής: η περιοχή είναι γνωστή ως ένας ήσυχος και ήρεμος τόπος που διατηρεί εδώ και χρόνια την αυθεντικότητά του. Εκτός από ζώνες φυσικού κάλλους και ιδιαίτερα τοπία, διαθέτει και τοπική ιστορική κληρονομιά υψηλής ποιότητας.

Πηγή: SMADSABEM

-Προτεινόμενες βελτιώσεις: ενδεικνυόμενες ζώνες αναψυχής, σήμανση μονοπατιών για περιπάτους, δημιουργία αθλητικών υποδομών.

Μέτρο 4. Δημιουργία σελίδας στο Internet. Το LEADER χρηματοδότησε μια μελέτη προσδιορισμού και ευαισθητοποίησης για την δημιουργία μια σελίδας στο Internet. Για το λόγο αυτό, οργανώθηκαν 7 συνεδριάσεις, στις οποίες συμμετείχαν οι τοπικοί παράγοντες, δημόσιες υπηρεσίες, υπεύθυνες για την τουριστική ανάπτυξη, επιχειρηματίες, αγρότες. Το δεύτερο μέρος -η

ευαισθητοποίηση-περιελάμβανε τη διοργάνωση ενός forum σχετικά με το Internet ανοιχτό στο ευρύ κοινό το οποίο είχε μεγάλη επιτυχία.

Μέτρο 5. Πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση του πληθυσμού της περιοχής.
Πρόκειται για ένα εγχείρημα με μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Το LEADER συμμετείχε στη χρηματοδότηση ενός φυλλαδίου στο οποίο παρουσιάζονται το συνδικάτο και οι αποστολές του και στην πραγματοποίηση έκθεσης φωτογραφίας στην οποία θα αναδεικνύονται οι πλούτοι της περιοχής.

Μέτρο 6. Ευαισθητοποίηση των τοπικών φορέων σε θέματα τοπικής ανάπτυξης. Το LEADER θα επιτρέψει τη χρηματοδότηση μιας ημερίδας με θέμα 'ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση των τοπικών φορέων με στόχο την αναπτυξιακή διαδικασία'.

Πίνακας 6 : Χρηματοδότηση* Σκέλους Α' (Φάση Απόκτησης Ικανοτήτων) της περιοχής Saint-Amandois

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	ΚΟΣΤΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ	LEADER					ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ			ΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ
			ΣΥΝΟΛΟ	%	ΕΓΤΠΕ	ΕΤΠΑ	ΕΚΤ	ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΕΠΙΛΕΞΙΜΟ ΚΟΣΤΟΣ	ΆΛΛΟΙ (Δήμοι)	
Εμφύχωση και παρακολούθηση, συμμετοχή σε δίκτυα	SMADSABEM	20 000	10 000	50%	,	10 000		10 000	10 000		
Μουσειακός χώρος, εκθεσιακό κέντρο και σημείο πώλησης χρυσών κοσμημάτων	Δήμος St-Amand	250 000	75 000	30%	,	75 000		175 000	175 000		
Κατασκευή ενός τεχνικού κέντρου, παραρτήματος του CETEHOR	Δήμος St-Amand	50 000	25 000	50%	,	25 000				25 000	
Δημιουργία σελίδας στο Internet	Δήμος St-Amand	120 000	40 000	33%	,	40 000		80 000	80 000		
Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού	SMADSABEM	70 000	35 000	50%	35 000			35 000	35 000		
Ευαισθητοποίηση τοπικών φορέων σε θέματα ενδογενούς ανάπτυξης	SMADSABEM	60 000	30 000	50%			30 000	24 000	24 000	6 000	
Μελέτη τουριστικής πελατείας	Ένωση Pays d'Accueil Boischaut-Marche	50 000	12 500	25%		12 500		12 500	12 500		25 000
ΣΥΝΟΛΟ		620 000	227 500	37%	35 000	162 500	30 000	367 500	336 500	31 000	25 000

* τα ποσά που αναφέρονται στον πίνακα είναι σε γαλλικά φράγκα (1Φπερίπου= 50δρχ)

Πηγή: Dossier de Candidature, Programme d'Innovation Rurale, Decembre 1998

4.2.7 Αναπτυξιακός Χάρτης

Η ΟΤΔ (SMADSABEM) μετά από ένα χρόνο εργασιών υιοθέτησε τον αναπτυξιακό χάρτη της περιοχής Saint-Amandois. Ο χάρτης αυτός περιλαμβάνει ένα λεπτομερές διαγνωστικό του χώρου καθώς και την στρατηγική μέσα από την οποία προσδιορίζονται οι αναπτυξιακοί άξονες και στόχοι της περιοχής μεσοπρόθεσμα.

Μέσα από το διαγνωστικό γίνεται εμφανής η ερήμωση της περιοχής η οποία έχει ξεκινήσει εδώ και πολλά χρόνια. Αυτή μεταφράζεται από απώλεια πληθυσμού, γήρανση, ανεπάρκεια φυσικών πόρων, ύπαρξη κατοικιών άδειων και χωρίς ανέσεις κλείσιμο των υπηρεσιών και των εμπορικών καταστημάτων στα κεφαλοχώρια, κρίση στην βιοτεχνία και σε ορισμένες από τις βιομηχανικές δραστηριότητες. Η κατάσταση αυτή εισάγει την περιοχή στην κλίμακα της ερήμωσης.

Για να αντισταθμίσει την παραπάνω κατάσταση η περιοχή πρέπει να ενισχύσει και να αναδείξει τα πλεονεκτήματά της: τη φυσική, τουριστική και πολιτιστική της κληρονομιά, τα σύγχρονα μεταφορικά δίκτυα (Α71, γραμμή SNCF άμεσης σύνδεσης με την πρωτεύουσα), τα βελτιωμένα αγροτικά προϊόντα, τη βιομηχανική και βιοτεχνική τεχνογνωσία που γίνεται ολοένα και πιο γνωστή. Επιπλέον, η θετική μεταναστευτική κίνηση του πληθυσμού-παλιννόστηση που δίνει την ελπίδα αντιστροφής του φαινομένου της ερήμωσης της περιοχής.

Με δεδομένες τις παραπάνω συνθήκες, οι φορείς της περιοχής έθεσαν έναν θεμελιώδη στόχο : να εμποδίσουν το φαινόμενο της ερήμωσης

Ο στόχος αυτός, χωρίζεται σε τέσσερις επιμέρους στόχους:

I. Απασχόληση της υπαίθρου

II. Διατήρηση πληθυσμών

III. Προετοιμασία υποδοχής νέου πληθυσμού

IV. Βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος

I. Απασχόληση της υπαίθρου

Στόχοι:

Διατήρηση της απασχόλησης στην ύπαιθρο. Η ανάπτυξη ανάμεσα στην πόλη και στην ύπαιθρο δηλαδή ανάμεσα στο κέντρο του Saint-Amand-Montrond και τις αγροτικές κοινότητες πρέπει να είναι ισορροπημένη και οργανωμένη.

Μέσα:

Διατήρηση των αγροτικών δραστηριοτήτων και οργάνωση του αστικού δικτύου με τέτοιο τρόπο ώστε η πόλη και οι λειτουργίες της να μην ασκούν κυρίαρχο ρόλο στους γειτνιάζοντες επαρχιακούς πόλους και να συνυπάρχουν αρμονικά με αυτούς.

II. Διατήρηση πληθυσμών

Στόχοι:

Οι κάτοικοι του Saint-Amandois πρέπει να φροντίσουν να βρουν τα στοιχεία εκείνα που θα τους επιτρέψουν να «ζήσουν και να δουλέψουν στην περιοχή τους».

Μέσα:

- Ενίσχυση του τομέα της απασχόλησης και των νέων οικονομικών δραστηριοτήτων
- Μετατροπή του τουρισμού σε οικονομική δραστηριότητα πλήρους απασχόλησης
- Συλλογική και ατομική δραστηριοποίηση και κινητικότητα ικανή να οδηγήσει στην τοπική ανάπτυξη
- Βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών, ευκολίες εξυπηρέτησης (δημόσιες υπηρεσίες, αθλητικές και πολιτιστικές υποδομές, εξυπηρέτησεις νεολαίας και ατόμων της τρίτης ηλικίας...)
- Εφαρμογή αποτελεσματικής οικιστικής πολιτικής

III. Προετοιμασία υποδοχής νέου πληθυσμού

Στόχοι:

Να εξασφαλιστεί το μέλλον της περιοχής προσελκύοντας νέους πληθυσμούς, είτε οικογένειες είτε στελέχη επιχειρήσεων.

Εδώ και μερικά χρόνια, παρατηρείται η άφιξη πληθυσμού αστικής προέλευσης, φαινόμενο το οποίο δεν αφορά μόνο το Saint-Amandois. Οι δυσμενείς συνθήκες ζωής στις μεγάλες πόλεις, τα πλεονεκτήματα της διαμονής στην εξοχή οδηγούν στην επανεγκατάσταση στην ύπαιθρο. Η περιοχή του Saint-Amandois είναι ικανή να

προσελκύσει μεγάλο αριθμό πληθυσμού δεδομένων των φυσικών πλεονεκτημάτων της (απέραντα λιβάδια) και της κεντρικής της θέσης σε ολόκληρη τη Γαλλία. Δεν αρκούν όμως μόνο τα παραπάνω. Η περιοχή δεν διαθέτει ικανοποιητικές υποδομές και κοινωνικό εξοπλισμό έτσι ώστε να μπορέσει να φιλοξενήσει οικογένειες και η ποιότητα ζωής που έλκει τους νέους ολοένα και υποβαθμίζεται.

Μέσα:

Η υποδοχή νέου πληθυσμού διαρθρώνεται γύρω από διαδικασίες που αναφέρθηκαν στον στόχο που αφορούσε γενικά τη διατήρηση πληθυσμών. Παρόλα αυτά, συγκεκριμένες δράσεις που αφορούν την αναβάθμιση του περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής αποτελούν θεμελιώδη κίνητρα για την εγκατάσταση νέων κατοίκων στην περιοχή.

IV. Βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος

Στόχοι

Ο ύπαιθρος χώρος πρέπει να είναι σε θέση να ανταποκριθεί όχι μόνο στα φυσικά χαρακτηριστικά του που προσελκύουν τους κατοίκους των αστικών κέντρων αλλά και στις νέες λειτουργίες που τείνουν να εμφανιστούν και να αναπτυχθούν (γεωργία, βιοτεχνία, βιομηχανία, επενδυτικές δραστηριότητες, ανάπτυξη τουριστικού κλάδου). Η συγκέντρωση όλων των δυναμικών και των πόρων που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν θα οδηγήσει σε αποτελεσματικότερη χρήση των υποδομών και του χώρου και σε νέες δραστηριότητες προσφέροντας στους κατοίκους πραγματική ποιότητα ζωής.

Πηγή: SMADSABEM

Μέσα και προϋποθέσεις

- Δράσεις που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος (διαχείριση νερού, κατάσταση ποταμών και παρόχθιων περιοχών, ιδιαίτερη κατάσταση και ενδιαφέρον Χλωρίδας- Πανίδας).
- Δράσεις σχετικές με την ποιότητα των προϊόντων
- Δράσεις σχετικές με την οργάνωση της παραγωγής και τις συνθήκες εργασίας.

4.2.8 Σκέλος Β: Καινοτόμα Προγράμματα για την Αγροτική Ανάπτυξη

Το σκέλος αυτό περιλαμβάνει μέτρα που αφορούν σε όλους τους τομείς της τοπικής αγροτικής ανάπτυξης και εμφανώς συνδέονται με τη γενικότερη στρατηγική ανάπτυξης της περιοχής παρέμβασης. Για την επίτευξη όμως των καινοτόμων προγραμμάτων είναι αναγκαία

- τεχνική υποστήριξη,
- άυλες επενδύσεις που αντιπροσωπεύουν εκπαιδευτικές δράσεις, επαγγελματική κατάρτιση, νέα προϊόντα και υπηρεσίες
- υλικές επενδύσεις με κατεύθυνση τον πειραματισμό

Για την επίτευξη των προαναφερόμενων στόχων το Σκέλος Β υποδιαιρείται σε έξι Μέτρα προσαρμοσμένα στις τοπικές συνθήκες και ιδιαιτερότητες:

ΜΕΤΡΟ 1: Διατήρηση και προστασία της κληρονομιάς και του περιβάλλοντος

ΜΕΤΡΟ 2: Ανάπτυξη συλλογικού τουρισμού που θα αναδεικνύει τον πολιτισμό και τις τοπικές παραδόσεις

ΜΕΤΡΟ 3: Ανάδειξη τεχνογνωσίας

ΜΕΤΡΟ 4: Πειραματισμός με καινοτόμα εργαλεία για την ανάπτυξη, τη δημιουργία ή την ανάληψη δραστηριοτήτων

ΜΕΤΡΟ 5: Ανάπτυξη συμβουλευτικών ή εκπαιδευτικών υπηρεσιών για τους οικονομικούς παράγοντες των αγροτικών ζωνών

ΜΕΤΡΟ 6: Ανάπτυξη προσφερόμενων υπηρεσιών στον πληθυσμό

Τα παραπάνω μέτρα κατατάσσονται στα επιμέρους έργα και δράσεις:

-Εμφύχωση και Παρακολούθηση

Υπομέτρο Β1: Καινοτόμα προγράμματα χρηματοδοτούμενα από το ΕΓΤΠΑ

ΜΕΤΡΟ 1. Προστασία της κληρονομιάς και του περιβάλλοντος

- ΔΡΑΣΗ 01: Αξιοποίηση του τοπίου
→ Μελέτη φυσικής κληρονομιάς του Dupnois
→ Αρχείο παραδοσιακών αποθηκών σιταριού
- ΔΡΑΣΗ 02: Κοινωνικοοικονομική και Αγροπεριβαλλοντική μελέτη ομοιογενών ζωνών της περιοχής Saint-Amandois

ΜΕΤΡΟ 2. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΟΥ ΘΑ

ΑΝΑΔΕΙΚΝΥΕΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

- ΔΡΑΣΗ 03: Μελέτη βιωσιμότητας και προώθηση ενός δικτύου μονοπατιών που θα επιτρέπει την εξερεύνηση της περιοχής

ΜΕΤΡΟ 4. ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΣ ΜΕ ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ

ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ Η ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

- ΔΡΑΣΗ 04. Ανάπτυξη βιολογικής καλλιέργειας

Υπομέτρο Β2: Καινοτόμα προγράμματα χρηματοδοτούμενα από το ΕΤΠΑ

ΜΕΤΡΟ 1. ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

- ΔΡΑΣΗ 05: Πράξεις αξιολόγησης και προστασίας τοπίου

→ Δημιουργία τουριστικής διαδρομής

→ Αρχιτεκτονική μελέτη για την επισκευή, αποκατάσταση παραδοσιακών ή διατηρητέων κτισμάτων 9 τουριστικών τοποθεσιών

→ Χωροταξική μελέτη του τεχνολογικού πάρκου Cite de l' Or

- ΔΡΑΣΗ 06: Μελέτη διαχείρισης αποβλήτων των βιομηχανιών κοσμημάτων

ΜΕΤΡΟ 2. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΟΥ ΘΑ

ΑΝΑΔΕΙΚΝΥΕΙ ΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΙΣ ΤΟΠΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ

- ΔΡΑΣΗ 07: Υποστήριξη καινοτόμων πολιτιστικών δραστηριοτήτων

→ Δημιουργία Μουσικής Σκηνης στο θέατρο Bains Douches

→ Οργάνωση παραδοσιακών συνοικιών της πόλης Saint-Amand

ΜΕΤΡΟ 3. Ανάδειξη Τεχνογνωσίας

- ΔΡΑΣΗ 08: Διεξαγωγή στρατηγικής για την προβολή της περιοχής

→ Πραγματοποίηση μελέτης σχετικής με την εικόνα της περιοχής

→ Αναπαραγωγή έντυπου πληροφοριακού υλικού για την περιοχή

→ Δημιουργία σελίδας στο Internet

- ΔΡΑΣΗ 09: Δημιουργία Συμβολαίου ποιότητας και Υποδοχής Τουριστών

- ΔΡΑΣΗ 10: Στήριξη τοπικής επιχειρηματικής δραστηριότητας

→ Προβολή της Cite de l' Or και των καλλιτεχνικών επαγγελματιών

→ Τεχνική υποστήριξη στους βιοτέχνες

ΜΕΤΡΟ 4. ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΣ ΜΕ ΚΑΙΝΟΤΟΜΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ

ΑΝΑΠΤΥΞΗ, ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ Η ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

- ΔΡΑΣΗ 11: Μελέτη εμπορικής δομής του αστικού τμήματος σε σχέση με την υπόλοιπη περιοχή
- ΔΡΑΣΗ 12: Προκαταρκτικές μελέτες δημιουργίας ευνοϊκού επιχειρηματικού περιβάλλοντος

→ Μελέτη βιωσιμότητας κέντρου τύπου

→ Τεχνικοοικονομική μελέτη βιωσιμότητας κέντρου ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων του Virlay στο Saint-Amand.

Υπομέτρο Β3: Καινοτόμα προγράμματα χρηματοδοτούμενα από το ΕΚΤ

ΔΡΑΣΗ 13: Ένταξη του γυναικείου αγροτικού πληθυσμού στον τομέα της απασχόλησης

4.2.9 Σκέλος Γ': Διακρατική Συνεργασία

Το Σκέλος Γ' δεν εκτελέστηκε. Κανένα σχέδιο δεν υλοποιήθηκε από κοινού μεταξύ του SMADSABEM και των φορέων υλοποίησης δύο ή περισσότερων κρατών - μελών της Ε.Ε.

Πίνακας 7 : Χρηματοδοτικός πίνακας* Σκέλους Β' (Καινοτόμα Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης) για την περιοχή Saint-Amandois

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΗΣ	ΚΟΣΤΟΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ	LEADER					ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ				ΙΔΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ
		ΣΥΝΟΛΟ	%	ΕΓΤΠΕ	ΕΤΠΑ	ΕΚΤ	ΣΥΓΧΡΗΜΑΤ ΟΔΟΤΗΣΗ	ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ	%	
ΔΡΑΣΗ 01	211 050	98 840	46,8	98 840			70 000	42 210	112 210	53,2	
ΔΡΑΣΗ 02	722 300	338 920	46,9	338 920			64 460	318 920	383 380	53,1	
ΔΡΑΣΗ 03	75 000	30 000	50	30 000			30 000			50	15 000
ΔΡΑΣΗ 04	230 000	115 000	50	115 000				115 000	115 000	50	
ΔΡΑΣΗ 05	800 000	200 000	25	200 000			200 000	400 000	600 000	75	
ΔΡΑΣΗ 06	961 200	388 960	40,4		388 960		380 000	192 240	572 240	59,5	
ΔΡΑΣΗ 07	450 000	112 500	12,5		112 500			112 500	112 500	12,5	225 000
ΔΡΑΣΗ 08	1 100 000	515 000	50		515 000		140 000	375 000	515 000	50	70 000
ΔΡΑΣΗ 09	914 730	366 576	40		366 576		275 000	271 154	546 154	60	2 000
ΔΡΑΣΗ 10	62 000	24 800	50		24 800		24 800		24 800	5	12 400
ΔΡΑΣΗ 11	5 535 000	1 317 500	23,8		1 317 500		2 718 000	1 499 500	4 217 500	76,2	
ΔΡΑΣΗ 12	468 800	214 400	50		214 400		153 500	60 900	214 400	50	40 000
ΔΡΑΣΗ 13	740 000	350 000	50		350 000		80 000	270 000	350 000	5	40 000
ΔΡΑΣΗ 14	50 000	21 420	50		21 420		14 320	7 100	288 920	50	7 160
ΔΡΑΣΗ 15	722 300	288 920	50		3 311 156	288 920	288 920			50	144 460
ΣΥΝΟΛΟ	13 042 380	4 382 836	50%		3 311 156	289 920	4 439 000	3 664 524	8 103 524	50	556 020
Εμφύχωση	60 000	30 000	50,0%		30 000			30 000	30 000	50,0%	

*τα ποσά που αναφέρονται στον πίνακα είναι σε γαλλικά φράγκα

Πηγή: Dossier de Candidature, Programme d'Innovation Rurale, Decembre 1998

4.3 Συγκριτική Αξιολόγηση

Η σύντομη παρουσίαση που προηγήθηκε μας επέτρεψε να δούμε τον τρόπο προσέγγισης του προγράμματος LEADER δύο περιοχών που ανήκουν στα κράτη μέλη της Ε.Ε. Πολλά κοινά στοιχεία εντοπίστηκαν ως προς τη διαδικασία εκπόνησης, αλλά και πολλές ομοιότητες ως προς τις αδυναμίες που προέκυψαν κατά την εκτέλεσή του. Στην περίπτωση του LEADER που εφαρμόστηκε στο Νομό Μαγνησίας-όπως συμβαίνει και στα περισσότερα από τα κράτη μέλη που «παρουσιάζουν καθυστέρηση», οι κυριότερες δυσκολίες παραμένουν διοικητικές και ορισμένες φορές οφείλονται σε μια έλλειψη κατανόησης της εκ των κάτω προσέγγισης του LEADER. Οι κυριότερες δυσκολίες που αντιμετωπίστηκαν σε τοπικό επίπεδο φαίνεται ότι αφορούν την καθυστερημένη εκκίνηση, την ανεπαρκή παράδοση για την τοπική ανάπτυξη και ορισμένες φορές τις πολιτικές διαφορές ή άλλες δυσκολίες εσωτερικής διαχείρισης.

Η γαλλική περιοχή, ενώ κατάφερε να ξεπεράσει τις περισσότερες από τις παραπάνω δυσκολίες, φάνηκε να καθυστερεί σημαντικά ως προς την εκκίνηση του προγράμματος μιας και αυτό ξεκίνησε στα μέσα του 1997. Παρόλη την καθυστέρηση, αναζητήθηκε η έντονη συμμετοχή του πληθυσμού, την οποία διευκόλυνε μια μόνιμη εργασία παροχής πληροφοριών, ενημέρωσης, κατάρτισης –στοιχείο που εντοπίστηκε και στην περιοχή του Νομού Μαγνησίας με περιορισμένο όμως εύρος και αποτελεσματικότητα. Μια ευρεία εταιρική σχέση επέτρεψε την από κοινού συμμετοχή, στο πλαίσιο της ομάδας τοπικής δράσης, όλων των ‘ζωτικών δυνάμεων’ της περιοχής (τοπική αυτοδιοίκηση, επιχειρήσεις, ενώσεις, κλπ).

Οι δράσεις που εφαρμόστηκαν ήταν καινοτόμες ενώ παράλληλα εντάσσονταν σε μια προοπτική αειφόρου ανάπτυξης κάτι που δε φάνηκε ν’ απασχολεί ιδιαίτερα τους φορείς υλοποίησης στην αντίστοιχη περιοχή παρέμβασης στην Ελλάδα μιας και σκοπός δεν ήταν η δημιουργία βιώσιμων και παραγωγικών επενδύσεων αλλά η άμεση παραλαβή του ποσού της επιχορήγησης. Οι αντίστοιχες δράσεις της περιοχής του Saint-Amandois ενσωματώθηκαν σε ένα ενιαίο σύνολο, το οποίο επέτρεψε την συμπληρωματικότητα και τη σύνδεση μεταξύ διαφόρων τομέων δραστηριοτήτων και το οποίου τελικός στόχος ήταν η οικονομική βιωσιμότητα και η αειφόρος ανάπτυξη.

Στοιχείο κοινό και για τις δυο περιπτώσεις αποτελεί το γεγονός ότι το LEADER συνέβαλε στο να αποφευχθεί ο κίνδυνος επικέντρωσης σε αβέβαιες υλικές επενδύσεις (οι επενδύσεις σε υποδομές δεν αποτελούν αντικείμενο της πρωτοβουλίας εξάλλου) και επικεντρώθηκε κυρίως σε άυλες επενδύσεις, σ' αυτές δηλαδή που αφορούσαν καινοτομία μεθόδων, επιδεικτικότητα, μεταφορά τεχνογνωσίας, μεθόδους επαγγελματικής κατάρτισης. Ενθάρρυνε επίσης τις «μικρές» χρηματοδοτικές ενισχύσεις οι οποίες είναι συμπληρωματικές των άλλων επενδύσεων και απέφεραν περισσότερο πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα απ' ότι οι μεγάλες επενδύσεις.

Εξάλλου, οι προοπτικές ανάπτυξης μιας περιοχής όπως αυτή του Πηλίου δεν στηρίζονται αποκλειστικά και μόνο στη βελτίωση βασικών υποδομών προκειμένου να αποφευχθούν τα προβλήματα προσπελασιμότητας και απομονωτισμού της περιοχής. Το γαλλικό παράδειγμα, μας δίδαξε ότι, δεν αρκεί μια τέτοιου είδους επένδυση σε υποδομές (π.χ. μεταφορικές) αλλά σε περιοχές με χαρακτηριστικά παρόμοια εξίσου σημαντική είναι η τεχνική και κοινωνική υποδομή. Μόνο μέσα από την ανάπτυξη δράσεων που θα συγκρατήσουν τον υφιστάμενο πληθυσμό εξασφαλίζοντας του ένα ικανοποιητικό εισόδημα είναι δυνατό να προσελκύσουν νέους κατοίκους και επισκέπτες στην περιοχή με τελικό στόχο την οικονομική και κοινωνική της ανάπτυξη.

Το βασικό πρόβλημα που επεσήμαναν όλοι οι επιχειρηματίες και φορείς υλοποίησης σχεδίων και των δύο περιοχών ήταν η γραφειοκρατία. Στην περιοχή του Νομού Μαγνησίας ειδικά, λόγω έλλειψης υπηρεσιών στήριξης, υπήρξε μεγάλη δυσκολία στη διαδικασία συμπλήρωσης των φακέλων υποψηφιότητας, δυσχέρειες στην διεξαγωγή μελετών και στην έκδοση αδειών. Οι προβληματισμοί των ΟΤΔ αφορούν κυρίως τα μέσα για να μειωθεί η γραφειοκρατία και να εξασφαλίσουν μια πραγματική αυτονομία στις δράσεις τους. Επιθυμούν ταυτόχρονα μείωση του αριθμού ενδιάμεσων βαθμίδων στο ελάχιστο, κυρίως όσον αφορά τα καθήκοντα διαχείρισης. Οι φορείς διαχείρισης και των δύο περιοχών μελέτης προτείνουν απλοποίηση των διαδικασιών, ευελιξία και μείωση της συμμετοχής ενδιάμεσων οργανισμών στη φάση διαχείρισης (όχι όμως και στη φάση διαπραγματεύσεων και αξιολόγησης των προγραμμάτων).

Οι φορείς των ΟΤΔ και των δυο περιοχών μελέτης τόνισαν ότι οι προθεσμίες για την προετοιμασία των προγραμμάτων ήταν πολύ μικρές. Προκειμένου να καταθέσουν ένα πρόγραμμα σαφές και ολοκληρωμένο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα έπρεπε όχι μόνο να έχει παρατείνει τις προθεσμίες αλλά ακόμα καλύτερα να επιμηκύνει τη συνολική διάρκεια του προγράμματος.

Εξετάζοντας προσεκτικότερα τα 3 σκέλη του προγράμματος (απόκτηση ικανοτήτων, καινοτόμα προγράμματα για την αγροτική ανάπτυξη, διακρατική συνεργασία) θα παρατηρήσουμε ότι το ελληνικό παράδειγμα υστερεί σημαντικά στη φάση απόκτησης ικανοτήτων τη στιγμή που η ομάδα τοπικής δράσης του Saint-Amandois, παρόλη την καθυστέρηση στην εκκίνηση, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στην διεξαγωγή και ολοκλήρωση αυτής της φάσης. Η Εταιρία Ανάπτυξης Πηλίου πράγματι συγκέντρωσε στην έδρα της 20 περίπου άτομα που ενδιαφέρονταν για το LEADER, εκ των οποίων οι περισσότεροι ήταν φορείς υλοποίησης σχεδίων και ζήτησε απ' αυτούς να εκφράσουν τις προσδοκίες τους για την ανάπτυξη της περιοχής παρέμβασης περνώντας κατευθείαν στο επόμενο σκέλος, της εφαρμογής των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης.

Ήταν προτιμότερο να προβεί στη διάγνωση των αναγκών της περιοχής, να εκτιμήσει τα προτερήματα, τα μειονεκτήματα, τους κινδύνους και τις ευκαιρίες μιας περιοχής, να προσδιορίσει και να εφαρμόσει προσαρμοσμένες στρατηγικές και δράσεις, όπως έκανε το SMADSABEM, η ΟΤΔ της περιοχής Saint-Amandois. Καθορίζοντας συγκεκριμένους στόχους και προθεσμίες κατάφεραν να επιταχύνουν σημαντικά τις διαδικασίες ολοκλήρωσης του προγράμματος.

Επίσης στο εσωτερικό αυτού του συνολικού πλαισίου 'σχεδίου-περιοχής', είναι πιο ορθό να προσδιοριστούν καταρχήν οι πραγματικές ανάγκες απασχόλησης, τόσο για τον πληθυσμό όσο και για τις τοπικές επιχειρήσεις και τις πρωτοβουλίες που προβλέπονται. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα αποφευχθεί πιο εύκολα η εμπλοκή σε μια μοιρολατρική προσέγγιση που ευνοεί τις δημόσιες ενισχύσεις, ο στόχος δημιουργίας θέσεων απασχόλησης θα προσαρμοστεί καλύτερα στις τοπικές συνθήκες, οι δραστηριότητες που δημιουργούνται θα είναι λιγότερο «τεχνητές», πιο αειφόρες, έστω και αν αφορούν σε κάθε περίπτωση θέσεις μερικής απασχόλησης, εποχιακές θέσεις ή αποσκοπούν απλώς σε ένα συμπληρωματικό εισόδημα.

Το δεύτερο σκέλος της πρωτοβουλίας περιελάμβανε τα καινοτόμα προγράμματα για την αγροτική ανάπτυξη. Όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί, για την ελληνική περιοχή δράσης, μεγαλύτερη έμφαση δόθηκε στον αγροτουρισμό, στις μικρές επιχειρήσεις, στις υπηρεσίες που παρέχονται σε μικρή κλίμακα και στην αξιοποίηση και εμπορία της γεωργικής και δασοκομικής παραγωγής. Το τελευταίο δεν συμπεριλήφθηκε στις προτεραιότητες του SMADSABEM ενώ ομοίως με την ΕΑΠ (Εταιρία Ανάπτυξης Πηλίου) ο αγροτουρισμός, οι μικρές επιχειρήσεις και η παροχή υπηρεσιών αποτέλεσαν βασικά μέτρα για την επίτευξη της αγροτικής ανάπτυξης. Ιδιαίτερα τονίστηκε η ανάγκη διατήρησης και βελτίωσης της κληρονομιάς και του περιβάλλοντος χώρου της περιοχής και για τις δυο περιοχές.

Πίνακας 8: Συνοπτικός πίνακας Μέτρων των Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης των δυο περιοχών

	Νομός Μαγνησίας	Pays de Saint-Amandois
ΜΕΤΡΟ 1 :	Τεχνική Στήριξη	Διατήρηση και προστασία της κληρονομιάς και του περιβάλλοντος
ΜΕΤΡΟ 2 :	Επαγγελματική Κατάρτιση	Ανάπτυξη συλλογικού τουρισμού που θα αναδεικνύει τον πολιτισμό και τις τοπικές παραδόσεις. Αγροτουρισμός
ΜΕΤΡΟ 3 :	Αγροτουρισμός	Ανάδειξη τεχνογνωσίας
ΜΕΤΡΟ 4 :	Μικρές Επιχειρήσεις, Βιοτεχνίες, Υπηρεσίες Παρεχόμενες σε Μικρή κλίμακα.	Πειραματισμός με καινοτόμα εργαλεία για την ανάπτυξη, τη δημιουργία ή την ανάληψη δραστηριοτήτων
ΜΕΤΡΟ 5 :	Αξιοποίηση Επιτόπου και Εμπορία της Γεωργικής και Δασοκομικής Παραγωγής	Ανάπτυξη συμβουλευτικών ή εκπαιδευτικών υπηρεσιών για τους οικονομικούς παράγοντες των αγροτικών ζωνών.
ΜΕΤΡΟ 6 :	Διατήρηση και Βελτίωση του Περιβάλλοντος και του Περιβάλλοντος Χώρου.	Ανάπτυξη προσφερόμενων υπηρεσιών στον πληθυσμό

Στην περίπτωση του Saint-Amandois η πρωτοβουλία παρείχε τη δυνατότητα κατάρτισης κατάλληλου προσωπικού για τον τομέα της τοπικής ανάπτυξης, γεγονός το οποίο είχε άμεσες θετικές επιπτώσεις όσον αφορά τις στρατηγικές θέσεις απασχόλησης, ενώ παράλληλα διευκόλυνε τη γνώση, έκφραση και ικανοποίηση των αναγκών απασχόλησης των τοπικών πληθυσμών. Με τη σειρά τους, οι θέσεις αυτές απασχόλησης ευνόησαν ταυτόχρονα τη διαφοροποίηση των υφιστάμενων δραστηριοτήτων (ιδιαίτερα στον αγροτουρισμό και την εμπορία των γεωργικών προϊόντων διατροφής) και τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων και θέσεων αυτοαπασχόλησης, ιδιαίτερα στους τομείς της βιοτεχνίας και της παροχής υπηρεσιών. Τα αποτελέσματα είναι πολύ ενθαρρυντικά δεδομένης της απομόνωσης της περιοχής. Πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι οι γυναικείες και εξειδικευμένες θέσεις απασχόλησης ήταν αρκετές σε σχέση με τις ανδρικές και μη εξειδικευμένες θέσεις απασχόλησης, επιβεβαιώνοντας, κατ'αυτόν τον τρόπο, την επίδραση ισορρόπησης που είχε το Leader στις συχνά πολύ περιορισμένες αγροτικές αγορές εργασίας.

Ένα άλλο πλεονέκτημα που είχε η αξιοποίηση των ενδογενών πόρων στις υπό εξέταση περιοχές, είναι ότι οι θέσεις απασχόλησης που δημιουργήθηκαν από πρωτότυπους τοπικούς πόρους (μια ποικιλία τυριού, μια μονάδα παραγωγής τσίπουρου, μια περιβαλλοντική ή αρχιτεκτονική ιδιομορφία, μια συγκεκριμένη βιοτεχνική παραγωγή, κλπ.) βρίσκονταν συχνά σε καλύτερη θέση σε σχέση με τον εξωτερικό ανταγωνισμό, λόγω του μοναδικού χαρακτήρα των πόρων αυτών και της ιδιαίτερης τεχνογνωσίας πάνω στην οποία βασίζονται, τεχνογνωσίας που μόνο τα άτομα που προέρχονται από το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον των σχετικών περιοχών κατέχουν και, συνεπώς είναι σε θέση να αξιοποιήσουν. Ως εκ τούτου, αυτές οι θέσεις απασχόλησης που δημιουργήθηκαν είναι πιο αειφόρες και εξειδικευμένες από ότι οι πιο «κοινές» δραστηριότητες (εκπαίδευση, πληροφορική κλπ) για τις οποίες η τοπική προσφορά δεν έχει ιδιαίτερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

Το πρόγραμμα LEADER, το οποίο δεν επινοήθηκε συγκεκριμένα για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, αποδείχθηκε εξαιρετικά αποτελεσματικό στον τομέα αυτό ταυτόχρονα και στις δυο υπό εξέταση περιοχές. Ιδιαίτερα αν εξετάσουμε την αποτυχία ή τους περιορισμούς των παραδοσιακών άμεσων παρεμβάσεων (επιδοτήσεις, δημόσιες θέσεις απασχόλησης, προγράμματα κατάρτισης μη προσαρμοσμένες στο τοπικό πλαίσιο που ενισχύουν με τον

τρόπο αυτό τη μετανάστευση) στις μειονεκτικές περιοχές. Οι θέσεις απασχόλησης που δημιουργήθηκαν από το LEADER έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά από τις μορφές εργασίας που συνήθως συναντώνται στις πόλεις και τις συγκεντρωμένες αγορές εργασίας: ο αγροτικός χώρος παρέχει ελάχιστες 'κανονικές θέσεις' με πλήρη απασχόληση, εποχιακές, σε απόσταση, συμπληρωματικές σε άλλες δραστηριότητες, δυνατότητες που συχνά υποτιμήθηκαν από το παρελθόν και τις οποίες το LEADER βοήθησε να εμφανιστούν. Αντί να περιφρονηθούν αυτές οι μορφές οργάνωσης της εργασίας και να θεωρηθούν σαν μορφές δραστηριότητας δεύτερης κατηγορίας, οι τοπικές κοινωνίες και οι τοπικοί φορείς των δύο περιοχών συνδύασαν αυτές τις δραστηριότητες και τους πόρους εισοδήματος με αποτελεσματικό και αειφόρο τρόπο. Βέβαια, οι τοπικές δημόσιες αρχές σε εταιρική σχέση με τους διάφορους συλλογικούς και κοινωνικοεπαγγελματικούς οργανισμούς θα πρέπει από δω και στο εξής να φροντίσουν να δώσουν λύσεις στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι άτυπα εργαζόμενοι: κοινωνική ασφάλιση, υγεία στην εργασία, επίδομα ανεργίας, φορολογία κλπ.

Ο δρόμος του LEADER προς την απασχόληση είναι ένα σημαντικό βήμα προς την εργασία που αμείβεται από την αγορά, παρά από αυτήν που υποστηρίζεται λίγο πολύ τεχνητά με δημόσιες οικονομικές εισροές, γεγονός που αποτελεί ήδη μεγάλη πρόοδο για τον αγροτικό χώρο. Παρόλα αυτά, από μια πρώτη επαφή με τους φορείς υλοποίησης και διαχείρισης του προγράμματος στην περιοχή Κεντρικού και Ανατολικού Πηλίου δεν ήταν εύκολο να διαπιστωθεί κατά πόσο ένας φορέας υλοποίησης σχεδίων δημιουργεί την επιχείρηση του (πολύ συχνά μια μικροεπιχείρηση) προκειμένου να επωφεληθεί από μια νέα εμπορική ευκαιρία, να επεκτείνει την αγορά του, να αποκομίσει οφέλη, ενώ παράλληλα απασχολεί άλλα άτομα ή κατά πόσον το κυριότερο κίνητρο του ήταν να δημιουργήσει την απασχόλησή του για να εξασφαλίσει ένα ικανοποιητικό επίπεδο εισοδήματος.

Είτε η ΟΤΔ (στην συγκεκριμένη περίπτωση η Εταιρία Ανάπτυξης Πηλίου Α.Ε.) είτε οποιοδήποτε άλλος φορέας θα πρέπει να βοηθήσει τους δικαιούχους να καταλάβουν ότι η συμβολή του LEADER αποτελεί περισσότερο μια πνευματική διάθεση και μια μέθοδο παρά μια χρηματοδοτική ενίσχυση. Ένας επιχειρηματίας μπορεί να εξασφαλίσει με άλλους τρόπους τα χρήματα. Αυτό που το LEADER προσφέρει

κυρίως είναι η ευκαιρία της συνεργασίας, είναι αυτή η άσκηση συλλογικής αντίληψης που το εν λόγω πρόγραμμα τους αναγκάζει κατά κάποιο τρόπο να αναλάβουν και που στην περιοχή του Saint-Amandois αυτού του είδους η διαπαιδαγώγηση και ενημέρωση ήταν άμεση και έγκαιρα πραγματοποιήσιμη.

Η ΟΤΔ αλλά και η πλειοψηφία των φορέων του Νομού Μαγνησίας φαίνεται ότι έχουν συνειδητοποιήσει ότι πρέπει να σκέφτονται σε κατηγορίες 'δικτύου' από το γεγονός ότι συμμετέχουν (τυπικά τουλάχιστον) σε αρκετά. Η κατά κύριο λόγο αγροτική και κάπως απομονωμένη περιοχή του Πηλίου και άλλα μέρη της περιοχής παρέμβασης μπορούν να επωφεληθούν από συμμετοχές σε τοπικά, εθνικά και ευρωπαϊκά δίκτυα να κινητοποιήσουν το σύνολο των κοινωνικοοικονομικών φορέων και να ενεργήσουν πέρα από τις πολιτικές ευαισθησίες και τα διαφορετικά συμφέροντα.

Προς το σκοπό αυτό, η ΟΤΔ του Saint-Amandois αποτέλεσε ένα πραγματικό κέντρο διασύνδεσης και πληροφόρησης: η συμμετοχή του SMADSABEM σε περιφερειακό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο σε σεμινάρια, δημοσιεύσεις, συνέδρια, επέτρεψε στην ομάδα να γνωστοποιήσει τις δράσεις της, να πληροφορηθεί πάνω σε θέματα τεχνικά και διοικητικά, να επωφεληθεί από τις εμπειρίες των άλλων και να συνεργαστεί κάθε φορά που ήταν χρήσιμο, με τις γειτονικές ή πιο απομακρυσμένες περιοχές.

Εδώ θα πρέπει να αναφέρουμε ότι εκτός από τα κατάλληλα προγράμματα κατάρτισης που οργανώθηκαν με πρωτοβουλία του SMADSABEM, εξασφαλίστηκε μια τεχνική και διοικητική διαπαιδαγώγηση και χορηγήθηκε μια οικονομική ενίσχυση στο πλαίσιο ενός 'πακέτου' παροχής υπηρεσιών εμπύχωσης και παρακολούθησης, προσαρμοσμένου συνολικά στη διάρκεια της χρονικής περιόδου του δεύτερου σκέλους (καινοτόμα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης) του ύψους των 60.000F (περίπου 3 εκατ. δρχ).

Διαφορές όμως δεν υπήρξαν μόνο ως προς το περιεχόμενο και τον προσανατολισμό των δράσεων κάθε περιοχής αλλά και στον τρόπο οργάνωσης. Το ύψος της συνολικής χρηματοδότησης του προγράμματος, επίσης, διέφερε: ενώ για το Νομό Μαγνησίας το συνολικό ποσό που διατέθηκε ήταν συνολικά

1.778.229.000δρχ, για την περιοχή του Saint-Amandois το αντίστοιχο ποσό ήταν μόλις **13.722.380F** ($\cong 686.119.000\delta\rho\chi$). Αυτό εξηγείται από τη φύση των δράσεων του συγκεκριμένου προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης το μεγαλύτερο ποσοστό του οποίου αποτελούνταν από μελέτες και μικρότερο ποσοστό από έργα. Η επιχορήγηση από το πρόγραμμα για την περιοχή του Νομού Μαγνησίας ήταν περίπου 50-60% ενώ για την περιοχή του Saint-Amandois το ύψος της επιχορήγησης δεν ξεπέρασε το 50%.

Τέλος, πρέπει να επισημάνουμε την απουσία των προηγμένων τεχνολογιών επικοινωνίας στο πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης της περιοχής του Νομού Μαγνησίας. Οι οικονομικοί και κοινωνικοί φορείς δεν αξιοποίησαν τις δυνατότητες του Internet και των εφαρμογών πολυμέσων σε αντίθεση με την περιοχή του Saint-Amandois που ένας από τους πρωταρχικούς της στόχους ήταν η δημιουργία σελίδας στο Internet και η συμμετοχή σε δίκτυο Intranet. Η περιοχή του Πηλίου και τα παραδοσιακά προϊόντα των Γυναικείων Συνεταιρισμών θα μπορούσαν να διατεθούν στον υπόλοιπο κόσμο μέσω μιας εικονικής υπεραγοράς για παράδειγμα, όπου ο καθένας θα μπορούσε να ψωνίσει. Η πληροφορική στις μέρες μας έχει γίνει προσβάσιμη σε όλους. Η απόσταση από τα αστικά κέντρα δεν είναι πλέον πρόβλημα αφού οι προηγμένες τεχνολογίες είναι σε θέση να προσφέρουν ακόμα και κατάρτιση εξ' αποστάσεως. Απαραίτητη προϋπόθεση για τα παραπάνω φυσικά είναι η απόκτηση από τη συγκεκριμένη περιοχή κατάλληλης τεχνικής υποστήριξης και απαραίτητου τεχνολογικού εξοπλισμού.

Τελική Έκθεση Αξιολόγησης δεν έχει πραγματοποιηθεί ως τώρα για καμία από τις δυο περιοχές δεδομένου ότι η προθεσμία ολοκλήρωσης και παραλαβής έργων λήγει την 31/12/2000. Τα έργα όμως και οι μελέτες βρίσκονται σε πλήρη εξέλιξη. Στην ανάλυση που ακολουθεί (SWOT – Analysis) μπορεί κανείς να δει συνοπτικά τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες των υπό εξέταση περιοχών. Συμπερασματικά, θα λέγαμε ότι οι υπό εξέταση αγροτικές περιοχές, επωφελήθηκαν ιδιαίτερα από την εφαρμογή της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER, κινητοποίησαν τον αγροτικό κόσμο και προχώρησαν σε ολοκληρωμένη ανάπτυξη υψηλής ποιότητας. Πολλές από τις παραπάνω θα

μπορέσουν στο μέλλον να χρησιμοποιηθούν σαν πρότυπο για το σύνολο των αγροτικών περιοχών.

Πίνακας 9: Ανάλυση Πλεονεκτημάτων-Αδυναμιών (SWOT-Analysis)

Περιοχή Νομού Μαγνησίας	Pays du Saint-Amandois
ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
<ul style="list-style-type: none"> • Έμφαση στον αγροτουρισμό, στις μικρές επιχειρήσεις, βιοτεχνίες, υπηρεσίες παρεχόμενες σε μικρή κλίμακα • Υψηλό ποσό συνολικής χρηματοδότησης • Συγχρηματοδότηση έως και 60% • Δημιουργία θέσεων απασχόλησης • Ένταξη γυναικών στον τομέα της απασχόλησης • Οφέλη από συμμετοχή σε δίκτυα • Ένταξη γυναικών στον τομέα της απασχόλησης 	<ul style="list-style-type: none"> • Έμφαση στην προστασία της κληρονομιάς και του περιβάλλοντος χώρου, στον τουρισμό, ανάπτυξη συμβουλευτικών ή εκπαιδευτικών υπηρεσιών • Παροχή υπηρεσιών εμπύχωσης και παρακολούθησης • Δημιουργία ιστοσελίδας και συμμετοχή σε δίκτυο Intranet • Δράσεις ενταγμένες στην προοπτική αιεφόρου ανάπτυξης • Δημιουργία βιώσιμων και παραγωγικών επενδύσεων • Δημιουργία θέσεων απασχόλησης • Ένταξη γυναικών στον τομέα της απασχόλησης • Περισσότερο πνευματική διάθεση και μέθοδος παρά χρηματοδοτική ενίσχυση
ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ
<ul style="list-style-type: none"> • Υπερβολική γραφειοκρατία • Σκοπός: άμεση παραλαβή του ποσού της επιχορήγησης • Έλλειψη υπηρεσιών στήριξης • Δυσκολίες στη διαδικασία συμπλήρωσης φακέλων υποψηφιότητας • Μεγάλος αριθμός ενδιάμεσων φορέων • Μη εφαρμογή του Σκέλους Α • Μη εφαρμογή του Σκέλους Γ • Κίνητρο για επέκταση-επιχειρηματικά οφέλη ή εξασφάλιση ικανοποιητικού επιπέδου εισοδήματος • Απουσία τεχνολογιών πληροφοριών και επικοινωνίας 	<ul style="list-style-type: none"> • Καθυστερημένη εκκίνηση • Υπερβολική γραφειοκρατία • Πολύπλοκες διαδικασίες όχι ευελιξία, μεγάλος αριθμός ενδιάμεσων φορέων • Μη εφαρμογή του Σκέλους Γ • Μικρό ύψος χρηματοδότησης • Συγχρηματοδότηση όχι μεγαλύτερη από 50% • Μελέτες όχι έργα • Μικρές προθεσμίες για την προετοιμασία των προγραμμάτων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1 Το μέλλον της ΟΤΔ

Είναι σαφές ότι οι ομάδες τοπικής δράσης, ως κέντρα προσανατολισμού και στήριξης στην απασχόληση, θα συνεχίσουν να διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο: χάρη στην εμπύχωση, τη διερεύνηση των σχεδίων, την καθιέρωση δεσμών μεταξύ των διαφόρων δραστηριοτήτων, τις όλο και περισσότερο πλήρεις μεθόδους υποστήριξης, οι ΟΤΔ θα ενισχύσουν το ρόλο προώθησης των αγροτικών περιοχών και δημιουργίας των θέσεων απασχόλησης του αύριο. Η μελλοντική ένταξη των τοπικών ομάδων σε ένα δυναμικό ευρωπαϊκό δίκτυο θα βοηθήσει τις αγροτικές περιφέρειες να αποκομίσουν όφελος από ιδέες, εμπειρίες και καινοτομίες άλλων αγροτικών περιοχών.

Η ολοκλήρωση του LEADER II εγείρει το ζήτημα συνέχισης των τοπικών εταιρικών σχέσεων, δεδομένου ότι ορισμένες ΟΤΔ δεν είναι βέβαιες ότι θα μπορέσουν να διατηρηθούν πέρα από αυτή τη δεύτερη φάση της πρωτοβουλίας. Η πρόκληση στο σημείο αυτό συνίσταται στη συνέχιση της ύπαρξης της εταιρικής σχέσης σαν τρόπου ανάληψης κοινών δράσεων σε περιφερειακό επίπεδο, η αξιοποίηση των ικανοτήτων που αποκτήθηκαν στο πλαίσιο των τεχνικών ομάδων και ο μη περιορισμός της δυναμικής καινοτόμων ενεργειών που εγκαινιάστηκαν από το LEADER. Προς το σκοπό αυτό, η ενσωμάτωση των αρχών του LEADER στις μελλοντικές γενικές πολιτικές που αφορούν την αγροτική ανάπτυξη αποτελεί σημαντική πρόκληση.

5.2 Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER +

Στα πλαίσια του Κανονισμού 1260/99 της ΕΕ, θεσπίστηκε πρωτοβουλία σχετικά με την αγροτική ανάπτυξη που καλείται **LEADER +** η οποία συγκαταλέγεται στις τέσσερις κοινοτικές πρωτοβουλίες (LEADER, INTERREG, URBAN, EQUAL) που υλοποιούνται στο πλαίσιο των διαρθρωτικών ταμείων κατά τη χρονική περίοδο 2000-2006. Το πλαίσιο της Πρωτοβουλίας αυτής έχει να κάνει κατά κύριο λόγο με τις διαρθρωτικές αδυναμίες του υπαίθρου χώρου, όπως η γήρανση του τοπικού πληθυσμού και η απώλεια θέσεων εργασίας λόγω αστυφιλίας. Έχει ήδη επισημανθεί, από την εμπειρία προηγούμενων LEADER, ότι δεν έχουν αντιδράσει όλες οι αγροτικές περιοχές με τον ίδιο τρόπο απέναντι στο πρόβλημα, με μερικές να έχουν δημιουργήσει από μόνες τους αναπτυξιακά κύτταρα για να ξεπεράσουν το πρόβλημα και άλλες να έχουν οδηγηθεί σε ένα σοβαρότατο μαρασμό, που αγγίζει σε μερικές περιπτώσεις τα όρια της καθολικής εγκατάλειψης και ερήμωσης.

Η Πρωτοβουλία LEADER + αποτελεί συνέχεια των πρωτοβουλιών LEADER I και II. Το LEADER I έβλεπε την αγροτική ανάπτυξη μέσα από ένα άλλο πρίσμα, κινητοποιώντας δηλαδή όλους τους παραγωγικούς φορείς σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Αμέσως μετά ακολούθησε η Πρωτοβουλία LEADER II ενισχύοντας ιδιαίτερα καινοτόμες δράσεις .

Από μια πρώτη επαφή με την έρευνα με θέμα 'Ανασταλτικοί Παράγοντες στην επίτευξη των στόχων της πολιτικής επενδύσεων του Υπουργείου Γεωργίας στις Ορεινές και Μειονεκτικές Περιοχές' που πραγματοποιήθηκε πρόσφατα σε σύνολο 23 φορέων και 26 επενδυτών θα μπορούσε κανείς να συνοψίσει τα κυριότερα πλεονεκτήματα του προγράμματος LEADER, στα εξής:

- ⇒ Ένταξη των τοπικών φορέων στην αναπτυξιακή διαδικασία.
- ⇒ Bottom-up διαδικασία λήψης αποφάσεων.
- ⇒ Ανταλλαγή εμπειριών ανάμεσα σε αγροτικές περιοχές, μέσω της δημιουργίας δικτύων.
- ⇒ Στήριξη ενεργειών μετρίου μεγέθους και προϋπολογισμού.
- ⇒ Αύξηση αριθμού θέσεων απασχόλησης

⇒ Αρκετά ικανοποιητικός βαθμός απορροφητικότητας των πόρων του Προγράμματος

Από την άλλη πλευρά οι κυριότερες αδυναμίες, ιδιαίτερα του LEADER II ήταν:

⇒ Καθυστερήσεις στην επιλογή των δικαιούχων.

⇒ Ευάλωτα εταιρικά σχήματα.

⇒ Διασκορπισμός χρηματοδοτικών πόρων σε πολλά επενδυτικά σχέδια με αποτέλεσμα οι παρεμβάσεις να είναι μειωμένης αποτελεσματικότητας.

⇒ καθυστερήσεις στις εκταμιεύσεις της επιχορήγησης

⇒ έλλειψη τεχνικής και συμβουλευτικής υποστήριξης

⇒ ελλιπής στήριξη κατά την υλοποίηση των έργων

⇒ υπερβολική γραφειοκρατία

⇒ αδυναμία προσαρμογής/ανταπόκρισης των δικαιούχων

Η συνέχιση της πρωτοβουλίας LEADER κρίθηκε αναγκαία, προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα νέα δεδομένα στο χώρο της αγροτικής πολιτικής και γενικότερα της αγροτικής ανάπτυξης που προκαλούνται από την μεταρρύθμιση της ΚΑΠ, τις απαιτήσεις των καταναλωτών για προϊόντα υψηλής ποιότητας, την ανάγκη για διαφύλαξη του περιβάλλοντος, τη διαρκή απελευθέρωση της εμπορίας των αγροτικών προϊόντων και από την εφαρμογή νέων τεχνολογιών στη παραγωγική, μεταποιητική και εμπορική διαδικασία. Αποτελεί πλέον θέση της ΕΕ το γεγονός ότι η πολυμορφία του αγροτικού χώρου επιβάλλει τη δημιουργία στρατηγικών ανάπτυξης προσαρμοσμένων στις τοπικές συνθήκες και απαιτήσεις, απορρίπτοντας ουσιαστικά σχεδιασμούς οριζόντιου χαρακτήρα, θέλοντας με αυτό τον τρόπο να προσαρμόσει την εκάστοτε τοπική αναπτυξιακή πορεία πάνω στα συγκριτικά και ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα της κάθε περιοχής. Με αυτό τον τρόπο επιχειρείται η δραστηριοποίηση του τοπικού πληθυσμού και η ενσωμάτωσή του στα νέα αναπτυξιακά μοντέλα, έτσι ώστε να είναι σε θέση να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες που θα παρουσιάζονται.

Ωστόσο η Επιτροπή, με την νέα Κοινοτική Πρωτοβουλία, δεν προτείνει μια νέα επανάληψη του LEADER. Στόχος της πρωτοβουλίας LEADER + θα είναι να

παροτρύνει και να στηρίζει τους φορείς των αγροτικών περιοχών να εξετάσουν το δυναμικό της περιοχής τους κάτω από μια περισσότερο μακροπρόθεσμη προοπτική. Η πρωτοβουλία αυτή θα προωθήσει την εφαρμογή πρωτότυπων στρατηγικών αειφόρου ανάπτυξης στόχοι των οποίων θα είναι:

- Αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
- Δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης
- Βελτίωση της οργανωτικής ικανότητας των τοπικών κοινοτήτων

Αντίθετα με τις πρωτοβουλίες LEADER I και II, όλες οι αγροτικές περιοχές θα είναι επιλέξιμες για την πρωτοβουλία LEADER + Η συνολική κοινοτική συνεισφορά στην νέα πρωτοβουλία κατά την περίοδο 2000-2006 θα ανέλθει σε 2 020 εκατ. ευρώ, με χρηματοδότηση από το ΕΓΤΠΕ-Τμήμα Προσανατολισμού (φυσικά, αυτό δε σημαίνει ότι η κατάρτιση μιας νέας Κοινοτικής Πρωτοβουλίας πρέπει να οδηγήσει στην κατασπατάληση των πιστώσεων που θα χορηγήσουν τα Διαρθρωτικά Ταμεία) . Δικαιούχοι του LEADER + θα είναι αποκλειστικά "ομάδες τοπικής δράσης". Ο τύπος "άλλος συλλογικός φορέας του LEADER" εξαφανίζεται (*LEADER Magazine, 1999*).

Πίνακας 10: LEADER+ Ενδεικτική χρηματοδοτική κατανομή*

ΚΡΑΤΟΣ ΜΕΛΟΣ	LEADER +(ΕΚΑΤ. ΕΥΡΩ)
Βέλγιο	15
Δανία	16
Γερμανία	247
Ελλάδα	172
Ισπανία	467
Γαλλία	252
Ιρλανδία	45
Ιταλία	267
Λουξεμβούργο	2
Κάτω Χώρες	78
Αυστρία	71
Πορτογαλία	152
Φινλανδία	52
Σουηδία	38
Ηνωμένο Βασίλειο	106
Δίκτυα	40
Ευρώπη των 15	2020

* κατανομή που προτάθηκε από την Ευρωπαϊκή στις 13 Οκτωβρίου 1999

Πηγή: Leader Magazine, Άνοιξη 2000, Τεύχος 22

Η νέα Πρωτοβουλία αρθρώνεται γύρω από τρία σκέλη:

1. Στήριξη ολοκληρωμένων και πιλοτικών στρατηγικών ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών, βάσει μίας Bottom-up προσέγγισης και οριζόντιας εταιρικής σχέσης.
2. Στήριξη της συνεργασίας μεταξύ περιοχών και της διακρατικής συνεργασίας.
3. Δικτύωση του συνόλου των αγροτικών περιοχών της ΕΕ, ανεξάρτητα του αν τυγχάνουν ή όχι στήριξης στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας LEADER +, καθώς και όλων των φορέων της αγροτικής ανάπτυξης.

Θεμελιώδες στοιχείο της πρωτοβουλίας LEADER+ θα αποτελέσει η «συνεργασία» με την ευρεία έννοια του όρου. Η Επιτροπή θα στηρίξει τη δημιουργία εταιρικών σχέσεων ποιότητας μεταξύ των διαφόρων φορέων. Η συνεργασία αυτή θα αναπτυχθεί στο πλαίσιο αγροτικών περιοχών, μεταξύ περιοχών του ίδιου κράτους μέλους και μεταξύ περιοχών περισσότερων κρατών μελών. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί η νέα Κοινοτική Πρωτοβουλία υπέρ του αγροτικού κόσμου θα πρέπει η επιλογή των επιλέξιμων ομάδων να καθοριστεί με αυστηρά κριτήρια, έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η εξασφάλιση μιας επαρκούς οικονομικής βάσης για τα επιλεγόμενα σχέδια. Επίσης θα πρέπει να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής και του περιβάλλοντος στις αγροτικές περιφέρειες: η ποιότητα ζωής στις περιφέρειες αυτές καθορίζεται όλο και περισσότερο από την προσφορά στον τομέα παροχής υπηρεσιών. Χωρίς την παροχή υπηρεσιών στην ύπαιθρο θα είναι πρακτικά αδύνατο να διατηρηθεί ο πληθυσμός στις αγροτικές περιφέρειες.

5.3 Συμπεράσματα

Η νέα Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER+ δεν θα αποτελέσει απλή συνέχιση της υφισταμένης LEADER II, αλλά - όπως υπονοεί η ονομασία της - έχει πλέον φιλόδοξο στόχο την ενθάρρυνση και υποστήριξη υψηλής ποιότητας και μεγαλεπήβολων ενοποιημένων στρατηγικών για την τοπική αγροτική ανάπτυξη συμπληρώνοντας ή/και ενισχύοντας την πολιτική αγροτικής ανάπτυξης στην Κοινότητα.

Η ομάδα τοπικής δράσης της περιοχής του Νομού Μαγνησίας έχει ήδη ξεκινήσει τη διαδικασία υποβολής προτάσεων έτσι ώστε να επωφεληθεί τη συνέχιση της υφιστάμενης πρωτοβουλίας. Ωστόσο, πρέπει να γίνουν πολλά ακόμα για να ολοκληρωθεί η ανάπτυξη της περιοχής. Η ανάπτυξη σε τέτοιου είδους περιοχές είναι ένα μακρό και κοπιαστικό έργο, το οποίο αποδίδει μόνο προοδευτικά. Το έργο αυτό σπάνια περιορίζεται σε μία απλή χρηματοδοτική στήριξη, σε εισοδηματικές ενισχύσεις ή στην αύξηση του συμπληρωματικού εισοδήματος των κατοίκων της περιοχής. Στις περισσότερες περιπτώσεις διέρχεται από μια εθελοντική ενέργεια παροχής πληροφοριών, κινήτρων, κατάρτισης, συμβουλών, τεχνικής βοήθεια καθώς και παροχής χώρων.

Αυτή η υπομονετική εργασία επιτρέπει την προοδευτική ανασυγκρότηση του κοινωνικού και οικονομικού ιστού των ενδιαφερομένων περιοχών, παρέχοντας στους νέους τη δυνατότητα να «παραμείνουν στη χώρα», σε μια ομάδα γυναικών να αναπτύξουν συμπληρωματικές δραστηριότητες και σε οικογένειες να έρθουν να εγκατασταθούν στον αγροτικό χώρο. Είναι πάνω σε αυτή τη βάση που, προοδευτικά, οι περιοχές θα μπορέσουν να συμμετέχουν σε νέες διαδικασίες ανάπτυξης.

Η Γαλλική εμπειρία απέδειξε την επιτυχία αυτής της προσέγγισης, η οποία επέτρεψε στην αγροτική περιοχή Saint-Amandois να βγει από την κρίση και μάλιστα να γνωρίσει μια πραγματική ανανέωση. Χάρη στην ανάπτυξη εναλλακτικών ή συμπληρωματικών δραστηριοτήτων στο γεωργικό τομέα, σε μεγαλοφυείς πρωτοβουλίες που επέτρεψαν τη διατήρηση απαιτητών για τον πληθυσμό υπηρεσιών (βιοτεχνία, τουριστικές δραστηριότητες) ή ακόμη την εισαγωγή τεχνολογικών καινοτομιών (πληροφορική), κατάφερε να αντιστρέψει την τάση

αναχώρησης των νέων και ειδικευμένων πληθυσμών, να γίνει ελκυστική και να ξαναβρεί το δυναμισμό της και την ταυτότητα της.

Αυτό που κατάφεραν να εφαρμόσουν με επιτυχία στη γαλλική αγροτική περιοχή και λείπει από την περιοχή του Ν. Μαγνησίας είναι η μέθοδος: η διάγνωση των αναγκών της περιοχής, ο κοινός καθορισμός μιας στρατηγικής που θα συνίσταται σε τομείς συγκεκριμένων δράσεων με τελικό στόχο την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, πράγμα που σημαίνει επίσης τη διατήρηση και τη δημιουργία δραστηριοτήτων και θέσεων απασχόλησης. Η χρησιμοποίηση των προηγμένων τεχνολογιών των πληροφοριών και της επικοινωνίας είναι ένα σημαντικό στοιχείο που θα οδηγήσει την περιοχή του Πηλίου στην αποκόμιση οφελών από τα νέα ανοίγματα που προσφέρει η παγκοσμιοποίηση.

Για την ομάδα τοπικής δράσης του LEADER στην περιοχή του Ν. Μαγνησίας, τα σημαντικά στοιχεία που θα προτείνουμε για την επιτυχή προσπάθεια ανάπτυξης της περιοχής συνίστανται στα εξής:

- Τη συμμετοχή, το δυναμισμό, τη διαθεσιμότητα και τον επαγγελματισμό των τεχνικών ομάδων και την ικανότητά τους να συγκεντρώσουν και να προωθήσουν τη συνεργασία μεταξύ όλων των τοπικών φορέων. Από μια απλή εταιρική σχέση διαχείρισης δηλαδή, να καταφέρουν να κινητοποιήσουν όλες τις ζωτικές δυνάμεις της περιοχής στην υπηρεσία της τοπικής ανάπτυξης και της απασχόλησης
- Την προοδευτική δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης, το οποίο συχνά προκαλεί μεταξύ των υφιστάμενων ή πιθανών οικονομικών φορέων την επιθυμία να αναλάβουν τη σύσταση μιας επιχείρησης και τη δυνατότητα κινητοποίησης, την κατάλληλη στιγμή και με τη μέγιστη ευελιξία των απαραίτητων τεχνικών, διοικητικών και οικονομικών μηχανισμών για μια αποτελεσματική υποστήριξη των σχεδίων.

Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί το πόσο σημαντικό είναι να αρθεί το έλλειμμα ενημέρωσης των κατοίκων των περιοχών. Μόνο μέσα από τη σωστή και πλήρη ενημέρωσή τους, θα μπορέσουν να ενεργοποιηθούν όλες εκείνες οι διαδικασίες που θα οδηγήσουν σε επενδύσεις και εκμετάλλευση των ευκαιριών που υπάρχουν για την στήριξη, ανάπτυξη και αναδιάρθρωση του αγροτικού τομέα. Και μόνο μέσα από τη

δικτύωση των ομάδων τοπικής δράσης θα καταφέρουμε να εμπνεύσουμε στις αγροτικές κοινότητες τις ιδέες και τον ενθουσιασμό που προέρχονται από άλλες αγροτικές κοινότητες.

Η μέλλουσα Πρωτοβουλία LEADER+ για την αγροτική ανάπτυξη θα πρέπει να διαδραματίσει έναν ουσιώδη ρόλο, προκειμένου να ευνοήσει την εμφάνιση νέων προσεγγίσεων, να πειραματιστεί με νέα πρότυπα ανάπτυξης, να διαδραματίσει έναν πρωτοπόρο ρόλο, χρήσιμο όχι μόνο για την περιοχή του Ν. Μαγνησίας αλλά για το σύνολο των αγροτικών περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Γαμβρούλης Δημ. (1996): Αγροτουρισμός - Ορεινή Γεωργία - Ανάπτυξη Ορεινών Περιοχών, Σεμινάριο CEPFAR, Θεσσαλονίκη.

Γκέσκου Ιφ. και Γούσιος Δ. (1999): Τοπική Ανάπτυξη και Ανθρώπινοι Πόροι, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Γούσιος Δ. (1999): Ύπαιθρος, Αγροτικός Χώρος και Μικρή Πόλη: από τη γεωργοποίηση στην τοπική ανάπτυξη.

Εταιρεία Ανάπτυξης Πηλίου Α.Ε. (1999): *Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II. Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος, Ζαγορά, Πήλιο.*

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (1998): *Αγροτική Ανάπτυξη*, Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων για την Ευρώπη.

Καμενίδης Χ. και Κιτσοπανίδης Γ., (1997): Αγροτική Οικονομική, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη.

Κατσαρός Δ. (2000), 2^ο Συνέδριο Agrotica 'Αγροτική Ανάπτυξη', *LEADER και Ορεινές περιοχές: Συμπληρωματικότητα ή ανταγωνισμός στις αναπτυξιακές δραστηριότητες;*» Αθήνα.

Κότιος Αγγ. (2000): Ο αγροτικός Τομέας στις Ορεινές και Μειονεκτικές Περιοχές της Χώρας: Χαρακτηριστικά και Εξελίξεις, Βόλος.

Λαζαρίδης Μιχ. (2000) : *Η Ελληνική και Ευρωπαϊκή Πολιτική για τις Ορεινές και Μειονεκτικές Περιοχές και τα Χαρακτηριστικά των Περιοχών Αυτών*, Πάτρα.

LEADER Magazine (1997): *Δημιουργία Δραστηριοτήτων στον Αγροτικό Χώρο*, Τριμηνιαίο περιοδικό του Ευρωπαϊκού Προγράμματος LEADER II, τευχ.14, Βρυξέλλες.

LEADER Magazine (1998): *Αφιέρωμα: Συνέδριο LEADER*, Τριμηνιαίο περιοδικό του Ευρωπαϊκού Προγράμματος LEADER II, τευχ.16, Βρυξέλλες.

LEADER Magazine (1999): *Η Αγροτική Ανάπτυξη στην Κοινωνία των Πληροφοριών*, Τριμηνιαίο περιοδικό του Ευρωπαϊκού Προγράμματος LEADER II, τευχ.19, Βρυξέλλες.

LEADER Magazine (1999): *Δημιουργία Θέσεων Απασχόλησης τον Αγροτικό Χώρο*, Τριμηνιαίο περιοδικό του Ευρωπαϊκού Προγράμματος LEADER II, τευχ.20, Βρυξέλλες.

LEADER Magazine (2000): *Επανεγκατάσταση στον Αγροτικό Χώρο*, Τριμηνιαίο περιοδικό του Ευρωπαϊκού Προγράμματος LEADER II, τευχ.22, Βρυξέλλες.

LEADER Magazine (2000): *Η Προστιθέμενη Αξία του LEADER*, Τριμηνιαίο περιοδικό του Ευρωπαϊκού Προγράμματος LEADER II, τευχ.23, Βρυξέλλες.

Μούσης Ν. (1996): *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Πετράκος Γ. (1995): *Μέσα Άσκησης Περιφερειακής Πολιτικής*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Ραμπαβίλα Μ. (2000): *Περιφερειακή Πολιτική για την Ανάπτυξη Ειδικών Μειονεκτικών Περιοχών*, Βόλος: ΤΜΧΠΑ.

Ράπτης Σ.(1999), Διπλωματική εργασία «*Πολιτικές και μοντέλα ανάπτυξης ορεινών και μειονεκτικών περιοχών. Το παράδειγμα της Ευρυτανίας*», Βόλος: ΤΜΧΠΑ.

Υπουργείο Γεωργίας (1985): *Κατευθύνσεις Αγροτικής Πολιτικής*, Αθήνα: Εκδόσεις Υπουργείου Γεωργίας.

Υπουργείο Γεωργίας (1999) : *Αγροτική Πολιτική και Ανάπτυξη της Υπαίθρου*, Εισήγηση του Υπουργού Γεωργίας Γ. Ανωμερίτη στο Υπουργικό Συμβούλιο, Αθήνα.

Υπουργείο Γεωργίας (2000) : *Ανασταλτικοί Παράγοντες στην Επίτευξη των Στόχων της πολιτικής Επενδύσεων του Υπουργείου Γεωργίας στις Ορεινές και Μειονεκτικές Περιοχές*, συμπεράσματα ερευνητικού προγράμματος, Υπουργείο Γεωργίας.

Χριστοπούλου Όλγα (1997) : *Ανάπτυξη Αγροτικού Χώρου, Διδακτικές Σημειώσεις*, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Χριστοπούλου Όλγα (1998), *Οι ορεινές μειονεκτικές περιοχές στις χώρες του νότου της Ε.Ε.*, Σεμινάριο ΠΑΣΕΓΕΣ – CEFAR : Η γεωργική διάσταση των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης, Θεσσαλονίκη.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Bentolila J. et Lefevre D.(1995) : *PAC, GATT, OMC, le Grand Chambardement*, 2edit. , p.222, Paris: France Agricole.

Botta D. (2000) : *Coopération Intercommunale, Séminaires et Enseignements Théoriques*, Tours : Centre d'Etudes Supérieures en Aménagement (C.E.S.A)

Carriere J.P. (1999) : *Aménagement Régional et Développement Economique*, Séminaires et Enseignements Théoriques, Tours : Centre d'Etudes Supérieures en Aménagement (C.E.S.A).

C.E.S.A (Centre d' Etudes Supérieures en Aménagement), (1992) : *Réflexion et prospective sur le développement rural en Lot-et-Garonne. Participation à l'évaluation de l'intérêt des projets concernant les zones rurales*(Conseil Général du Lot-et-Garonne) Etude réalisée dans le cadre des stages collectifs, Université de Tours.

C.E.S.A (Centre d' Etudes Supérieures en Aménagement) (1995) *Revitaliser les Zones Rurales en Difficulté : l' ORAC au service du développement d' Aubusson-Felletin en Creuse*(Chambre des Métiers de la Creuse) Etude réalisée dans le cadre des stages collectifs, Université de Tours.

C.E.S.A (Centre d' Etudes Supérieures en Aménagement) (1996) : *Les Paysages du Parc Naturel Régional de Brenne* (Parc Naturel Régional de Brenne), Etude réalisée dans le cadre des stages collectifs, Université de Tours

Conseil Général du CHER (2000) : *Charte d'Actions du Pays Saint-Amandois*, Saint-Amand-Montrond.

Roux B. (2000) *Développement local dans les zones rurales fragiles (mediterranéennes)*, Séminaires et Enseignements Théoriques, Tours : Centre d'Etudes Supérieures en Aménagement C.E.S.A, Université de Tours.

SMADSABEM (1999) : *Phase d'Acquisition de Competences : Rapport d'Exécution*, Saint-Amand-Montrond.

SMADSABEM (2000): *Dossier de Candidature. Programme d'Innovation Rurale*, Saint-Amand-Montrond.

Vergneau G. (1998) : *Développement Local*, Cours et Enseignements Théoriques, Tours : Centre d' Etudes Supérieures en Aménagement (C.E.S.A).

Vergneau G. (1999) : *Agriculture, Aménagement foncier et Développement rural*, Cours et Enseignements Théoriques, Tours : Centre d'Etudes Supérieures en Aménagement (C.E.S.A).

ΙΣΤΟΧΩΡΟΙ

<http://www.agriculture.gouv.fr>

<http://www.cite-or.com>

<http://www.europa.eu.int/comm/dg06>

http://www.europa.eu.int/comm/regional_policy

<http://www.minagr.gr>

<http://www.minenv.gr>

<http://www.pays-berry-st-amandois.com>

<http://www.rural-europe.aeidl.be/cgi-win/Atlas.exe/action>

<http://www.rural-europe.aeidl.be/rural-fr/euro/p10.htm>

<http://www.rural-europe.aeidl.be/rural-en/plr/fr/fr-ce.htm>

